

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Ústav českých dějin

Diplomová práce

Veronika Skřivanová

Korespondence Kutné Hory a Kolína od 60. let 16. století do Bílé hory

Correspondence of Kutná Hora and Kolín from 1560s to White Mountain

Praha, 2009

vedoucí práce: Prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

Poděkování

Chtěla bych poděkovat všem, kteří mi s přípravou mé diplomové práce pomáhali. Můj dík patří především Prof. Jaroslavu Čechurovi za poskytnuté rady a připomínky, a také vstřícným pracovníkům Státního okresního archivu Kutná Hora a pracovníkům Státního okresního archivu Kolín.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, s použitím citovaných pramenů a literatury.

V Praze dne.....

.....

Veronika Skřivanová

Anotace

Tato diplomová práce zkoumá 801 dohledaných zápisů, které pocházejí ze čtyř knih kutnohorských register a deseti knih kolínských register. Dalšími prameny jsou dva misivy z roku 1587 a 1588 ze Státního okresního archivu Kolín a dva misivy z roku 1573 a 1587 ze Státního okresního archivu Kutná Hora.

V úvodu práce je uveden přehled literatury, která se zabývá městskou, šlechtickou a panovnickou korespondencí. Následuje výklad pojmu registra a kopiáře, doplněný charakteristikou použitých pramenů. Práce nám přibližuje prostředí města Kutná Hora a Kolín v předbělohorském období. 4. kapitola této práce se zabývá pojmem a procesem komunikace nejen teoreticky, ale především prakticky, na příkladu kutnohorské a kolínské městské rady. 5. kapitola je zaměřena na obsah úřední korespondence odesílané mezi Kutnou Horou a Kolínem. Prostřednictvím hojných citací se dozvíme více o majetkových záležitostech obyvatel obou měst. Zmíníme kauzy týkající se městských korporací, a také záležitosti obecního charakteru. V přílohách této práce nacházíme ukázkou vodoznaků, vyobrazení posla a vyobrazení Kutné Hory a Kolína. Díky této práci poznáme běžné vztahy dvou sousedních měst a jejich obyvatelů.

Klíčová slova

Kutná Hora – Kolín – korespondence – registra – předbělohorské období

Annotation

The final thesis investigates 801 traced inscriptions which originate in four city books of received correspondence of Kutná Hora and in ten city books of received correspondence of Kolín. Further sources are 2 letters from the years 1587 and 1588 from the State archive of the district of Kolín and 2 letters from the years 1573 and 1587 from the State archive of the district of Kutná Hora.

In the introduction, there is mentioned the summary of the literature which deals with city's, noble's and sovereign's correspondence. The terms "city book of sent correspondence" and "city book of received correspondence" are explained and the characterization of used sources occurs as well. This work explains to us the environment of the town of Kutná Hora and Kolín in the Pre –White Mountain Period. The 4th chapter of this work deals with the term and the process of communication not only theoretically, but first of all practically on the example of Kutná Hora's and Kolín's city counsellors. The 5th chapter is focused on the content of official correspondence sent between Kutná Hora and Kolín. Through the citations we will learn more about the property matters of dwellers of both cities. We will mention cases concern city corporations and matters of commune character. In the annexe to this final thesis can be found an extract of watermarks, depictions of messenger and depictions of Kutná Hora and Kolín. Thanks to this work we will learn about ordinary relations of two neighbour cities a their dwellers.

Keywords

Kutná Hora – Kolín – correspondence – city book of sent correspondence – the Pre –White Mountain Period

Obsah

Úvod	8
1 Korespondence jako badatelské téma u nás	10
2 Charakteristika použitých pramenů	15
2. 1 Pojem register a kopiířů v kontextu městských knih	15
2. 2 Diplomatický rozbor použitých pramenů	17
2. 2. 1 Kutnohorská registra	18
2. 2. 2 Kolínská registra	22
3 Kutná Hora a Kolín nad Labem v předbělohorském období	27
3. 1 Obecný vývoj měst v 1. polovině 16. století	27
3. 2 Kutná Hora v předbělohorském období	28
3. 3 Kolín nad Labem v předbělohorském období	36
4 Korespondence kutnohorské a kolínské městské rady	45
4. 1 Pojem komunikace a formální rozbor zápisů městských register	45
4. 2 Komunikační praxe kutnohorské a kolínské městské rady	48
4. 2. 1 Komunikující subjekty a průběh komunikace	48
4. 2. 2 Doručování úřední korespondence	51
4. 2. 3 Způsob úřadování městských rad	54
5 Typologie věcných obsahů	61
5.1 Soukromoprávní záležitosti	61
5. 1. 1 Majetkové záležitosti	61
5. 1. 2 Žádosti, stížnosti a jiné	79
5. 2 Záležitosti městských korporací	83
5. 3 Obecní záležitosti	85
Závěr	92
Seznam použitých pramenů	94
Seznam použité literatury	96
Seznam příloh	103

Seznam zkratek

AČ = Archiv český

AMKH = Archiv města Kutná Hora

AMKolín = Archiv města Kolín

ČAŠ = Časopis Archivní školy

ČsČH = Československý časopis historický

ĐaS = Dějiny a současnost

FF MU = Filozofická fakulta Masarykovy Univerzity

FF UK = Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

FHB = Folia Historica Bohemica

FHS UHK = Fakulta humanitních studií Univerzita Hradec Králové

gr. m. = groše míšeňské

gr. č. = groše české

J. M. = Jeho Milost

J. M. P. = Jeho Milost Pán

OH = Opera Historica

PVH = pomocné vědy historické

RMK = Rada města Kolín

RMKH = Rada města Kutná Hora

SAP = Sborník archivních prací

SH = Sborník historický

SOkA KH = Státní okresní archiv Kutná Hora

SOkA Kolín = Státní okresní archiv Kolín

SSH = Středočeský sborník historický

VKČSN = Věstník Královské české společnosti nauk

VLH = Východočeské listy historické

V. M. = Vaše Milost

V. O. = Vaše Opatrnost

Úvod

Ze samotného názvu předkládané práce je patrné, že se zaměříme na osudy regionu, v němž koexistovala dvě královská města Kutná Hora a Kolín, a to v období předbělohorském, konkrétně mezi 60. léty 16. století a Bílou horou. Jaké byly vztahy mezi horním městem a polabským sousedem, v němž žila početná skupina místních židů? Promítala se povaha měst do vzájemného soužití? A mnoho dalších otázek nás může napadnout, uvědomíme – li si, že obě města jsou od sebe vzdálená jen několik málo kilometrů.

Tato diplomová práce navazuje na bakalářskou práci téže autorky a jejím cílem je rozšířit poznání o kontaktech mezi Kutnou Horou a Kolínem v delším časovém období, než jaké bylo vytyčeno v bakalářské práci s názvem „Korespondence z Kutné Hory do Kolína v letech 1571 – 1588 ve světle městských register.“ Diplomová práce čerpá ze čtyř knih kutnohorských kancelářských register z let 1571 – 1584, 1581 – 1588, 1601 – 1614 a 1612 – 1620 uložených ve Státním okresním archivu Kutná Hora a deseti kolínských knih městské korespondence ze Státního archivu Kolín, které spadají do let 1564, 1593, 1595, 1595 – 1597, 1597 – 1599, 1599 – 1600, 1603, 1611 – 1616, 1612 – 1616 a 1612 -1616. Nutno poznamenat, že kolínská registra v péči SOKA Kolín zde nesou ještě starší nesprávné označení „kopiáře“. Označení „kopiáře“ budeme používat v případě citací, nicméně, jak bude ještě vyloženo, pojmy registra a kopiáře nelze zaměňovat.

Ve všech zmíněných knihách městské korespondence bylo dohledáno celkem 801 zápisů, 376 zápisů bylo adresováno kolínské městské radě, ty nacházíme ve čtyřech kutnohorských registrech, a 425 zápisů s kutnohorskou adresou jsme vyhledali v deseti kolínských knihách městské korespondence. Za výjimečný pramen lze považovat čtyři misivy. Dva z nich, z let 1587 a 1588, byly odeslány radou Kutné Hory do Kolína a staly se součástí pramenného materiálu SOKA Kolín. V kutnohorském okresním archivu byl nalezen misiv z roku 1587 určený kolínské městské radě a misiv z roku 1573 adresovaný kutnohorské městské radě.

V úvodní kapitole této práce se věnujeme přehledu bádání na dané téma. Vzhledem k počtu využitých městských knih považujeme za opodstatněné podrobit zkoumaná registra jako celek stručnému diplomatickému rozboru, jenž společně s výkladem o vývoji městských knih tvoří 2. kapitulu této práce. V diplomatickém rozboru byla věnována pozornost filigránům, vyobrazení dvou z nich nalezneme v příloze č. 1 této práce. K tomu, abychom mohli poznat

povahu vztahů mezi Kutnohorskými a Kolínskými v celé jejich šíři a barvitosti, se seznámíme s historickým, hospodářským a správním vývojem Kutné Hory a Kolína. Ve 4. kapitole této práce se budeme zabývat pojmem a procesem komunikace nejen teoreticky, ale především prakticky na příkladu kutnohorské a kolínské městské rady. Dozvíme se více o účastnících komunikace, o způsobu doručování korespondence, a také o úřadování městské rady, které s expedováním úřední korespondence úzce souviselo.

V 5. kapitole předkládané diplomové práce se dozvíme, jaké problémy řešily námi zvolené městské rady, tedy jaký byl obsah úřední korespondence odesílané mezi Kutnou Horou a Kolínem. Závěrečná kapitola je tématicky členěna na několik dílčích otázek. Prostřednictvím hojných citací se dozvíme více o majetkových záležitostech obyvatel obou měst a jejich nejbližšího okolí, jaké stížnosti a žádosti byly vznášeny na kutnohorské a kolínské pány radní. Mimo jiné zde budou vykresleny kauzy z prostředí městských korporací a v neposlední řadě i palčivé problémy obou městských obcí. Tato práce může být chápána jako příspěvek k regionální historii zachycující každodenní problémy meziměstských vztahů v daném místě a čase, ale i osudy některých jednotlivců.

1 Korespondence jako badatelské téma u nás

Jedním z komunikačních prostředků mezi lidmi je písemná korespondence, která zachycuje více či méně osudy samotných pisatelů, anebo aktérů, o nichž je v korespondenci psáno. Komunikace patří od prvopočátků k základním potřebám člověka. V souvislosti s narůstajícím zájmem o dějiny všedního dne dochází k rozvoji bádání i o dějinách komunikace, jež přinášejí poznání o povaze vztahů v minulosti a způsobu, jakým byly tyto vztahy navazovány a udržovány. Studium korespondence, vlastně písemných důkazů o probíhající komunikaci, se zabývají historikové v oblasti úřední, a to na úrovni komunikace městských rad, patrimonií, úřadů vyšších institucí země, ale i na úrovni mezistátní. Neméně zajímavé je i studium korespondence soukromého charakteru.¹

Komunikaci v městském prostředí zachycují práce *Miloslava Polívky*, jenž se zaměřil především na komunikaci říšského města Norimberk s českými zeměmi za vlády Václava IV. Na základě rozsáhlé řady norimberských register zkoumal obsah dopisů českých adresátů.² Podobnou tematikou se zabýval *Ivan Hlaváček*, který věnoval pozornost komunikaci říšských a českých královských měst za vlády Karla IV. a Václava IV. Mimo jiné se výše zmíněný autor zabýval komunikačními praktikami města Norimberk s centrem říše za vlády Václava IV.³ V raněnovověkém období sledoval kontakty mezi již zmíněným říšským městem Norimberk a českými zeměmi *Václav Bůžek*. Ve svém článku „Komunika bez hranic“ se autor zaměřil na obsahovou stránku zkoumané korespondence.⁴ V další své studii se Václav Bůžek zabýval mimo jiné obchodními a politickými vztahy českých zemí a Norimberka,

¹ Zájem badatelů vzbuzují především kulturně významné a politicky činné osobnosti. Výběrově zmiňme: ČECHURA, J. – ČECHUROVÁ, J. (edd.). *Korespondence Josefa Pekaře a Kamila Krofty*. Praha 1999; NOVÁČKOVÁ, Helena. Eduard Beneš a Milan Rastislav Štefánek – svědectví dopisů. *SAP*, 2, 2004; HAVLAN, Josef. *August a Tereza Sedláčkovi. Edice korespondence*, diplomová práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia FF UK, Praha 2007.

² POLÍVKA, Miloslav. Briefbücher des Rates der Reichsstadt Nürnberg jako pramen k českým dějinám česko – německým vztahům doby Václava IV. In *Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka*. Praha 1992, s. 417 – 435.

³ HLAVÁČEK, Ivan. Die Kommunikation der Reichsstädte und der böhmisch-königlichen Städte mit der Zentralgewalt unter Karl IV. und Wenzel IV. In *La diplomatie urbaine en Europe au moyen age. Hrsg. von Walter Prevenier und Thérèse de Hemptinne*. Leuven 2000, s. 217 – 227; DERS, Zur Nürnberger Alltagskommunikation mit der Reichzentrale unter Wenzel (IV.) bis zum Abfall im Jahre 1401. In *Regensburg, Bayern, Europa. Festschrift für Kurt Reindel zu seinem 70. Geburtstag*. Regensburg 1995, s. 321 – 334.

⁴ BŮŽEK, Václav. Komunikace bez hranic. Mezi Norimberkem a českými zeměmi na sklonku předbělohorské doby, *DaS* 17, 1995, č. 6, s. 11 – 14.

značný prostor zde byl opět věnován obsahovému rozboru listů městské rady Norimberka směřujících k různým příjemcům do Čech a na Moravu.⁵

Korespondenci mezi českými královskými městy v raném novověku studovala *Jana Vojtíšková*. Zaměřila se na královská města Kolín, Nymburk a Český Brod.⁶ Zájem badatelů byl obrácen i k jihočeskému regionu. Na stránkách Táborského archivu informoval *Vlastimil Kolda*⁷ o korespondenci Tábora a Českých Budějovic, na něž navázala *Miroslava Ctiborová*, která publikovala studii o dochované korespondenci mezi Českými Budějovicemi a Soběslaví.⁸ Dopisy, které mířily z Jihlavy do Tábora, podrobil rozboru *Vlastimil Svěrák*.⁹ Každodenní komunikaci poddanských měst na Moravě v 17. století, a to konkrétně mezi městy Velké Meziříčí a Velká Bítěš zkoumal *Martin Štindl*.¹⁰ Badatelskému zájmu se těšil i pramenný materiál z oblasti dějin komunikace měst Kouřimi, Rakovníka a Plzně.¹¹ Korespondenci dochovanou v městských registraturách lze využít také jako pramen pro

⁵ BŮŽEK, Václav. Říšské město Norimberk a české země v předbělohorské době, *FHB* 18, 1997 s. 183 – 189. Součástí studie je i registrová edice listů norimberské městské rady, zaslanych v letech 1581 – 1600 do českých zemí.

⁶ KRUMPHOLCOVÁ, Jana. Písemná komunikace královských měst v době předbělohorské. Korespondence z Nymburka do Českého Brodu. In *Historie '98. Sborník prací celostátní studentské vědecké konference, konané v Praze 2. – 3. prosince 1998*. Praha 2000, s. 73 – 109; TÁŽ. Komunikace kolínské a nymburské městské rady v době předbělohorské ve světle úřední korespondence, *Vlastivědný sborník Polabí* 34, 2000, s. 42 – 62. Soupis významnějších domácích i zahraničních prací věnujících se dějinám komunikace do roku 2002 viz KRUMPHOLCOVÁ, Jana. Komunikace českých královských měst v době předbělohorské (Úřední korespondence mezi Českým Brodem, Kolínem a Nymburkem), *KUDĚJ*, 1, 2002, s. 20– 33. Ve studiu meziměstské korespondence pokračovala Jana Vojtíšková ve své disertační práci viz pozn. č. 12 poznámkového aparátu.

⁷ KOLDA, Vlastimil. Listy purkmistra a rady města Hradiště hory Tábor do Českých Budějovic, část 1.- 1505 až 1538. *Táborský archiv* 8, 1997 – 1998, s. 37 – 46; TÝŽ, -dtto-, dodatek, *Táborský archiv* 9, 1999, s. 121 – 129; TÝŽ, -dtto-, část 2. – 1538 až 1550. *Táborský archiv* 10, 2000 – 2001, s. 291 – 319.

⁸ CTIBOROVÁ, Miroslava. Korespondence mezi purkmistrem a radou města Českých Budějovic a purkmistrem a radou města Soběslavi, *Táborský archiv*, 11, 2002, s. 147 – 153. V článku bylo editováno celkem 6 listů.

⁹ SVĚRÁK, Vlastimil, Listy zaslání jihlavskou městskou radou do Tábora v letech 1574 – 1576, *Táborský archiv* 10, 2000 -2000, s. 321 – 326. Pisatel v tomto článku editoval celkem 6 českých zápisů z nejstarších jihlavských register z let 1574 – 1576, adresovaných do Tábora. Část zápisů z prvního českého svazku byla předtím zpracována v diplomové práci formou registrové edice viz KŘESADLO, Vít. Jihlavská česká městská registra z let 1573 – 1574, diplomová práce FF MU BRNO 1996. Poznatky zmíněné diplomové práce byly následně publikovány viz KŘESADLO, Vít. Jihlavská česká městská registra v letech 1573 – 1574, *Západní Morava* I, 1997, s. 88 – 93. Vlastimil Svěrák pokračoval ve studiu korespondence Jihlavy a Tábora v článku: SVĚRÁK, Vlastimil. Listy zaslání jihlavskou městskou radou do Tábora v letech 1579 – 1584, *Táborský archiv* 11, 2002, s. 155 – 185. I v tomto článku se autor opět zaměřil na české zápisy v druhých nejstarších jihlavských registrech. Celkem editováno 41 českých zápisů. Německé zápisy ve zmíněných městských knihách jsou ponechány stranou badatelova zájmu.

¹⁰ ŠTINDL, Martin. Velké Meziříčí a Velká Bítěš ve svazku sousedství. Každodenní komunikace poddanských měst v 17. století, *Západní Morava* I, 1997, s. 3 – 19. Zajímavými jsou přílohy tohoto článku: geografický horizont poselských spojů města Velké Bítěše (1622 – 1647) a (1650 – 1687), geografický horizont poselských vztahů města Velkého Meziříčí (1674 – 1699).

¹¹ SCHULZ, Václav. Listy do Kouřimě zaslání 1422 – 1513, *AČ*, 18, Praha 1900; ČERNÝ, Jan. Službu svů vzkazujem...Registra odeslaných listů města Rakovníka z let 1534 – 1544 (1545), *Rakovnický historický sborník* 7, 2006, s. 163 – 228; DOUŠA, Jaroslav. Plzeň a její zpravodajství o situaci v Čechách i v hlavním městě v letech 1432 – 1434, *Documenta Pragensia*, 6, 1, 1986, s. 123 – 131.

hrdelní soudnictví, na což upozornily *Michaela Neudertová* a *Lenka Kuthanová*.¹² Tématu komunikace, především formálnímu rozboru městských register byly věnovány bakalářské a diplomové práce, v nedávné době i práce disertační.¹³

O zprostředkování a šíření zpráv *ve šlechtickém prostředí* pojednal *Zdeněk Šimeček*,¹⁴ který se zabýval známou rožmberskou zpravodajskou sítí v době renesance. Kvalita sítě rožmberských zpravodajů zapříčinila její další zkoumání ze strany *Jaroslava Pánka*¹⁵ a představitelů *jihocheské historické školy*.¹⁶ Korespondencí tentokrát ženské části rožmberského rodu se zabírala *Anna Skýbová*.¹⁷ Autor syntézy k dějinám rodu Pernštejnů, *Petr Vorel*, studoval osobní korespondenci představitelů českého šlechtického rodu zubří hlavy.¹⁸ Před několika málo lety vydal *Pavel Marek* manželskou korespondenci Polyxeny z Pernštejna s jejím druhým mužem Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic.¹⁹ Studium šlechtické

¹² NEUDERTO VÁ, M. – KUTHANOVÁ, L. Ke komunikaci apelačního soudu a městských hrdelních soudů v době pobělohorské, In *Sborník příspěvků z konference, konané v Pardubicích 21. 9.– 22.9.1995*, Pardubice 1996, s. 119 - 128.

¹³ WIMMROVÁ, Kateřina. *Korespondence města Hradec Králové v roce 1590 ve světle městských register*, bakalářská práce na katedře pomocných věd historických a archivnictví FHS UHK, Hradec Králové 2007; SKŘIVANOVÁ, Veronika. *Korespondence z Kutné Hory do Kolína v letech 1571 – 1588 ve světle městských register*, bakalářská práce na katedře pomocných věd historických a archivnictví FHS UHK, Hradec Králové 2007; Z diplomových prací jmenujme alespoň následující: ĐURČANSKÝ, Marek. *Nymburská registra z let 1629-1634*, diplomová práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia FF UK, Praha 1998; KRUMPHOLCOVÁ, Jana. *Komunikace královských měst Českého Brodu, Kolína a Nymburka v době předbělohorské ve světle jejich úřední korespondence*, diplomová práce na ÚHV PF UHK, Hradec Králové 2000; BROŽOVÁ, Renáta. *Tzv. „žlutý“ kopiář města Brna za léta 1589-1590. Zhodnocení písemné produkce za rok 1590. (Postižení odrazu společensko-politického a hospodářského dění v písemnostech městské rady)*, diplomová práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia FF MU, Brno 1991; KLIMEŠOVÁ, Kateřina. *Tzv. „zelený“ kopiář města Brna za léta 1613-1614. Zhodnocení písemné produkce za rok 1614. (Postižení odrazu přípravy českého stavovského povstání v roce 1618 v písemnostech města Brna)*, diplomová práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia FF MU, Brno 1989; ŠKRABALOVÁ, Ivona. *Tzv. „červený“ kopiář města Brna z let 1615-1618. Zhodnocení písemné produkce za rok 1616*, diplomová práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia FF MU, Brno 1989; NAVRÁTIL, Ivo. *Registra městské kanceláře na přelomu 16.-17. století*, diplomová práce na katedře pomocných historických věd a archivního studia FF MU, Brno 1976; Publikáční činnost následně zmíněné autorky disertační práce již zmíněna v pozn. č. 5 poznámkového aparátu. VOJTÍŠKOVÁ, Jana. *Ke komunikaci měst v době předbělohorské. Korespondence mezi Nový Městem pražským a královskými městy středního Polabí*, disertační práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia FF UK, Praha 2007.

¹⁴ ŠIMEČEK, Zdeněk. Rožmberské zpravodajství o nových zemích Asie a Afriky, *ČsČH* 13, 1965, s. 428-443; TÝŽ, Počátky novinového zpravodajství v českých zemích, *SH* 18, 1971, 5-38; TÝŽ, Zprávy o Polsku a východní Evropě a úloha Vratislavi v českém zpravodajství 16.-17. století, *Slezský sborník* 70, 1972, s. 285-298.

¹⁵ PÁNEK, Jaroslav. *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989.

¹⁶ BŮŽEK, V. – HRDLIČKA, J. a kol. *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997, s. 62-70; BŮŽEK, V. – HRDLIČKA, J., *Rodinný život posledních pánů z Hradce ve světle jejich korespondence*, *OH* 6, 1998, s. 145-272; BŮŽEK, V. – HRDLIČKA, J. – KRÁL, P. – VYBÍRAL, Z. *Věk urozených (Šlechta v českých zemích na prahu novověku)*, Praha 2002, s. 236-243.

¹⁷ SKÝBOVÁ, Anna. *Listy Bílé paní Perchty*, Praha 1985; již předtím tímto tématem zabýval SEDLÁČEK, August. *Listy Perchty z Rožmberka*, *AČ*, 11, Praha 1892, s. 241 – 280.

¹⁸ VOREL, Petr. *Páni z Pernštejna (Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy)*, Praha 1999; TÝŽ (ed.). *Edice register bratří z Pernštejna z let 1550- 1551*, In *Česká a moravská aristokracie v polovině 16. století*, Pardubice 1997, s. 49-303.

¹⁹ MAREK, Pavel (ed.). *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*, České Budějovice 2005.

korrespondence se věnovaly i starší generace historiků, na něž navazovali ti současní. V Archivu českém byla publikována psaní Viléma z Rožmberka od roku 1520 z pera *Františka Palackého*.²⁰ *František Dvorský* věnoval pozornost nejen korespondenci pernštejnského rodu²¹, ale i jiných šlechtických rodů, jako byli Černínové²², či Žerotínové.²³ Korespondenci moravského šlechtice Karla staršího ze Žerotína studoval také *František Hrubý*²⁴, dva ze Žerotínových dopisů adresované francouzskému králi Jindřichovi editoval V. L. Tapié.²⁵ Na korespondenci Kateřiny ze Žerotína byly zaměřeny práce *Radky Tibitzlové*.²⁶ Edičního zpracování se dočkala i korespondence Václavce Budovce z Budova z pera *Julia Glückliche*.²⁷ K novějším dějinám šlechtické korespondenci přispěl svým článkem autor *Dějin rodu Kinských*, *Aleš Valenta*.²⁸

Reprezentativním vzorkem korespondence nižší šlechty je edice od *Petra Mareše*.²⁹ Korespondenci panských úředníků podchytili *František Fischer*³⁰ a *František Teplý*³¹. *Panovnická korespondence* vypovídající o kontaktech vládců se svými spolupracovníky je bezesporu velmi přínosným pramenem k „velkým“ dějinám. Mezi českými badateli byla věnována pozornost korespondenci císaře Leopolda I. Korespondenci tohoto císaře zpracoval

²⁰ PALACKÝ, František (ed.), *Psaní pana Viléma z Pernštejna od roku 1520*, AČ, I, Praha 1840, s. 69-137 a II, Praha 1841, s. 136-174.

²¹ DVORSKÝ, František (ed.), *Dopisy pana Viléma z Pernštejna z let 1480-1521*, AČ, XVI, Praha 1897, s. 1-72; TÝŽ (ed.), *Listinář pana Viléma z Pernštejna 1304-1521*, AČ, XVI, Praha 1897, s. 73-560 a XVII, Praha 1899, s. 1-283; TÝŽ (ed.), *Dopisy pánů Jana a Vojtěcha z Pernštejna z let 1509-1548*, AČ, XX, Praha 1902, s. 277-525.

²² DVORSKÝ, František (ed.) *Zuzana Černínová z Harasova. Dopisy české šlechtičny z polovice 17. století*, Praha 1886; Korespondenci příbuzných Zuzany Černínové byla věnována následující publikace. TÝŽ, *Mateř a dcera Zuzany Černínové z Harasova. Listy Alžběty Homutovny z Cimburka a Elišky Myslíkovny z Chudenic*, Praha 1890. Ke korespondenci Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Černínem viz KALISTA, Zdeněk (ed.) *Korespondence Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem u Chudenic*, Praha 1941.

²³ DVORSKÝ, František (ed.), *Listy paní Kateřiny ze Žerotína, rozené z Valdštejna*. I., II. díl, Praha 1894, 1895; TÝŽ (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína*, AČ, XXVII, Praha 1904.

²⁴ HRUBÝ, František (ed.), *Deset listů Karla staršího z Žerotína z let 1578-1633*, Brno 1936.

²⁵ TAPIÉ, V. L. (ed.), *Dva dopisy Karla staršího z Žerotína králi francouzskému*, ČČH 32, 1926.

²⁶ TIBITANZLOVÁ, Radka. *Korespondence Kateřiny ze Žerotína*, bakalářská práce na ÚHV PF UHK, Hradec Králové 2003; TÁŽ, *Kateřina ze Žerotína, rozená z Valdštejna, na Třebíči a Červené Lhotě (1568 – 1637)*. *Edice korespondence*, diplomová práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia FF UK, Praha 2006.

²⁷ GLÜCKLICH, Julius (ed.), *Nová korespondence Václava Budovce*, Praha 1912; TÝŽ, *Václava Budovce z Budova korespondence z let 1579 až 1619*, Praha 1908.

²⁸ VALENTA, Aleš. *Z korespondence českého šlechtice v 18. století. Listy Štěpána Kinského bratru Františkovi Ferdinandovi z let 1719 – 1720*, SAP, 56, 2006, s. 508 – 546.

²⁹ MAREŠ, Petr. *Karel Častovec Myška ze Žlunic (Život předbělohorského rytíře ve světle rodinné korespondence)*, Ústí nad Labem 2000.

³⁰ TISCHER, František (ed.), *Dopisy hejtmána Šťastného z Plaší ku panu Jáchymovi z Hradce (1553-1561)*, In VKČSN 1903, Praha 1904.

³¹ TEPLÝ, František (ed.), *Kopie úředních listů Jiříka Vratislava z Mitrovic, hejtmána na Hluboké, z let 1580-1583*, In *Příspěvky k dějinám českého zemědělství*, Praha 1926, s. 119-161; TÝŽ (ed.) *Martina Škvoreckého, úředníka na Pacově, hospodářská korespondence z dob války třicetileté (1630 – 1642)*, Praha 1928.

Zdeněk Kalista³², na nějž navázal Petr Maťa³³. Diplomová práce Ivo Cermana, jejímž pramenem byla korespondence císařského vyslance France Eusebia z Pöttingu, popsala politické strany na dvoře Leopolda I.³⁴

Výklad českých dějin v letech 1436 – 1526 vycházející z rozsáhlého studia korespondence publikoval Petr Čornej.³⁵ K poznání moravských dějin po Bílé hoře prostřednictvím korespondence přispěl František Hrubý.³⁶ V souvislosti se zájmem o dějiny instituce, která před překotným rozvojem moderních komunikačních prostředků po dlouhá léta zajišťovala písemné spojení mezi lidmi, vznikly syntézy k dějinám pošty.³⁷ Studium korespondence, a s ní v úzké souvislosti i dějiny komunikace, se těší badatelskému zájmu i v zahraničí.

³² KALISTA, Zdeněk (ed.). *Korespondence císaře Leopolda I. s Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*, Praha 1936.

³³ MAŤA, Petr. Leopold I. a poslední Slavata. K osobní korespondenci panovníků raného novověku, In *Facta probant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. Dr. Zdeňky Hledíkové*, Praha 1998, s. 245 – 257.

³⁴ CERMAN, Ivo. *Systém stran na dvoře Leopolda I. Politická organizace habsburských dvorů ve Vídni a Madridu ve světle korespondence císařského vyslance France Eusebia z Pöttingu*, diplomová práce na ÚSD FF UK, Praha 2000.

³⁵ ČORNEJ, Petr (ed.). *Království dvojího lidu. České dějiny let 1436-1526 v soudobé korespondenci*, Praha 1989.

³⁶ HRUBÝ, František (ed.), *Moravská korespondence a akta z let 1620 – 1636*, I., Brno 1934, II. Brno 1937.

³⁷ ZÁBĚHLICKÝ, Václav. *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích. Od nejstarších dob až do převratu*, Praha 1928; ČTVRTNÍK, Pavel. *Dějiny pošty v českých zemích*, Praha 2000; Ke komunikaci viz PETRÁŇ, Josef. *Dějiny hmotné kultury II/2*, Praha 1997.

2 Charakteristika použitých pramenů

2.1 Pojem register a kopiářů v kontextu městských knih

Městské knihy jsou hned po spisovém materiálu nejpočetnější písemnosti, s kterými se jako badatelé můžeme setkat v našich městských archivech. Městské knihy svým původem navazují na listiny, přinášejí nám cenná svědectví právní povahy a mapují starší dějiny měst. Václav Vojtíšek městské knihy definoval takto: „*knihy vedené od úřadů městských k potřebám úředním...pro pojištění práv městských (jako celku, obce) i jednotlivých měšťanů*“³⁸.

Dle Jiřího Čarka a Bořivoje Lůžka, autorů článku *Názvosloví městských knih v severozápadních Čechách*,³⁹ můžeme vývoj městských knih rozdělit na několik etap. První z nich sahá zhruba do poloviny 15. století, charakteristickým rysem pro toto období je vedení zpravidla pouze tří základních typů knih, a totiž knih pamětních, soudních a finančních knih pro vedení městských počtů a berní. Přičemž ve zmíněném období dochází k nepřesnostem, ku příkladu můžeme nalézt v soudních knihách vklady finanční povahy. Následující období po polovině 15. století se vyznačuje rychlým vývojem městských knih, dochází k užšímu vymezení jednotlivých městských knih, k jejich specializaci. V souvislosti se zmíněným trendem vzniká Praxis cancellariae Prokopa Pražského, novoměstského písaře, jenž ve svém díle vyjmenoval druhy městských knih, které jsou vhodné pro města, věnuje se jejich účelnosti, způsobu jejich zavádění ve městech, neopomíná ani formy jednotlivých zápisů a vkladů. Nutno podotknout, že tempo specializace městských knih nebylo stejné ve všech městech. Odlišná situace byla ve venkovských královských městech a větších poddanských městech, kde se setkáváme se specializací městských knih kolem poloviny 16. století. Poslední etapa vývoje městských úředních knih se vyznačuje jejich všeobecným úpadkem, je ovlivněna důsledky třicetileté války a vydáním Obnoveného zřízení zemského. Do budoucna je kladen důraz na městskou listinu, čímž je význam městských knih snížen. Zásadním způsobem se mění povaha zápisů v knihách. Dosud měly zápisy v knihách povahu aktu, tedy záznamu o právním pořízení, nově však knihy nabývají formy kopiářů listin v jejich úplném znění. Námí vytčené období se vyznačuje velkou pestrostí názvů knih.⁴⁰ Rok 1784 spojený

³⁸ Václav VOJTÍŠEK, O studiu městských knih českých, In: Výbor rozprav a studií, Praha 1953, s. 53.

³⁹ ČAREK, J. – LŮŽEK, B. Názvosloví městských knih v severozápadních Čechách, SAP, 18, 1968.

⁴⁰ ČAREK – LŮŽEK, Názvosloví, s. 459.

s osobou Josefa II. přináší nový způsob úřadování, v následujících letech význam městských knih stále více upadá, až v polovině 19. století téměř mizí.⁴¹

Velmi problematickou se jeví snaha badatelů o přesné a funkční rozdělení městských knih do jednotlivých skupin. Stará označení na hřbetech knih jsou často zavádějící a nepodchycují zcela povahu dané knihy. Nalezení systému třídění knih, který by vyhovoval za všech situací, není lehké. Z našich badatelů se tříděním městských knih zabývali Václav Vojtíšek či Antonín Haas, spoluautor Slovníčku archivní terminologie (1954). Několik způsobů třídění městských knih z pera zahraničních autorů nabízí Václav Vojtíšek ve svém článku „O studiu městských knih českých“, v témže článku se autor též věnuje metodě studia městských knih. Sám Vojtíšek přichází s vlastním systémem třídění knih, které by vyhovovalo domácímu prostředí. Vojtíšek tedy městské knihy dělí na dvě základní skupiny: první *k pojištění právních potřeb města jako celku*, druhá *k pojištění práv jednotlivých měšťanů*. První skupina zahrnuje knihy práv a nařízení (městské zákonodárství), knihy městských financí a vlastní správy, do druhé skupiny patří knihy záležitostí soudních (trestních i občanských) sporných i nesporných.⁴²

Právě do první skupiny dle Václava Vojtíška patří kopiáře. **Kopiář** z pohledu diplomatiky řadíme mezi pomocné knihy kancelářské, do nichž byly opisovány v plném znění listiny nebo jiné písemnosti příjemci došlé. Mohly být členěny podle chronologického hlediska, nebo dle hierarchie vydavatelů apod. Naproti tomu do **register** byl zpravidla opisován materiál vydaný. Pojem register se vyskytuje ve dvou souvislostech, první případ odkazuje k vedení účtů a počtů, druhý případ souvisí s potřebou evidence právních ujednání v listinné formě a tedy vedení pomocných knih register pro písemnosti z kanceláře odeslané. Tato registra pak můžeme dělit na registra všeobecná, v nichž jsou vedeny všechny odesílané písemnosti bez zvláštních kritérií, a dále na speciální, která se mohou dělit podle jazyka, teritoria, nebo podle druhu písemností.⁴³ Míra specializace register vypovídá o vyspělosti městské kanceláře, městská registra zpravidla kromě konceptů či opisů listů poselacích obsahují i jiné kategorie diplomatického materiálu: list zachovací, list mocný, půhon⁴⁴, důhon aj. V registrech nalézáme též zápisy o dlužných částkách za zboží, či prostá potvrzení o výši dluhu, což

⁴¹ ČAREK - LŮŽEK, s. 458 – 459.

⁴² VOJTÍŠEK, Václav. O studiu městských knih českých, In *Výbor rozprav a studií*, Praha 1953, s. 80; K systému třídění městských knih též ČAREK, J. – LŮŽEK, B. *Názvosloví městských knih v severozápadních Čechách*, SAP, 18, 1968, s. 452 – 477.

⁴³ VOJTÍŠKOVÁ, Jana. Registra a kopiáře městské korespondence dochované v oblasti Královéhradecka a Trutnovska, VLH, 23-24/2005, s. 459 – 460.

⁴⁴ Definice listu zachovacího, listu mocného, listu poselacího a půhonu viz FIALA, Z. – HAAS, A. – KOLLMANN, J. – ROUBÍK, F. *Slovníček archivní terminologie*, Praha 1954.

sloužilo k pojištění práv jednotlivců. Existují také knihy smíšené, které obsahovaly materiál došlý i vydaný. Někdy docházelo přímo k záměně obou pojmů, příkladem jsou tzv. kopiáře olomouckých biskupů⁴⁵, které jsou ve skutečnosti registra. Nicméně z uvedeného je patrné, že není možno tyto dva pojmy zaměňovat. Nutno dodat, že druhou polovinu 16. století a období 17. století považujeme za vrcholné období aktivního užívání register a kopiářů.⁴⁶ Pro stanovení povahy a funkce register je třeba diplomatický rozbor register městské korespondence. Diplomatickému rozboru pramenů použitých pro účely této diplomové práce se budeme věnovat na následujících několika stranách.

2. 2 Diplomatický rozbor použitých pramenů

Tato diplomová práce čerpá ze čtyř kutnohorských a deseti kolínských register městské korespondence, uložených v SOkA Kutná Hora a SOkA Kolín⁴⁷, kde jsou ovšem vedeny pod nesprávných označením „kopiáře“. Diplomatickému rozboru prvních dvou kutnohorských register byla věnována již pozornost v rámci bakalářské práce Veroniky Skřivanové.⁴⁸ Kutnohorská a kolínská registra byla použita pro potřeby disertační práce Jany Vojtíškové.⁴⁹ Výše uvedenou definici pojmů registra a kopiáře by nebylo možno uvést bez diplomatického rozboru knih městské korespondence. Nutno podotknout, že vytčená diplomová práce se zaměřuje na zápisy adresované do Kutné Hory a do Kolína, které představují pouze část

⁴⁵ ŠEBÁNEK, Jindřich a kol. *Česká diplomatika do roku 1848*. Praha 1984, s. 23.

⁴⁶ VOJTÍŠKOVÁ, Registra, s. 460.

⁴⁷ SOkA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, SOkA KH, AMKH, Kancelářská registra 1581 – 1588, kn. č. 1295, SOkA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, SOkA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297; SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1564, kn. č. 1, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1593, kn. č. 2, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1595, kn. č. 3, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1595 – 1597, kn. č. 4, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1597 – 1599, kn. č. 5, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1599 – 1600, kn. č. 6, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1603, kn. č. 7, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1611 – 1616, kn. č. 8, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1612 – 1616, kn. č. 9, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1612 – 1616, kn. č. 10. V případě kutnohorských register operujeme s názvem „kancelářská registra“, protože takto jsou vybrané knihy uvedeny v Soupisu městských knih do roku 1850, který je uložen v SOkA Kutná Hora. Naproti tomu v případě kolínských register používáme v případě citace pojem „kopiář“, protože zmíněný fond v SOkA Kolín dosud nebyl moderně uspořádán.

⁴⁸ SKŘIVANOVÁ, Veronika. *Korespondence z Kutné Hory do Kolína v letech 1571 – 1588 ve světle městských register, bakalářská práce na FHS UHK*, bakalářská práce na katedře pomocných věd historických a archivnictví FHS UHK, Hradec Králové 2007.

⁴⁹ VOJTÍŠKOVÁ, Jana. *Ke komunikaci měst v době předbělohorské. Korespondence mezi Novým Městem pražským a královskými městy středního Polabí*, disertační práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia FF UK, Praha 2007. Z kolínských register čerpala také diplomová práce viz KRUMPHOLCOVÁ, Jana. *Komunikace královských měst Českého Brodu, Kolína a Nymburka v době předbělohorské ve světle jejich úřední korespondence*, diplomová práce na Ústavu historických věd PF UHK, Hradec Králové 2000.

obsahu zmíněných 14 městských knih, navíc cílem této práce není formální rozbor použitých pramenů, proto se zaměříme pouze na základní diplomatický rozbor.⁵⁰

2. 2. 1 Kutnohorská registra

Kancelářská registra 1571 – 1584

Tato kniha je psána česky, občas se v ní vyskytují latinské zápisy a nadpisy. Jedná se o papírový kodex o rozměrech 22,5 x 33 cm s novodobou vazbou. Desky knihy jsou plátěné a hřbet je kožený. Na vnitřní straně zadní desky v dolním pravém rohu se nachází poznámka o restaurování, které bylo provedeno v roce 1968 Krajskou konzervační dílnou v Říčanech. Na foliu 1 až 19 se nacházejí zápisy určené jednotlivým osobám s ozdobnými iniciálami, s kterými se již na následujících stranách nesetkáme. Lze vyvodit, že těchto 19 úvodních folií má povahu formulářové sbírky. Odlišnou povahu těchto několika málo prvních listů potvrzuje fakt, že po nich začíná nová filiace. Vpravo nahoře se objevuje foliace čítající 416 listů, nepočítaje porůznu vlepené listy, které doplňují jednotlivé zápisy, což je běžné pro většinu register.

V knize převládají zápisy se stručným nadpisem určené konkrétním osobám nebo představitelům městské rady daných měst (např. Chlumeckým, Kolínským, Novoměstským, Staroměstským, Kaňkovským, Čáslavským atd.), dále se zde vyskytují zápisy určené přímo císaři nebo zápisy adresované opatovi sedleckého kláštera. Nadepsaná adresa zápisu může být formulována různými způsoby, např. *Hejtmanu chlumeckému o Hendrycha Provazníka*,⁵¹ či *úředníku kolínskému o Ludmilu Šatnou*,⁵² *do komory odpověď*.⁵³ Příjemci těchto dopisů byli také šlechtici. Jak již bylo zmíněno, vyskytují se zde kromě listů poselacích i písemnosti jiných diplomatických kategorií, jmenujme list mocný, pŕuhon, dŕuhon a výhost.

Celá kniha zachycuje časový interval mezi 31. prosincem 1571 a 6. červencem 1584. Na konci knihy je vložen zbytek staré vazby. Folio 78^r nese zvládněný letopočet 1577, podobně je tomu i na dalších listech, kde se také nalézají zvládněné letopočty, na foliu 116^r rok 1578, na foliu 163^r rok 1579, na foliu 247^r rok 1581, na foliu 414^r rok 1584. Na tyto letopočty však nelze spoléhat, protože např. před letopočtem 1577 nacházíme zápis z tohoto roku, stejně je

⁵⁰ V případě filigránů jsou citace pouze výběrové, nelze citovat podrobně všechna folia či strany, na nichž se příslušné filigrány v námi zkoumaných knihách vyskytují.

⁵¹ SOkA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 14^v.

⁵² Tamtéž, fol. 21^v.

⁵³ Tamtéž, fol. 14^r.

tomu i u letopočtu 1578, 1579, 1581 a 1584. Je třeba posuzovat pečlivě dataci každého jednotlivého zápisu.

Část zápisů je vyvedena na pravé polovině listu. Na levé straně zápisu se nacházejí poznámky rozvádějící daný zápis, z valné většiny se jedná o doplnění několika slov. Některé zápisy jsou poškrtnuté. Je zjevné, že se jednalo o chybu písaře, který nadepsal komu je určeno psaní, avšak záhy zjistil, že má napsat někomu jinému. Mohlo se stát, že psaní nakonec nemělo být vyhotovené, tedy že ze psaní sešlo, ale tyto poznámky u škrtnutých zápisů nenacházíme. Zajímavým prvkem knihy jsou drobné obrázky rukou, konkrétně na foliech 39^r, 39^v, 193^v, 130^f. Tyto obrázky mají rozměry asi 3 x 2 cm, zachycují nejčastěji pravou ruku s napřímeným palcem, ukazováčkem a prostředníčkem, avšak prsteníček a malíček jsou pokrčené. Zřejmě se jednalo o nějaké pomůcky pro orientaci v textu, které se odlišovaly počtem zdvižených prstů. Bez hlubších analýz lze konstatovat, že si Kutná Hora velmi často dopisovala s okolními městy, Kolínem, Čáslaví a Českým Brodem a také s Pražskými městy.

Filigrány v tomto registru zachycují zvířecí motivy, případně kombinaci zvířete a rostliny. Na prvních foliích 1 – 19 se nachází nejprve motiv ježka (je zde patrný čumák a nohy) bez doprovodného motivu. Jak bylo zmíněno po prvních 19 foliích začíná nová foliace, kde převažuje motiv ježka s květinou. Ježek má rozměry 3 cm na šířku a 2 cm na výšku, ve vzdálenosti 1 cm nad ním se nachází květina s šesti okvětními lístky o rozměrech 1 x 1 cm. Ve většině případech je zřetelný spoj mezi ježkem a květinou. V některých případech, zvláště pokud byl vzor filigránu nepříliš patrný, může dojít k záměně ježka za slunce oválného tvaru, protože jednotlivé krátké tahy představující bodliny by mohly být zaměněny za paprsky slunce. Filigrán ježka s květinou popisuje František Zuman a Jindřich Šilhan.⁵⁴ Motiv ježka je spojen s papírnou zvanou jihlavskou, která se nacházela ve vesnici Staré Hory.⁵⁵ Z námi zkoumaných register víme, že se papír z jihlavské papírny v kutnohorské městské kanceláři používal, ostatně jihlavský papír byl kvalitní a šel na odbyt. Máme i doloženo, že někteří kutnohorští obyvatelé dlužili jihlavské papírně za dodaný papír.⁵⁶ Můžeme se jen domnívat, zda korespondence mezi kutnohorskou a jihlavskou městkou radou zahrnovala i záležitosti spojené s dodávkami papíru do Kutné Hory. Dalším vodoznakem, který se zde objevuje je motiv orlice, buď orámované, či bez orámování, např. folia 393 – 414. Zápisy v námi

⁵⁴ ZUMAN, František. České filigrány XVI. století, *Památky archeologické*, 33, 1923, s. 283. vyobrazení motivu ježka s květinou viz ŠILHAN, Jindřich. K dějinám nejstarších papírů v Jihlavském kraji, In *Vlastivědný sborník Vysočiny*, 1, 1956, s. 129.

⁵⁵ ZUMAN, s. 283.

⁵⁶ ŠILHAN, s. 120.

sledovaných registrech byly psány českou novogotickou kurzívou,⁵⁷ česká novogotická polokurzíva je použita u některých nadpisů, což je i příznačné pro další registra námi studovaná. V celé knize se vyskytuje celkem sedm písařských rukou, přičemž někteří z nich byli identifikováni. Jednalo se o Bohuslava Šatného, Václava Didacta, Jana Veverina, písmo posledně jmenovaného je v knize převažuje.⁵⁸

Kancelářská registra 1581 – 1588

I tato kniha, stejně jako všechny po ní následující, je psána česky. Nacházíme zde latinská slůvka běžně používána v písařské praxi jako např.: *Aliter*, *ut supra*, *Ad annum*, *post skripta*. Kniha má rozměry 22, 5 x 34, 5 cm. Její vazba je novodobá, desky jsou plátěné, hnědé. Hřbet knihy je kožený. Kniha byla roku 1968 restaurována v Říčanech. Úvodní list knihy nese zeleně provedené označení „Notulář Bohuslava Šatného z Olivetu“.⁵⁹ Na foliích 1^r až 5^v se nachází v úvodu každého zápisu římská číslice určující pořadí zápisu. Tato kniha celkem čítá 544 listů. V jednotlivých zápisech se mění formulace adresy. Upouští se od formulace typu „Čáslavským“, která je nahrazena formulací „do Čáslavě“. Předložka „do“ hraje například v případě Kolína důležitou rozlišovací roli, pokud je psaní adresováno kolínském městské radě, setkáváme se s formulací „do Kolína...“, pokud je adresováno kolínskému úředníkovi nebo přímo zástavnímu pánu kolínského zámku, pak se setkáváme s formulací „na Kolín panu...“ nebo „úředníku na Kolín“.

Celá kniha zachycuje interval mezi středou 8. listopadu 1581 a obdobím okolo Silvestra 1588. Na konci knihy je vložen zbytek staré vazby. Folio 255^r nese výrazný záznam *Ad annum* 1585, podobně folio 429^v *Ad annum* 1587. Na foliu 254^v se vlevo od zápisu nachází zvětšený rok zápisu 1585, podobně na foliu 498^v rok 1588. V sledovaných registrech se setkáváme převážně s již zmíněným filigránem jihlavského ježka s květinou. Výjimkou je list vložený mezi folio 69 a 70, kde se nachází filigrán s motivem orlice o výšce 7 cm a šířce 6 cm. Na foliu 180 se nachází filigrán kulatého tvaru, dole hrotovitě zakončen, jakoby připomínající srdce v horní části okřídlené a nad ním zřejmě šestilistá květina. Tento motiv se objevuje i na dalších listech převráceně, proto lze nyní lépe rozpoznat, zda se jedná o poupě růže⁶⁰ na stonku s lístky. Můžeme říci, že v této knize není motiv ježka s květinou tolik dominantní,

⁵⁷ Pojednání o české novogotické kurzívě a polokurzívě viz KAŠPAR, Jaroslav. *Úvod do novověké latinské paleografie se zvláštním zřetelem k českým zemím*. Svazek I., Praha 1975, s. 91 – 92.

⁵⁸ O kutnohorských městských písařích více KAPAVÍKOVÁ, M. – VANĚK, L. *Kutnohorští městští písaři 15. a 16. století*, Kutná Hora 1984.

⁵⁹ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1581 – 1588, kn. č. 1295, fol. 1^r.

⁶⁰ Po sledování více filigránů s tímto motivem se můžeme přiklonit k druhé variantě – tedy poupě růže.

jako tomu bylo u předchozích kutnohorských register. Celkem zde bylo identifikováno sedm písařských rukou, jmenovitě Bohuslav Šatný z Olivetu, Jan Veverin, Jan Vodňanský z Čazarova a dominantní písař Pavel Girkonis Litomyšlský.

Kancelářská registra 1601 – 1614

V pořadí již třetí kutnohorská registra byla vedena v českém jazyce. Kniha má rozměry 33 x 22 cm, původní vazbu, je potažena popsaným pergamenem. Hned na prvním foliu nacházíme přísahu šepmistrů, že budou poctivě vykonávat svůj úřad, zapsanou roku 1613. První zaznamenaný zápis pochází ze 7. ledna roku 1601 a je adresován do Čáslavi. Poslední zápis pochází z 18. března 1614. Kniha má celkem 769 folií, přičemž prvních 26 folií není foliováno. Na foliu označeném číslem 1 se pokračuje v zápisu z předešlé strany, tudíž nelze vyslovit myšlenku, že předchozí nefoliované strany tvořily samostatnou složku, která byla později svázána s dalšími zápisy. Z průběžné filiace vybočuje folio 196 (a) a 196 (b). Na hřbetu knihy nacházíme papírový štítek s označením knihy “Kopiář 1601 – 1603“. I v těchto registrech se příležitostně setkáváme s latinskými zápisy, např. folio 22^v, 45^v – 46^r, 78^r, 88^r – 88^v, 317^r, 329^r. Z toho usuzujeme, že musel být v kutnohorské kanceláři písař znalý latiny, který stylizoval dané zápisy. V knize nacházíme nadpisy upozorňující, že na následujících stranách budou zápisy z dalšího nového roku.⁶¹ I v této knize se vyskytují vodoznaky, které známe již z předešlých kutnohorských register, jedná se o motiv ježka, motiv ježka s květinou, dále se zde vyskytuje těžko rozpoznatelná orlice. Nově se zde vyskytuje vodoznak představující dvě soustředné kružnice spojené nepravidelnými krátkými tahy, např. fol. 273, 424. Na foliu 74 byl zaznamenan zápis o dlužných sumách, o čemž byla již zmínka v souvislosti s definicí register.

Kancelářská registra 1612 - 1620

Poslední kutnohorská registra jsou psána česky, mají novodobou plátěnou vazbu. První zápis byl učiněn 14. listopadu 1612, poslední zápis pochází z 13. října 1620. Na foliu 32 a 58 nacházíme vyobrazení dvou věží s cimbuřím a mezi nimi brána s mříží, toto vyobrazení se až příliš nápadně podobá jednomu z filigránů, které jsme v knize našli (vodoznak č.1)⁶². Na foliu 183 nacházíme v závěru zápisu vyobrazení městské pečetě, v poli orlice. Na foliích 480 a 530 – 532 nacházíme razítka s vyobrazením jihlavského městského znaku, tedy čtvrcený

⁶¹ Folio 47^r – nadpis „1602 Pacte[m] nobis DoMIne“; fol. 105^v – nadpis “ Anno MiserICordiae” následují zápisy z roku 1603; podobně i následující folia: fol. 159^v – rok 1604, fol. 218^v – rok 1605, fol. 281^r – rok 1606, fol. 340^r – rok 1607, fol. 403^v – rok 1608, fol. 466^v – rok 1609, fol. 498^v – rok 1610, fol. 552^v – rok 1611, fol. 599^r – 1612, fol. 687^r – rok 1613.

⁶² SOkA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, poprvé fol. 75.

štítu, 1. , 4. pole český lev, 2., 3. pole ježek.⁶³ Kniha čítající celkem 580 folií se vyznačuje oproti ostatním větší pestrostí filigránů. Nalézáme v ní 13 různých filigránů, z nichž je možno popsat a identifikovat jen některé. Vodoznak č.2, nejhojněji se vyskytující v příslušných registrech, má podobu dvou soustředných kružnic, uvnitř menší kružnice písmeno Z, v mezikruží text ZITTAW (viz příloha 1, obr. 3). Vodoznak č. 3 je kartuše a v ní výše popsaný znak města Jihlavy.⁶⁴

2. 2. 2 Kolínská registra

Kopiář 1564 (č. 1)

Nejstarší kolínská registra (papírový kodex 34, 5 x 22, 3 cm) jsou volně uvloženy do novodobých šedivých desek. Dosti matoucí se jeví způsob paginace a to hned dvojí, stránky byly orazítkovány číslicemi červené a černé barvy. Celkem má tato první kniha 112 popsaných stránek, kromě těchto červených čísel se tu vyskytují drobnější černá čísla, která však nejdou po sobě. Zcela nahodila se na stránkách objevuje razítko modré barvy, ve tvaru obdélníka, na němž je napsáno „MUSEUM král. města KOLÍNA“. Hned na první straně nacházíme zápis adresovaný *P. horníkům*, který je datován 7. ledna 1564, poslední zápis ze Silvestra roku 1564. V této knize se vyskytují celkem 3 vodoznaky, první ve tvaru pozdně gotického štítu, druhý motiv je švýcarský kříž (s. 53), poslední vodoznak zřejmě ve tvaru jablka (s. 71). Bývalý kolínský archivář Vojtěch Prášek provedl přepis tohoto registra, jenž je uložen v SOkA Kolín.

Kopiář 1593 (č. 2)

Druhá kolínská registra byla paginována razítkem černé barvy a mají 148 stran. Na první straně vidíme razítko s označením „Musea král. města Kolín“, dále razítko s textem „Gustav Svoboda Kolín“. První zápis byl pořízen v únoru 1593. V knize bylo rozpoznáno celkem 6 vodoznaků, identifikovat můžeme ježek s květinou (s. 81, 127, 137), vodoznak č. 2 (s. 13), vodoznak č. 3 (s. 23), čtvrtým znakem dvě věže s cimbuřím a mezi nimi brána (s. 45, 59, 95, 107), vodoznak č. 5 orlice s korunkou (s. 47, 57, 77), poslední vodoznak dvě figury v poli a pod nimi zkřížená kladívka (s. 141). Z výše popsaného vidíme, že často docházelo k používání papírů různé provenience, záleželo na tom, který papír byl momentálně v kanceláři po ruce. Nic nenaznačuje, že by kolínská městská kancelář měla výhradního dodavatele papíru. Přepis tohoto registra opět pořídil Vojtěch Prášek, kolínský archivář.

⁶³ Jihlavský městský znak viz ČAREK, Jiří. *Městské znaky v českých zemích*, Praha 1985, s. 183.

⁶⁴ SOkA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, poprvé fol. 65.

Kopiář 1595 (č. 3)

Již třetí kolínská registra byla pisateli označena „Copiae Literarum pro Anno 1595“. Kniha byla vedena od ledna do prosince 1595. Na straně 71 nacházíme vpisky z 19. století: „Přehližeje 16. listopadu 1860 tuto knihu, musím litovati, že pisatel tak nedbale psal, že to nemůže být přečteno. Jan Svoboda, kněz, kaplan v městě zdejší.“ Poté se Jan Svoboda vyjadřuje k situaci v Itálii a vypisuje jména kolínských děkanů. Kniha je opět stránkována, celkem má 187 stran. Tato kniha má 5 různých vodoznaků, některé se vyskytovaly už v kolínských registrech z roku 1593. Vodoznak č. 1 písmena „Ih“ (předsádka), vodoznak č. 2 dvě figury v poli a pod nimi zkřížená kladívka (s. 9), vodoznak č. 3 orlice s korunkou (s. 147), vodoznak č. 4 blíže neidentifikovatelný erb (s. 153), vodoznak č. 5 je na listu vlepeném na stranu 163, rozměry vodoznaku jsou 1x1 cm, jsou zde vyobrazena dvě zkřížená kladívka. I tato registra byla přepsána Vojtěchem Práškem a jsou k dispozici v kolínském archivu, společně s předchozími dvěma staršími registry.

Kopiář 1595 – 1597 (č. 4)

Na první straně dalšího z předbělohorských kolínských register čteme nadpis „Dopise Literarum pro anno 95“, po němž následuje zápis pocházející z 27. července 1595. Poslední zápis v této knize nese datum 8. ledna 1597. Celá kniha má 188 stran. Dostí problematičtější je určit u této knihy vodoznaky. Objevuje se zde motiv dvou věží (s. 15), setkáváme se s vodoznakem kulatého tvaru (s. 65), dále je zde nám neznámý městský znak (s. 99, 126). Na stranách 49, 50 nacházíme opisy misivů. Z popisu předchozího kolínského registra je patrné, že od července do ledna 1595 byla v kolínské městské kanceláři používána souběžně dvě registra městské korespondence.

Kopiář 1597 – 1599 (č. 5)

Do páté knihy městské korespondence byly provedeny zápisy, zachycující období mezi 12. lednem 1597 a 1. červencem 1599. Kniha má celkem 604 stran, na straně 41 nacházíme seznam adres „Pánům šepmistrům, P. kaňkovským, P. Města Kouřimi, P. Brodu Českého, P. města Čáslavi, P. města Poděbrad n. Labem, P. m. Chlumce nad Cidlinou“ Zřejmě se jednalo o jakýsi vzorník adres. V městských registrech porůznu nacházíme listy potřísněné červeným pečetním voskem, v této knize nacházíme přímo přitíštěnou pečeť na straně 123. Na stranách 290 a 291 byl zaznamenán zápis o odvodu dlužných částek, konkrétně byla uvedena nejen výše splátky, ale také ke kterému termínu má být dluh zaplacen. Byly zde nalezeny 4

filigrány, motiv dvou věží (s. 165), dále erb, v jehož horní části jsou umístěny dvě věže (s. 349), opět tu nacházíme jihlavského ježka s květinou (s. 477) a vodoznak s motivem orlice (s. 489).

Kopiář 1599 – 1600 (č. 6)

Tato registra, čítající 297 stran, zahrnují zápisy z období 11. května 1599 a 6. ledna 1600. Na rozdíl od předešlých register, která mají charakter konceptních register, se v tomto případě jedná o knihu opisů misivů. Na stranách této knihy můžeme rozlišit 3 druhy průsvitek, první z nich představuje čtvercový štít (s. 10), druhý filigrán představuje písmeno Z s vodorovnou čárkou přes šikmý tah písmene, třetí průsvitka je vyobrazením dvou věží (s. 295). Lze vyslovit myšlenku, že se jedná o filigrány popsané na předešlých stranách.

Kopiář 1603 (č. 7)

V pořadí již sedmá kolínská kniha městské korespondence z počátku 17. století má rozsah 92 stran. Ke knize je přivázána kniha svědomí, která má celkem 48 folií. První zápis byl proveden v knize 12. února 1603, poslední pochází z 5. června 1603. Kniha byla vedena velmi nepřehledně, zápisy v ní jsou často nedokončené, objevují se zde poměrně rozsáhlé pasáže, které byly škrtnuty. Písmo je velmi zběžné a špatně čitelné. V registrech byly rozpoznány 3 typy vodoznaků, nám již dobře známý ježek s květinou (s. 3), písmeno Z vodorovně přeškrtnuté (s. 23) a motiv jihlavského městského znaku (s. 65).

Kopiář 1611 – 1616 (č. 8)

Na první straně této knihy jsme informováni, že se jedná o *Kopiář k Letu Páně šestnáctistému jedenáctému v sobotu po Památce S[vatě]. Ludmily založený*. Ještě téhož dne 21. září 1611 byl učiněn první zápis. Poslední zápis je z 28. prosince 1616. Některé složky nejsou pevně vevázány do knihy. Vše nasvědčuje tomu, že byla v knize provedena soudobá foliace, jedná se o 180 folií. Pozitivně můžeme hodnotit i snahu o zlepšení evidence zápisů, které jsou průběžně číslovány na počátku každého zápisu, hned po udání adresy. Toto průběžné číslování zápisů vedlo k tomu, že písař vedoucí registra měl přehled o počtu zápisů učiněných v knize, hypoteticky mohl čísla zápisů používat pro priorování (tedy odkazovat na předešlé zápisy ve stejné věci). Potvrzení či vyvrácení těchto hypotéz by však přineslo až podrobnější studium kolínské kancelářské praxe. Na foliu 62^r zapsal Jan Svoboda, že 24. dubna 1860 si četl v těchto registrech, totéž učinil Josef Vávra roku 1874. Našli jsme zde 3 druhy filigránů,

motiv normandského štítu (fol. 66), dále dvě soustředné kružnice, uvnitř písmeno Z (podobnost viz příloha 1 obr. 3) a motiv dvou věží (fol. 144).

Kopiář 1612 – 1616 (č. 9)

V předposledních kolínských registrech z předbělohorského období na foliu 1^f čteme *Kopiář listovní založen v sobotu den početí Panny Marie Léta 1612*, tedy v 12. prosince 1612. První zápis je datován ke dni 11. prosince 1612, kniha je zakončena posledním zápisem z 28. prosince 1616, stejně jako kniha číslo 8. Je zřejmé, že registra č. 8 a 9 byla vedena stejným městským písařem, o čemž svědčí identické písmo zápisů v obou knihách. Kniha má soudobou foliaci o 165 foliích, jednotlivé zápisy jsou průběžně číslovány arabskými číslicemi (celkem zde 545 zápisů). Příležitostně nacházíme na listech této knihy kulaté modré razítko „Musejní jednoty“ (fol. 2). V knize můžeme identifikovat 3 rozdílné vodoznaky, nejprve filigrán dvou soustředných kružnic (fol. 2, viz příloha 1, obr. 3), motiv erbu (fol. 35), motiv dvou věží (f. 121).

Kopiář 1612 – 1616 (č. 10)

V úvodu této poslední kolínské knihy městské korespondence bylo zapsáno: *Kopiář listovní založen v pondělí po památce početí Panny Marie dne 10. měsíce Prosince léta 1612 za úřadu P[ana] Mikoláše Pejčeryna ze Mstětic*. Z téhož dne 14. prosince 1612 pochází i první zápis v knize, poslední zápis byl proveden 31. prosince 1616. Rozsah knihy je 176 folií. Opakují se zde filigrány z předchozích register, nejprve soustředné kružnice (fol. 2), erb (fol. 44), motiv dvou věží (fol. 147). I zde nacházíme průběžné číslování jednotlivých zápisů.

V diplomatickém rozboru jsme zaměřili svou pozornost na popis filigránů a pokud možno i na jejich identifikaci. Narazili jsme na poměrně bohatou paletu ručních papírů různé provenience, používané jak v kutnohorské, tak i v kolínské městské kanceláři. Oblibě se těšil jihlavský papír, pro něž jsme ve zkoumaných knihách našli tři typy filigránů (motiv ježek, ježek s květinou, jihlavský městský znak), a žitavský papír (s nápisem ZITTAW). Studium městských knih nám přináší cenné informace o chodu městských kancelářích, o personálu a stupni vyspělosti dané kanceláře.⁶⁵ Po provedení diplomatického rozboru námi použitých

⁶⁵ Zcela reprezentativně lze zmínit následující dvě práce zabývající se městskými písaři: KAPAVÍKOVÁ, M. – VANĚK, L. *Kutnohorští městští písaři 15. a 16. století*. Kutná Hora 1984; TADRA, Ferdinand. *Kanceláře a písaři v zemích Českých za králů z rodu Lucemburského Václav, Karla IV. a Václava IV. (1310 – 1420)*. Praha 1892.

pramenů nelze než konstatovat, že kutnohorská a kolínská městská kancelář nerozlišovala speciální řady register, jelikož ve sledovaných register nacházíme mezi adresáty české i moravské městské rady, šlechtice, zemské úředníky, ale i církevní osoby. Kromě toho zmíněná kutnohorská a kolínská registra obsahují koncepty písemností různých diplomatických kategorií. V několika případech si můžeme povšimnout, že bylo paralelně vedeno několik městských register, důvody pro paralelní vedení několik knih korespondence nelze dosud s přesností určit. Registra jsou mezi badateli využívána především jako doplňující, komplementární pramen. Zájem badatelů se v minulosti právem obracel ke studium register vrcholných orgánů našeho státu.⁶⁶

⁶⁶ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. O domácích a cizích registrech, zvláště o registrech české a jiných rakouských dvorských kanceláří, *Rozpravy KČSN*, VII. řada 3. svazek, Praha 1890; KRISTEN, Zdeněk. Listy poselací a jejich registra v královské kanceláři české až do Bílé Hory. (Příspěvek k novější české diplomacie), *ČAŠ*, V., 1927, s. 1-109; TÝŽ, K otázce register a registrování listů poselacích v české kanceláři dvorské na počátku XVII. století. *ČAŠ*, IX.-X., 1933, s. 218-234; MATUŠÍKOVÁ, Lenka. Menší kopiář archivu České koruny, *SAP*, 41, 1991, s. 357-416; LETOŠNÍK, Václav. Registra otevřených listů české kanceláře, *ČAŠ*, III., 1926, s. 36-63, *ČAŠ*, IV., 1926-1927, s. 49-102.

3 Kutná Hora a Kolín nad Labem v předbělohorském období

3. 1 Obecný vývoj měst v 1. polovině 16. století

V důsledku husitských válek došlo k přerozdělení moci ve státě, na úkor centrální královské moci posílila moc šlechty a královských měst. Důležitým faktorem ve vztahu měst a šlechty byly jejich hospodářské zájmy. Změna životního stylu a rostoucí nároky šlechticů i měšťanů přinesly zvýšenou potřebu finančních příjmů. Na přelomu 15. a 16. století začala šlechta, doposud žijící z feudálních dávek, platů za dvorské či vojenské služby, projevovat zvýšený zájem o podnikání poddanských měst a městeček, v nichž našla vítaný zdroj nových příjmů. Kromě obilnářství šlechta rozvíjela své podnikatelské aktivity v rybníkářství a pivovarnictví. Z důvodu rozvoje pivovarnictví poddanských měst přicházela královská města o cenná odbytiště svého vlastního piva. O právo vařit pivo se mezi šlechtou a městy rozpoutal politický boj, který byl zakončen až v roce 1517 Svatováclavskou smlouvou, na základě níž šlechta získala přístup na městské trhy. Touto smlouvou si města pojistila nezávislost svého soudnictví a získala třetí hlas na zemském sněmu. Vzájemné soupeření městského a šlechtického stavu v době Jagellonské ukázalo, že města své pozice získané za husitských válek již nadále neuhájí, což potvrdilo i Vladislavské zřízení zemské, v němž nacházíme články znějící v neprospěch městského stavu.

Jeden z významných mezníků ve vývoji měst za vlády Habsburků představují důsledky neúspěšného stavovského povstání v roce 1547. Dvojí metr panovníka při trestání provinilců naznačil, že města nejsou pro panovníka politickými partnery, nýbrž především poskytovatelé potřebných finančních příjmů. Trestů pro královská města bylo hned několik. V první řadě měla města odevzdat svá privilegia ke kontrole, stejně tak i předat městskou výzbroj. Jednorázový nikoli však nepodstatný trest představovala finanční pokuta dosahující výše několik set tisíc kop grošů míšeňských. Jedním z dočasných trestů pro města bylo zrušení cechů, přechodného charakteru byla i ztráta pozemkového majetku, jenž královská města v průběhu 2. poloviny 16. století vykupovala a získávala zpět do své držby. Finanční zátěž v oblasti městského podnikání znamenalo zavedení tzv. posudného, nová daň dotýkajícího se městského pivovarnictví. Kromě opatření hospodářské charakteru byla města stižena i novými úpravami v oblastní správní a právní. Většinou z řad měšťanů měl být vybrán loajální úředník zvaný královský rychtář, který bude zasedat v radě, hájit zájmy panovníka a v neposlední řadě kontrolovat činnost městské rady. V souladu s centralizačními snahami Ferdinanda I. byl

zřízen Apelační soud (v pramenech Rada nad Apelacemi) v lednu 1548, jenž se stal odvolacím soudem pro městské soudy.⁶⁷

Nyní se však věnujme výkladu historického, hospodářského a správního vývoje Kutné Hory a Kolína, jenž je nutný pro hlubší pochopení prostředí, v němž probíhala komunikace dvou sousedních městských rad. Na následujících stranách se zaměříme na informace, které se nám jeví jako relevantní pro pozdější osvětlení otázek komunikace a korespondence zmíněných královských měst v předbělohorském období.

3. 2 Kutná Hora v předbělohorském období

V 2. polovině 13. století bylo v oblasti dosud obhospodařované cisterciáckými mnichy nalezeno bohaté ložisko stříbrné rudy, mnoho lidí sem přicházelo za účelem zisku a stavěli si zde svá obydlí. Z několika havířských osad vzniklo v prostoru mezi Kolínem a Čáslaví v údolí říčky Vrchlice středověké město se všemi znaky, které ke středověkému městu patří.⁶⁸ Již na počátku 14. století bylo nezbytné, aby se město opevnilo. Na základě mincovní reformy krále Václava II. se stal Vlašský dvůr v Kutné Hoře centrální mincovnou českého státu. Nicméně o toto výsostné postavení kutnohorská mincovna přišla v 1. polovině 16. století, kdy byly objeveny bohaté zdroje stříbrné rudy v šlikovském Jáchymově. V souvislosti s obnovou královského horního regálu získal Ferdinand I. pod svou kontrolu jáchymovskou mincovnu a tamní mince tzv. tolar byl ve 40. letech zaveden i v Kutné Hoře, mimo jiné začala razit mince i pražská mincovna.⁶⁹

Pro Kutnou Horu a její obyvatele byla vždy důležitá otázka, jaká je výnosnost místních dolů, na jejichž provoz bylo vázáno mnoho osob rozličných profesí. Za vlády Jagellovců Kutná Hora zaznamenala oživení důlního podnikání, zároveň v této době ve městě vznikala architektonická díla pozdní gotiky. Jakožto druhé nejvýznamnější královské město byla při volbě panovníka z rodu Habsburků v roce 1526, Kutnou Horu Ferdinand I. navštívil velmi

⁶⁷ ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1526 – 1583. První Habsburkové na českém trůně*. I. Praha 2008, 113 – 114.

⁶⁸ K názvu města Kutná Hora viz ALTOVÁ, B. – BISINGEROVÁ, M. a kol. *Kutná Hora*. Praha 2000, s. 45.

⁶⁹ HLAVÁČEK, I. – KAŠPAR, J. – NOVÝ, R. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany 2002, s. 447.

záhy v roce 1527.⁷⁰ Kutnohořané doposud zvyklí na přímý kontakt s panovníkem si od nástupu nové vládnoucí dynastie museli přivyknout na jeho zástupce, na nejvyššího mincmistra, do jehož kompetence bylo přeneseno rozhodování o osudech města, především však na působnost nového úřadu státní správy pro finanční záležitosti, na českou komoru. Právě s přestavitelem královské centralizační politiky Kutnohořané vedli ve 30. letech 16. století četné spory pro zachování své prestiže, jenž byla pošramocena slábnoucí ekonomikou města. V tomto období v Kutné Hoře působil děkan Václav Řezníček, který zde šířil novátorské myšlenky luteránství pronikajícího do našich zemí.⁷¹ Do tohoto města v roce 1506 přišel po neúspěchu v Praze Filip de Novavilla,⁷² který zde založil konzistoř pro spravování kněžích podobojí ve městě a jeho okolí, tato konzistoř zde fungovala až do roku 1623. V jejím čele stanul arciděkan kostela sv. Jakuba.⁷³

Jedním z hlavních znamení, že éra věhlasného stříbrného bohatství v Kutné Hoře končí, bylo uzavření nejvýznamnějšího důlního díla, dolu Osel v roce 1541. V 2. polovině 16. století byla otevřena další pásma, z nichž nejvýznamnější kaňkovské pásmo bylo nakonec v roce 1615 králem opuštěno. K likvidaci důlního podniku nedošlo jen proto, že se měšťané rozhodli převzít část nákladů na dolování, nicméně v konečném důsledku právě nezájem panovníka o kutnohorská důlní díla zpečetil závěr kutnohorského dolování. Neutěšený stav důlního podnikání tíživě dopadal především na dělníky, jejichž mzda závisela na výnosnosti místních dolů, proto nespokojenost dělníků eskalovala až do hornických nepokojů, které byly zaznamenány v Kutné Hoře v letech 1535, 1559, 1577.⁷⁴

Jak již bylo výše zmíněno, významným mezníkem ve vývoje českých měst představoval rok 1547, nicméně Kutná Hora nebyla stížena majetkovými tresty, z privilegií odevzdaných zástupci města si panovník ponechal privilegium určující mzdy pregéřů a mincířů, ostatní městu vrátil v roce 1549. O dva roku později zasedl v kutnohorské městské radě první královský rychtář Ondřej Křivoláček, otec Mikuláše Dačického (1555 – 1626) pokračovatele rodinných pamětí.⁷⁵

⁷⁰ ALTOVÁ - BISINGEROVÁ, s.101; podrobněji o návštěvě Ferdinanda v Kutné Hoře viz ŠIMEK, Josef. *Kutná Hora v XV. a XVI. století*. Kutná Hora 1907, s. 19 – 28.

⁷¹ ALTOVÁ – BISINGEROVÁ, s.102 – 103.

⁷² KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*, I. Praha 1991, s. 311.

⁷³ JELÍNEK, Jan. *Kutná Hora*. Praha 1990, s.41. Nejnověji ke kutnohorské konzistoři viz KRUPKOVÁ, Hana. *Spory týkající se manželství ve světle akt kutnohorské konzistoře ve 2. polovině 16. století do počátku 17. století (s přihlédnutím k týmž sporům v pražské konzistoři)*, diplomová práce na ÚČD FF UK Praha 2008.

⁷⁴ ŠTASTNÝ, Radko. *Kutnohorský*, Praha 1960, s. 102.

⁷⁵ ALTOVÁ – BISINGEROVÁ, s. 106,

Kutná Hora podobně jako jiná horní města se vyznačovala pestrostí městské společnosti, jejíž přední místa zaujímaly podnikatelské elity (Rotlevové, Smíškové, Venclíkové z Vrchovišť), které se podílely na výstavbě reprezentativních staveb a podněcovaly kulturní rozvoj ve městě obecně.⁷⁶ Ve městě působil horní úřednický aparát. Osoby pracující v dolech a v mincovně se organizovaly do specializovaných skupin zaměstnanců, do tzv. pořádků. Jednou z nejvýznamnějších korporací byla obec mincířů a pregěřů. Poslání těchto korporací bylo převážně sociálně hospodářského a charitativního rázu.⁷⁷

Kutná Hora se svým počtem obyvatel řadila do skupiny měst s 5000 – 8000 obyvatel, což v našich poměrech znamenalo, že byla velkým městem.⁷⁸ Takovéto množství obyvatel potřebovalo dostatečné hospodářské zázemí. Kutná Hora patřila k městům spotřebního charakteru, nicméně odlišného typu než jakým byla Praha.⁷⁹ Není tedy překvapením, že se stala živnou půdou pro nejrůznější řemesla. K nejdůležitějším městským řemeslům náležela potravinářská řemesla (zvláště pekařské a řeznické). Kutnohorská oblast odebírala pivo z nedalekých měst (z Nymburka, Kolína, Českého Brodu a z Kouřimi), ale i ze vzdálenějších, jako byl Hradec Králové nebo pražská města.⁸⁰ V průběhu druhé poloviny 16. století však počet měst dodávajících pivo do kutnohorské oblasti klesal, výjimkou byl pouze Český Brod, který ovládal dodávky piva na Kutnohorsku až do třicetileté války.⁸¹ Široké uplatnění ve městě nacházely oděvní obory, především soukenictví a tkalcovství.

Kromě těchto běžných řemesel bylo třeba zajistit i zázemí důlnímu podnikání, které na sebe vázalo činnosti spojené s těžbou, ale i se zpracováním potřebných kovů. Kutná Hora byla závislá na dovozu dřeva, vody, speciální technické keramiky a důlního nářadí. V 16. století zaznamenala rozkvět kovozpracující řemesla (konvářství, zvonařství, pasířství a kovářství).⁸² Pro Kutnou Horu pracovali i uhlíři, kteří si vytvořili speciální svépomocnou organizaci.⁸³ Nacházela se tu i jiná povolání jako zedníci, kameníci, zámečníci, mečíři, zlatníci, lékárníci a

⁷⁶ HOFFMAN, František. *České město ve středověku*. Praha 1992, s. 210 - 212.

⁷⁷ Ke kutnohorských pořádkům viz ŠTROBLOVÁ, Helena. Obec mincířů a pregěřů – Korporace mincovních zaměstnanců v Kutné Hoře, In *Práce z Okresního archivu v Kutné Hoře*, Kutná Hora 1990; KŘEPELKOVÁ, Anita. Havířský pořádek v Kutné Hoře do roku 1547, In *Příspěvky k dějinám Kutné Hory*. I. Praha 1960, s. 37 – 70.

⁷⁸ HORSKÁ, P. – MAUR, E. – MUSIL, J. *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*, Praha – Litomyšl, 2002, s. 86.

⁷⁹ JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha 1963, s. 222.

⁸⁰ Tamtéž, s. 196.

⁸¹ Tamtéž, s. 211.

⁸² ALTOVÁ – BISINGEROVÁ, s. 118.

⁸³ HOFFMAN, s. 212.

lékaři.⁸⁴ Pro celkovou představou nám může posloužit údaj z roku 1585, kdy se v Kutné Hoře nacházelo 600 osedlých hospodářů s domy a 29 cechů sdružujících 50 řemesel.⁸⁵

Důležitou událostí v životě každého města bylo konání trhů, a to trhů týdenních a tzv. jarmarků. V Kutné Hoře se trhy konaly vždy ve středu a v pátek.⁸⁶ Jarmarky neboli výroční trhy se v Kutné Hoře konaly v první postní pondělí, na Boží Tělo a o svatém Martinu, všechny trvaly 15 dní.⁸⁷ O jarmarcích byl dovolen přístup cizím trhovcům do města, aby zde nabízeli své zboží. Jádrem města, tvořené Šultysovou ulicí, zvanou „Hořejší rynek“, Kolárovou ulicí, zvanou „Dolejší rynek“, a dnešním Václavským náměstím, bylo významnou tržní lokalitou. Na Hořejším rynku se nacházel trh na prodej drůbeže, zvěře a suchých ryb. V prostorách Václavského náměstí se konal hrnčářský, masný, uhelný, olovný a solný trh. Na Dolejším rynku se prodávalo ovoce, také zde byla stará kutnohorská radnice, obecní váha a masné krámy.⁸⁸ V době konání jarmarku byl pohyb ve městě volnější. Město mělo na starost údržbu silnic, po kterých sem přicházeli trhovci na jarmarky. Mimo jiné městská rada jmenovala jarmarečníky, kteří dohlíželi na pořádek ve městě v době konání trhů, nemusíme snad ani připomínat, že právě jarmarky byly místem, kde docházelo k četným konfliktním situacím.⁸⁹

Z hospodářských důvodů Kutná Hora udržovala styky i se zahraničními obchodníky, mezi něž patřili norimberští podnikatelé, které lákala kutnohorská měď především v 1. polovině 16. století.⁹⁰ Kutnohorská mincovna obchodovala s nedalekými kolínskými Židy, kteří do Vlašského dvora dodávali pagament.⁹¹ O dobré styky s Kolínskými Kutná Hora pečovala také kvůli plavení dřeva po Labi.⁹² Dřevo se plavilo z Krkonoš po Labi na vorech až do Veletova, kde bylo naloženo a dopraveno na Kaňk. Plavby dřeva po Labi probíhaly od roku 1563. Z počátku bylo možné financovat takto nákladný podnik, avšak postupně klesala poptávka po dřevu, v důsledku čehož se snižovala rentabilita celého tohoto podniku.⁹³ Jedním z palčivých problémů Kutné Hory byl nedostatek vody, proto se v šedesátých letech 16. století

⁸⁴ ŠIMEK, Josef. *Kutná Hora v XV. a XVI. století*. Kutná Hora 1907, s. 57 – 69.

⁸⁵ ALTOVÁ – BISINGEROVÁ, s. 118.

⁸⁶ ŠIMEK, s. 100.

⁸⁷ ALTOVÁ – BISINGEROVÁ, s. 119.

⁸⁸ LEMINGER, Emanuel. Stavební vývoj staré Kutné Hory, její ulice a tržiště, *Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české* III/1927, s. 21.

⁸⁹ ALTOVÁ – BISINGEROVÁ, s. 119.

⁹⁰ JANÁČEK, Josef. *České dějiny I. Doba předbělohorská 1526 – 1547*, Praha 1968, s. 115 – 116.

⁹¹ HEŘMAN, Jan. Židovský obchod drahými kovy a mincí v Čechách 15. a 16. století, *Numismatické listy*, 1977, s. 65 – 69.

⁹² ALTOVÁ – BISINGEROVÁ, s. 110.

⁹³ Tamtéž, s. 114 – 115.

přemýšlelo, jak zajistit kutnohorským dolům - Kaňku a Turkaňku - vodu pro pohánění vodních kol v šachtách. Od horních úředníků vzešlo několik návrhů na řešení stávajícího problému. Nejrozsáhlejší a nejpropracovanější projekt vypracoval Jakub Krčín z Jelčan (1535 – 1604) na přímou žádost panovníka Rudolfa II.⁹⁴ Nicméně Kutnohořané se rozhodli pro realizaci méně výhodného projektu horního úředníka Pebingera.⁹⁵

Již od konce 15. století Kutná Hora chtěla posílit své postavení pozemkové vrchnosti, proto nakupovala poddanské vesnice a dvory v okolí. Před polovinou 16. století vlastnila celkem 11 celých a 5 části vesnic, jednalo se např. o Poboř, Lošany, Malé Lošany a Přebořice. V následujícím období Kutná Hora v nakupování vesnic pokračovala, získala tak Poličany, Bahno, Krasoňovice, Pernštejnec, Chrást, Krupou, Bykánec a Týniště. Před rokem 1620 vlastnila již 4 tvrze, 22 celých vesnic a 7 částí vesnic.⁹⁶ Ze studia korespondence víme, že Kutné Hoře patřila mimo jiné i vesnice Veletov, v níž také žili poddaní záduší městského špitálu sv. Kříže,⁹⁷ jehož založení ve 20. letech 14. století představovalo jednu ze snah vymanit se z vlivu Sedleckého kláštera.⁹⁸ Prostor poblíž kostela sv. Kříže za Čáslavskou branou byl místem, kde stávala šibenice.⁹⁹ Kutná Hora byla zmocněna k výkonu hrdelní jurisdikce na základě privilegia Jana Lucemburského (1329)¹⁰⁰. Kat zřejmě bydlel při silnici na Pardubice vlevo před obcí Nové Dvory.¹⁰¹ Kutnohorský mistr ostrého meče býval zapůjčován i do sousedních měst, do Čáslavi¹⁰² a do Kolína.¹⁰³

S duchovním životem ve městě byly úzce spojeny školy patřící ke kostelům. V 16. století fungovaly ve městě soukromé školy zvané postranní, v nichž se vyučovalo čtení, psaní, počítání, sloužící především pro vzdělání dívek. Městskou školou v Kutné Hoře byla trojtřídní barborská škola. Nejvyšší stupeň vzdělání poskytovala v Kutné Hoře škola svatojakubská,

⁹⁴ ŠTREJN, Zdeněk. Jakub Krčín a Kutná Hora, In *Příspěvky k dějinám Kutné Hory*. I. Praha 1960, s. 209 - 210.

⁹⁵ Tamtéž, s. 212.

⁹⁶ VANĚK, Lubomír – KAPAVÍKOVÁ, Marie, *Průvodce po archívních fondech a sbírkách*. Kutná Hora 1969, s. 38. Podrobně ke Kutné Hoře jako pozemkové vrchnosti viz SLAVÍK, F. A. *Panství kutnohorské*, Kutná Hora 1882.

⁹⁷ AMKolín, Kopiař 1611 – 1616, kn. č. 8, f. 79^v.

⁹⁸ ALTOVÁ – BISINGEROVÁ, s. 56; V oblasti Kutné Hory zpočátku byly dvě farnosti, malínská farnost příslušející k Sedleckému klášteru a farnost pněvická náležející k pražské kapitule. Snaze vymanit se z vlivu Sedleckého kláštera odpovídalo i založení chrámu sv. Barbory mimo obvod městských hradem, na území pražské kapituly.

⁹⁹ ALTOVÁ – BISINGEROVÁ, s. 126.

¹⁰⁰ BISINGEROVI, Marie a Zdeněk. Kutnohorský manuál práva útrpného (Smolná kniha) 1521 – 1571, In *Práce z Okresního archivu v Kutné Hoře*. Kutná Hora 1987, s. 5.

¹⁰¹ FRANCEK, J. – ŠIMEK, T. *Hrdelní soudnictví českých zemí. Soupis pramenů a literatury*, Pardubice 1995, s. 32.

¹⁰² BISINGEROVI, s. 14.

¹⁰³ AMKolín, Kopiař 1595 – 1597, kn. č. 4, s. 58.

zvaná též vysokokostelecká. Svatojakubská škola byla školou partikulární, po jejímž absolvování studenti mířili na univerzitu. S tou školou jsou i spojeny jména osob známých v širším povědomí, jako byl Jan Šultys z Felsdosrfu a Jan Campanus Vodňanský.¹⁰⁴ Učitelé působící na partikulárních školách byly členy akademické obce a spadali pod jurisdikci univerzity.¹⁰⁵ V druhé polovině 16. století přicházelo do Kutné Hory německé obyvatelstvo, které se usazovalo poblíž nyní již zaniklého kostela sv. Jiří, ostatně u tohoto kostela si chtěli zřídit i vlastní školu.¹⁰⁶

Období raného novověku se vyznačuje nebezpečím osmanských vpádů do střední Evropy. Z toho důvodu platila nejen Kutná Hora tzv. tureckou daň, jejíž výše byla vypočítávána podle počtu poddaných na statcích dané pozemkové vrchnosti. V roce 1594 byla Kutná Hora povinna postavit vlastní vojsko. Za Kutnou Horu dorazili na shromaždiště české zemské hotovosti v září 1594 Mikuláš Dačický, Matyáš Vodolínký z Vodolína, Mikuláš, Jan a Václav Šatní z Olivetu. V souvislosti s pádem Rábu se však česká zemská hotovost vrátila zpět domů, aniž by se zapojila do boje s Turkem.¹⁰⁷ Zatímco nebezpečí vzdáleného Turka Kutnohořané pociťovali lapidárně řečeno především ve svých peněženkách, v 2. polovině 16. století navštívila Kutnou Horu opakovaně černá smrt. Nejprve v roce 1568, poté i v letech 1582 a 1599.¹⁰⁸ Posledně jmenovaný mor bývá v pramenech nazýván „hlavním morem“. V Kutné Hoře a na Kaňku při něm prý zemřelo asi 3000 lidí. Pravděpodobně se jedná o dost vysoké číslo, ale pro lidi, kteří něco podobného prožili, to musela být děsivá zkušenost.¹⁰⁹ Kutnohorští obyvatelé nebyli uchráněni ani požárů. Poslední prosincový den roku 1574 hořelo v domě Jakuba ze Sudy. 6. února 1585 zapláł oheň ve Vlašském dvoře. Nalézáme dokonce zápis v městské knize o zemětřesení ze dne 29. února 1588 v Kutné Hoře a okolí.¹¹⁰

Městská správa Kutné Hory byla již od samého počátku úzce spojena se správou horní, podobně jak se snižovala produkce stříbrných dolů v Kutné Hoře vytrácela se i provázanost

¹⁰⁴ ALTOVÁ – BISINGEROVÁ, s. 128 – 129.

¹⁰⁵ O vztahu partikulárních škol a univerzity více viz ČORNEJOVÁ, I. - SVATOŠ, M. a spol. *Dějiny Univerzity Karlovy*, I, Praha 1995.

¹⁰⁶ ALTOVÁ – BISINGEROVÁ, s.136.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 108 – 109.

¹⁰⁸ ŠŤASTNÝ, Radko. *Kutnohorsko*. Praha 1960, s. 103.

¹⁰⁹ Pavla HORSKÁ – Eduard MAUR a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996, s. 90.

¹¹⁰ BISINGEROVÁ, M. – VANĚK, L. *Agenda kutnohorské městské správy v 16. století ve světle radních manuálů*, In *Práce z okresního archivu v Kutné Hoře*. Kutná Hora 1984, s. 9.

městské a horní správy, tento trend narůstal od počátku 16. století.¹¹¹ V roce 1249 bylo horní město Jihlava obdařeno královskou listinou, v níž byla obsažena horněprávní ustanovení. Na počátku 14. století za vlády Václava II. vznikl královský horní zákoník IUS REGALE MONTANORUM, jehož vypracováním byl pověřen italský právník Gozzius z Orvieta.¹¹² Po vzniku tohoto zákoníku můžeme hovořit o jihlavsko – kutnohorském horním právu. Právě do Jihlavy se Kutná Hora obracela pro právní poučení až do počátku 17. století, a to i přesto že byla v roce 1467 Jiřím z Poděbrad této povinnosti zbavena.¹¹³ Kutnohorská samospráva byla ovlivňována zvyklostmi jiných měst, především Starého Města pražského a později městským zákoníkem Brikcího z Licka z roku 1536, jehož autor působil v Kutné Hoře po jistý čas jako městský písař. Z pohledu městského práva se však stal významnějším až další městský zákoník Pavla Kristiána Koldína z roku 1579.¹¹⁴

Již zmiňované zřízení české komory v roce 1527 vedlo k narušení jednotné organizace městské a horní správy, jelikož nově zřízený finanční orgán na sebe přebíral správu královského horního regálu, čímž zastínil funkci nejvyššího mincmistra,¹¹⁵ jehož post byl s konečnou platností zrušen v roce 1783.¹¹⁶ V průběhu 1. poloviny 16. století byl právní stav v Kutné Hoře pomalu narušován pronikáním modernějšího horního práva jáchymovského (tzv. německého),¹¹⁷ avšak pokusům o úpravu horního zákonodárství se kutnohorská městská rada dlouho bránila. V roce 1586 platilo jihlavsko – kutnohorské právo (tzv. české) pouze pro Kutnou Horu, nicméně v roce 1604 nakonec i Kutná Hora přistoupila k jáchymovskému hornímu právu.¹¹⁸

Hlavní správní orgán ve městě představoval sbor přísežných (konšelů), jenž byl po husitských válkách tvořen osmnácti konšely. V čele tohoto sboru působila dvojice šepmistrů, kteří se střídali po čtyřech týdnech. V letech 1530 – 1600 byla kutnohorská městská rada obnovena celkem padesátkrát, tyto obnovy se konaly v nepravidelných termínech, většinou každý rok, avšak někdy byla nová rada jmenována až po pěti letech. Ve většině případů prováděl obnovu

¹¹¹ VANĚK, Lubomír. Správa města Kutné Hory ve středověku, *Krásné město*, 4/1970, s. 9.

¹¹² VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*, Praha 1970, s. 97.

¹¹³ VANĚK- KAPAVÍKOVÁ, *Průvodce*, s. 42.

¹¹⁴ VANĚK, Lubomír. *Správa*, s. 9.

¹¹⁵ VANĚK – KAPAVÍKOVÁ, s. 42.

¹¹⁶ DOBEŠ, J. – HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J. *Dějiny správy v Českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha 2005, s. 150.

¹¹⁷ Horní řád pro jáchymovské doly byl vydán v roce 1518 hrabětem Šlikem v Lipsku viz MATĚJKOVÁ, Eva. *Kutná Hora*. Praha 1965, s. 72; Od roku 1534 jáchymovský horní soud představoval vrchní soud pro většinu českých hor viz DOBEŠ – HLEDÍKOVÁ – JANÁK, s. 108.

¹¹⁸ DOBEŠ – HLEDÍKOVÁ – JANÁK, s. 108.

rady v 16. století nejvyšší mincmistr.¹¹⁹ Při obnově rady byly stanoveny šepmistrovské dvojice, dále pak zasedací pořádek šepmistrů pro radní a soudní jednání. První šepmistr z šepmistrovské dvojice působil po celý rok jako primátor. Sbor konšelů zasedající jako městská rada mohl rozhodovat buď jako dvojice šepmistrů nebo v tzv. plné radě. Kutnohorská městská rada zasedala nejčastěji v pondělí a ve středu.¹²⁰ Roku 1591 bylo rozhodnuto, že v době konání jarmarku kutnohorská městská rada nebude úřadovat kvůli velkému hluku v ulicích, ale především kvůli osobním zájmům samotných šepmistrů, kteří na místních trzích hodlali stržit své zboží.¹²¹

Spolu s obnovou rady byly ustanovovány další orgány městské správy: obecní páni - od roku 1471 jich bylo šest, řešící hospodářské záležitosti; širší správní sbor starších z obce – jejich počet kolísal mezi 60 – 70, svolávání byli v otázkách obecnějšího charakteru, od roku 1538 ve městě začala fungovat instituce osmisoudců.¹²² Nový úřad osmisoudců byl zaveden z praktických důvodů, pro odlehčení rozsáhlé soudní agendy městské rady. Podle Zikmunda Wintra projednával převážně dlužné záležitosti.¹²³ V lednu 1599 řešila kutnohorská městská rada problém častých apelací od osmisoudců ke konšelům, což se konšelům příliš nelíbilo, proto stanovili, že apelující budou povinen platit poplatek jeden a půl tolaru za odvolání se ke konšelům.¹²⁴

Z výše zmíněných sborů byli jmenováni úředníci kompetentní pro jednotlivá odvětví městského hospodářství. Kutná Hora měla čtyři předměstí (Pách, Cech, hloušku, Kolmark), z jejich obyvatel byli vybíráni předměstští konšelé a rychtáři. Od padesátých let 16. století zasedal v městské radě císařský, či jinak zvaný královský rychtář, jenž byl prvním ze sboru starších z obce.¹²⁵ Do kompetence královského rychtáře spadal dohled na cechy a správa zádušního jmění oltářů a kostelů.¹²⁶ Ve městě mimo jiné působil také městský rychtář, jenž ohledával místa trestných činů, sledoval a zajišťoval podezřelé, byl zodpovědný za jejich věznění, účastnil se výslechů a exekucí, též mohl soudit drobné žaloby. Jeho podřízený byl biřic (šatlavní hospodář, právní posel), jenž se přímo staral o uvězněné.¹²⁷ Chod celé městské

¹¹⁹ KAPAVÍKOVÁ, Marie. Příspěvek k organizaci městské správy v Kutné Hoře v 16. století, *SSH*, 16, 1981, s. 58 – 59.

¹²⁰ BISINGEROVÁ - VANĚK, Agenda s. 4.

¹²¹ ALTOVÁ - BISINGEROVÁ, s. 119.

¹²² BISINGEROVÁ - VANĚK, Agenda, s. 2.

¹²³ BISINGEROVÁ, Marie. Osmisoudcovský úřad v Kutné Hoře, *SSH*, 34, 2008, s. 39.

¹²⁴ Tamtéž, s. 40.

¹²⁵ KAPAVÍKOVÁ, Příspěvek, s. 60.

¹²⁶ DOBEŠ - HLEDÍKOVÁ - JANÁK, s. 217 – 218.

¹²⁷ FRANCEK, Jindřich. *Katovské řemeslo v českých zemích*, Hradec Králové 2007, s. 6.

administrativy byl zajištěn kutnohorskou městskou kanceláří, jež měla na starost vyhotovování potřebných písemností a samozřejmě i expedici korespondence, která se nám zachovala v kancelářských registrech.

Za panování Rudolfa II. bylo rozhodování o tom, kdo zasedne v městské radě, ponecháno na odstupující městské radě. Po roce 1547 totiž bylo složení městských rad určováno zvláštními královskými komisary. Do pravomoci městské rady se opět navrátily záležitosti cechů a řemesel. Od roku 1617 byli královští rychtáři jmenováni českou kanceláří, nikoliv českou komorou. Státnímu dozoru nadále podléhalo soudnictví a veřejná správa. Novým posláním královského rychtáře bylo řešit spory mezi městskými radními.¹²⁸

3. 3 Kolín nad Labem v předbělohorském období

V úrodné nížině středního Polabí, na místě křižovatek obchodních cest nedaleko Prahy vzniklo krátce po polovině 13. století město v pramenech latinsky zvané Colonia Nova ad Albim, česky Nový Kolín nad Labem. Zpočátku bylo toto město správně spojeno s nedalekou osadou Starý Kolín postavou královského rychtáře, který vlastnil starokolínskou i novokolínskou rychtu.¹²⁹ Dle nařízení krále Přemysla Otakara II. měla být nově založená města ohrazena městskými hradbami po vzoru kolínských hradeb.¹³⁰ Na počátku své historie byl Nový Kolín horním městem, z konce 13. století máme zprávy o snaze „obyvatel od Hory“ vymanit se z vlivu kolínské a čáslavské městské rady, které do oblasti vznikající Kutné Hory zasahovaly v souladu s jihlavským horním právem.¹³¹ Právě z důvodu svého báňského podnikání přešli Kolínští od magdeburského práva k právu jihlavskému, ke kterému se odvolávali až do 40. let 16. století.

Do husitských válek byl Kolín, podobně jako Kutná Hora, ovládnán německými městskými elitami.¹³² Husitské války přinesly příliv českého obyvatelstva do města, které se postavilo na stranu husitů a spolu s Kutnou Horou se stalo členem pražského městského stavu.¹³³ Poprvé roku 1436 bylo město Kolín s okolními vesnicemi zastaveno Bedřichovi ze Strážnice na částku 3000 kop grošů českých. Z komplexu zastavených vesnic a dvorů vzniklo kolínské

¹²⁸ DOBEŠ - HLEDÍKOVÁ - JANÁK, s. 218 – 219.

¹²⁹ PRÁŠEK, Vojtěch. *700 let města Kolína*, Kolín 1957, s. 21.

¹³⁰ WINTER, Zikmund. *Zlatá doba měst českých*, Praha 1991, s. 27. Obrázek kolínských hradeb viz WINTER, *Zlatá doba*, s. 29.

¹³¹ VANĚK – KAPAVÍKOVÁ, Průvodce, s. 36.

¹³² PETR, Stanislav. Kolín, In *Archivní prameny Kolínska*, Kolín 1994, s. 7.

¹³³ DOBEŠ – HLEDÍKOVÁ – JANÁK, s. 76 – 77;

panství. Ke správě svého panství dal Bedřich ze Strážnice vybudovat hrad na místě zaniklého dominikánského kláštera.¹³⁴ Vedle sebe tak začaly působit dva správní subjekty, městská rada a správa kolínského zámku, která se zodpovídala buď zástavnímu držiteli, anebo českému králi, pokud panství vykoupil ze zástavy. V následujících letech bylo kolínské panství a s ním i město Kolín zastavováno různým majitelům, což přinášelo změny v charakteru jeho držby i v rozsahu kolínského panství. Na základě smlouvy Vladislava Jagellonského a Matyáše Korvína z roku 1487 se stalo kolínské panství komorním zbožím. Ještě za panování Jagellonců si Kolínští vymohli, že město Kolín již nemá být součástí zástav kolínského panství, čímž si zajistilo status královského města. V sousedských vztazích blízkost města a zámku narážela na třetí plochy v oblasti správní a hospodářské.¹³⁵ Ze studia kolínských a kutnohorských register víme, že si kutnohorská městská rada^{dopisovala} nejen s městem Kolínem, ale také s kolínským panstvím, kde se buď obracela přímo na zástavního pána nebo na kolínského hejtmana.

Ve snaze posílit městské hospodářství nakupovalo město pozemkový majetek ve svém okolí,¹³⁶ např. Starý Kolín, po r. 1500 ves Velím a dvůr v Bříství, v okolí byly zakládány vinice a chmelnice.¹³⁷ V roce 1519 se město Kolín jakožto královské město vrátilo opět pod jurisdikci královského podkomořího, po zřízení české komory správa Kolína příslušela tomuto novému správnímu orgánu.¹³⁸ V třetí dekádě 16. století se stalo město Kolín místem konání významných sněmovních jednání. Důležitý zvrat v dějinách Kolína přinesl rok 1547, kdy v důsledku neúspěšného stavovského odboje museli Kolínští odevzdat svá privilegia, zaplatit pokutu 750 kop grošů českých a ztratili veškerý pozemkový majetek ve prospěch kolínského panství. Velmi záhy v září 1547 byla městu vrácena privilegia. Král si ponechal příjmy z tzv. odúmrtí a pokuty z těžkých zločinů. Následovalo vrácení platů a statků obou městských záduší – špitálního a farního kostela, a také šosovní platy ze Starého Kolína, o něco později vrácení rybníků Čakanec a Nový rybník.¹³⁹ Ačkoliv získal Kolín zpět své zabavené platy a statky, přesto byl až do třicetileté války zadlužen.¹⁴⁰

¹³⁴ PRÁŠEK, s. 28 – 29.

¹³⁵ JOUZA, Ladislav a kol. *Historie a současnost podnikání na Kolínsku*, Kolín 1999, s. 33- 34.

¹³⁶ Správa kolínského hradu v průběhu času postoupila obci i jednotlivým měšťanům za dědičný úrok své městské pozemky. Ve vlastní správě si ponechala pouze „Královský dvůr“ na Pražském předměstí, později zvaný Císařoves. V roce 1532 bylo panství opět z finančních důvodů zastaveno a až v roce 1545 ho vykoupil Ferdinand I. K další změně došlo v letech 1556 – 1591, kdy držel panství i s 18 vesnicemi jako zástavu rod Žerotínů, až do opětovného vykoupení Rudolfem II. Viz JELÍNEK, Z. – HELFERT, Z. *Kolínsko*, Praha 1990, s. 128; Za správy Žerotínů došlo v roce 1585 k dokončení renesanční přestavby zámku.

¹³⁷ Ottův slovník naučný, díl XIV., s. 555.

¹³⁸ Tamtéž, s. 555; MAUR, Eduard. *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1975, s. 15.

¹³⁹ KOLEK, Roman. *Kolínské testamenty a pozůstalostní inventáře z let 1542 – 1687 (Příspěvek ke studiu dědické praxe v českých raněnovověkých městech)*, diplomová práce na katedře PVH a archivního studia, FF UK, Praha 1998, s. 19.

¹⁴⁰ JELÍNEK – HELFERT, s. 128.

Výsledek šmalkaldské války zasáhl stoupence Jednoty bratrské žijící v Kolíně, pro něž byly v Kolíně vytvořeny příznivé podmínky za Vojtěcha z Pernštejna coby zástavního pána kolínského panství a příznivce luteránství.¹⁴¹ V druhé polovině 40. let bylo z města vypuzeno okolo 40 kolínských rodin hlásících se k jednotě bratrské.¹⁴² Duchovní správu ve městě zajišťoval farní kostel sv. Bartoloměje, později přestavěný na trojlodní chrám, k němuž byla na počátku 16. století přistavěna zvonice.¹⁴³ U jeho hlavního oltáře Panny Marie se konala pobožnost bratrstva literátů.¹⁴⁴ Dalším kolínským farním kostelem byl kostel Všech svatých, jenž byl coby zpustlý kostel opraven na náklady Šimon Šilhánka z Choustníku v roce 1611.¹⁴⁵ Kolínští duchovní podléhali kolínskému děkanovi, jenž byl zodpovědný kouřimskému arcijáhenství.¹⁴⁶ Z roku 1359 pocházejí první zprávy o kolínském špitálu, který byl spojen zřejmě s kostele sv. Jana Křtitele. Kromě zmíněného špitálu fungoval také dům pro chudé na Pražském předměstí zvaný selhaus, určený pro panny a vdovy.¹⁴⁷

Z přelomu 15. a 16. století máme v Kolíně doloženou školu českých bratří, o níž prameny v následujících letech mlčí, nicméně zcela jistě zde fungovala poměrně úspěšně škola utrakvistická.¹⁴⁸ Ve škole byli dva učitelé: rektor a kantor, později k nim přibyl sukcentor.¹⁴⁹ Jejich místa byla obsazována po dohodě města s univerzitou. V bratrské škole se žáci učili nejen latině, ale také kostelnímu zpěvu. Vždy v srpnu byli žáci z partikulární školy vysíláni k beánii čili k zápisu na univerzitu.¹⁵⁰ Kolínská škola se spolupodílela na kulturním ovzduší města, v roce 1587 se na kolínském náměstí hrálo žákovské představení tragédie o Judith a Holofernovi.¹⁵¹ Roku 1598 byla v Kolíně uvedena tentokrát komedie „Hildegardis.“ Z přelomu 16. a 17. století máme zprávy, že v Kolíně žilo okolo 3000 obyvatel.¹⁵² V Kolíně jsou doložena i dvě literární bratrstva. České bratrstvo sdružovalo prosté řemeslníky, zatím členové latinského bratrstva pocházeli z vyšších kruhů a měli lepší vzdělání.¹⁵³ Obě bratrstva

¹⁴¹ PRÁŠEK, s. 31.

¹⁴² PRÁŠEK, s. 31.

¹⁴³ KAMARÝTOVI, Jan a Ladislav. *Kolín krok za krokem*, Kolín 1992, s. 19 – 22.

¹⁴⁴ VÁVRA, Josef. *Dějiny královského města Kolína nad Labem*, I, Kolín 1888, s. 49.

¹⁴⁵ POKORNÝ, P. R. Šimon Šilhánek z Choustníka a měšťanské umění první čtvrtiny XVII. století, *Práce muzea v Kolíně*, Kolín 1984, s. 138.

¹⁴⁶ VÁVRA, s. 51.

¹⁴⁷ VÁVRA, s. 54 - 55.

¹⁴⁸ SCHNEIDER, Jaroslav. *Dějiny Kolínského školství*, Kolín 1947, s. 14.

¹⁴⁹ Tamtéž, 15.

¹⁵⁰ V roce 1566 bylo k beánii vysláno 11 žáků, roku 1577 žáků 19, roku 1579 žáků 20 a nakonec v roce 1581 bylo vysláno 5 žáků. V té době držela Kutná Hora a Hradec Králové přední místa v tomto ohledu. viz SCHNEIDER, *Dějiny*, s. 16 -17.

¹⁵¹ Toto „exhibování“ bylo pro Kolínské novinkou viz SCHNEIDER, *Dějiny*, s. 21.

¹⁵² JELÍNEK – HELFERT, s. 128.

¹⁵³ SCHNEIDER, s. 28.

se střídala při zpěvu o bohoslužbách ve všední dny a o svátcích.¹⁵⁴ Starším latinského literárního bratrstva byl například Jan Pachta z Rájova, duchovní vůdce Kolína od 80. let 16. století až 20. let 17. století.¹⁵⁵

V 2. polovině 16. století, v důsledku nasycení místních trhů, začala ve městě upadat různá řemesla, která těžko nacházela odbytiště svých produktů. V Kolíně se jednalo například o soukenictví.¹⁵⁶ Do roku 1585 bylo v Kolíně stiženo úpadkem olejnictví.¹⁵⁷ Podobně na tom bylo i kolínské pivovarnictví, které se od poloviny 16. století potýkalo s četnými problémy, z důvodu konkurence panského pivovaru, ale i dodávek cizího piva do města.¹⁵⁸ Kolínské pivovarnictví se ocitlo v krizi mimo jiné kvůli poklesu poptávky ze strany Kutné Hory, snižování kapacity výroby se vyhnula pouze ta piva, která vynikala svou kvalitou, což byl případ Rakovníka a Slaného.¹⁵⁹

Pro hospodářské poměry města Kolína byla zásadní jeho blízkost toku Labe, jenž byl využíván především pro rybolov a plavení dříví. Správu českých toků měli na starost tzv. přísežní mlynáři zemští, kteří spravovali věci práva mlynářského a dohlíželi na výšku jezů regulující tok řeky.¹⁶⁰ V průběhu 16. století přísežní mlynáři několikrát cejchovali jezy kolínských mlýnů, neboť libovolné zvyšování jezů způsobovalo zatopení okolních polí a obcí, což vedlo k sousedským sporům. Nenapravitelnými sousedy města Kolína byli Klusákové z Konárovic, kteří na labském toku zakládali nové jezy a navíc obcházeli kolínské mýto zřizováním přívozů.¹⁶¹ Již od roku 1499 máme zprávy o kolínském mlynářském cechu, jenž byl zpočátku spojený s cechem pekařů.¹⁶² V Kolíně v minulosti fungovaly tři polabské mlýny: mlýn Pod skalou na zálabském předměstí, Hrobský mlýn stávající v místě dnešního nádraží a mlýn Pod městskou zdí (jinak Podhradský, Podklášterský, Podzámecký).¹⁶³ K náplni práce mlynářů nepříslušelo pouze mletí mouky, ale řada aktivit spojená s vodou, což častokrát vyžadovalo technické dovednosti. Jednou z povinností mlynářů bylo udržování propustí, které

¹⁵⁴ PETR, Stanislav. *Městská kancelář a správa v Kolíně v 1. polovině 16. století*, diplomová práce na katedře PVH a archivního studia FF UK, Praha 1978, s. 160.

¹⁵⁵ SCHNEIDER, s. 28.

¹⁵⁶ JOUZA, Ladislav a kol. *Historie a současnost podnikání na Kolínsku*, Kolín 1999, s. 21.

¹⁵⁷ Ottův slovník naučný, díl XIV., s. 555.

¹⁵⁸ JÁKL, Pavel. *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska, Střední Čechy, I*, Praha 2004, s. 113.

¹⁵⁹ JANÁČEK, *Přehled*, s. 40.

¹⁶⁰ KLEMPERA, Josef. *Vodní mlýny v Čechách*, II, Praha 2000, s. 10.

¹⁶¹ MRZÍLEK, Karel. *Privilegia královského města Kolína nad Labem*, sl. sd, s. 122. Podobné nepravosti činili Žerotínové.

¹⁶² BISINGER, Z. – SCHNEIDER, J. Labe a Kolíňané. Od raných dob dějinných do poloviny 19. století. II. (závěrečná část), In *Práce muzea v Kolíně*, V., Kolín 1989, s. 98.

¹⁶³ VÁVRA, s. 41. Podrobněji KLEMPERA, *Vodní mlýny*, s. 206 – 211.

byly důležité pro plavení vorů. Za tuto činnost bylo mlynářům ponecháno při obnovování smluv clo, tzv. výtonné.¹⁶⁴ Plavení dříví po Labi ovlivňovalo sousedské vztahy Kolína s okolními městy, s Kutnou Horou, Poděbrady a Nymburkem. Otázkami plavení dříví se zabývala již listina Karla IV. z roku 1363, která rozhodla o skladu dříví na Labi tak, že každý je povinen skládat dřevo u Kolína, s výjimkou Kutnohorských, kteří je mohou volně nakupovat, avšak pouze pro svojí potřebu.¹⁶⁵

Řeka Labe nenabízela pouze možnost, jak levně přepravit dřevo do potřebných lokalit, ale také obživu pro kolínské rybáře. Rybolov patřil mezi výhodné živnosti, jelikož raně novověký kalendář obsahoval velký počet postních dní. K postním pokrmům patřily ryby, ale i raci a ocas bobra.¹⁶⁶ Nepřekvapí nás tedy, že v 16. století patřili kolínští rybáři k majitelům domů na zálabském předměstí, což jen potvrzuje lukrativnost jejich povolání. Druhá polovina 16. století byla ve znamení rozvoje kaprnictví, o čemž svědčí vznik cechu rybářů a kaprníku v roce 1577. Kolínská městská rada často úkolovala místní rybáře, kteří měli zajistit dodej ryb ke zvláštním příležitostem, jako byla královská korunovace v roce 1619.¹⁶⁷ K otázkám rybolovu měli co říci i Kutnohorští, jejichž město sice nesousedilo s Labem, nicméně vesnice Veletov příslušející ke kutnohorskému městskému špitálu ano. Povinností veletovských rybářů bylo dodávat ryby na kutnohorský trh, což často nečinili jednoduše proto, že cesta na kolínské městské trhy byla kratší, což samozřejmě Kutnohořané viděli neradi.¹⁶⁸ Hlavním kolínským trhem byl čtrnáctidenní jarmark, začínající dnem sv. Bartoloměje (1335). Další kolínský trh připadal na druhé pondělí po Velikonocích.¹⁶⁹ Běžnou výživu Kolínských zajišťovaly týdenní trhy pro nákup masa a chleba, které se ve městě konaly vždy v pondělí (od dob Václava IV.).¹⁷⁰ Od roku 1615 bylo možno přijít do města také na koňské trhy.¹⁷¹

Kutná Hora výrazným způsobem ovlivňovala hospodářský vývoj svého souseda, v neposlední řadě mělo horní město vliv na skladbu kolínského obyvatelstva, k němuž přináležela židovská

¹⁶⁴ BISINGER - SCHNEIDER, Labe a Kolíňané, II. část, s. 100.

¹⁶⁵ BISINGER - SCHNEIDER, Labe a Kolíňané, II. část, s. 99; Voroplavbou se zabýval i Jiří z Poděbrad, který roku 1459 rozhodl spor ve prospěch Kolínských a stanovil, že po 4 dny mají stát vory u Starého Kolína pro „Horníky“, po čemž mají pokračovat do Kolína, kde mohou dřevo nakupovat Nymburští viz PRÁŠEK, 30; Z doby panování Jiřího z Poděbrad (1466) máme zprávy o zbudování městského vodovodu vedoucího do města a na zámek viz PRÁŠEK, 30. Výsada plavení dříví pro Kolínské byla opět potvrzena králem Matyášem roku 1615 viz MRZÍLEK, *Privilegia*, s. 123. Dále k otázkám voroplavby viz JOUZA, s. 12 – 14.

¹⁶⁶ BISINGER, Z. – SCHNEIDER, J. Labe a Kolíňané. Od raných dob dějinných do poloviny 19. století. I. část, In *Práce muzea v Kolíně*, V., Kolín 1987, s. 176.

¹⁶⁷ BISINGER – SCHNEIDER, Labe a Kolíňané, I. část, s. 179 – 180.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 177.

¹⁶⁹ PRÁŠEK, s. 24; VÁVRA, s. 113.

¹⁷⁰ PRÁŠEK, s. 24 – 25.

¹⁷¹ MRZÍLEK, s. 123.

komunita, svým počtem druhá nejvýznamnější u nás.¹⁷² V 16. století byli kolínští židé již trvale usazeni v Židovské ulici¹⁷³, která se nacházela podél jihozápadního oblouku městských hradeb, jedním koncem ústila do Kouřimské, druhým do Pražské ulice.¹⁷⁴ Zásadní dopad na život ve městě mělo vypovězení židů ze země Ferdinandem I. kvůli podezření ze spojení s Turky a ze založení požáru na Malé Straně v roce 1541. Útočištěm kolínských židů, vedených Mojžíšem Malostranským, se stalo Polsko. Ve městě zbylo pouze 15 židů.¹⁷⁵ V roce 1549 bylo všem odešlým židům dovoleno opět se vrátit. V nemilost židé upadli znovu v roce 1558. Jejich opuštěná obydlí byla skupována křesťany, při čemž židé doufali ve svůj návrat, proto si ve smlouvách o převodu jejich majetku vymíňovali právo získat své domy zpět, pokud jim bude dovolen návrat.¹⁷⁶ Což se skutečně stalo za vlády Maxmiliána II., což přineslo komplikace v otázkách majetkových převodů původních židovských domů, v nichž se během jejich nepřítomnosti zabydleli křesťané.¹⁷⁷ Tehdy se v roce 1565 vrátilo do Kolína mnohem vyšší počet židů, než kolik jich bylo předtím nuceno odejít.¹⁷⁸ Dva roky poté jim vydal král majestát potvrzující jejich stará práva.¹⁷⁹ K roku 1596 je možno odhadnout židovskou komunitu ve města na 270 – 300 osob.¹⁸⁰ Za vláda Rudolfa II. se setkáváme s pojmem „dvorský Žid“.¹⁸¹

K nelibosti kolínských křesťanských řezníků obchodovali židovští řezníci ve městě s masem, jednalo především o zadní část dobytka, kterou sami nemohli z náboženských důvodů konzumovat. Maso od židovských řezníků bylo levnější, proto jej nakupovali obyčejní lidé z okolí, především hostinští.¹⁸² Židovští řezníci zásobovali i kolínský zámek. Pro jeho zásobování byli v židovské obci ustanoveni čtyři řezníci tzv. masaři. Pokud by maso dodávali jinam než na zámek, hrozila židům pokuta. K vyostření vztahů mezi zmíněnými skupinami

¹⁷² Židovská komunita se zde vytvářela ve 14. století a přímo souvisela s obchodními zájmy židů, kterým bylo zapovězeno žít v horních městech, proto se usazovali v jejich sousedství, čímž si zajistili přístup do horních měst. V tomto kontextu vznikaly i jiné židovské komunity u nás, např. pro Jáchymov Ostrov a Hroznětín, pro Slavkov Bečov nad Teplou a Loket, pro Krupku Teplice viz HEŘMAN, s. 66; Nejstarší dochovanou židovskou památkou v Kolíně je židovský hřbitov na pražském předměstí, nejstarší náhrobky pocházejí z roku 1492 viz PETR, Stanislav. Nejstarší židovská kniha města Kolína z let 1598 – 1729 a správa kolínské židovské obce v tomto období, In *Sborník z historie Židů na Kolínsku*, Kolín 1992, s. 8, více o kolínských židovských památkách FIEDLER, Jiří. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*, Praha 1992.

¹⁷³ VÁVRA, s. 235 – 237.

¹⁷⁴ PETR, Nejstarší židovská kniha, s.8.

¹⁷⁵ PETR, *Městská kancelář*, s. 164.

¹⁷⁶ MRZÍLEK, s. 114 – 115; PETR, Nejstarší židovská kniha, s. 8 – 9.

¹⁷⁷ Tomáš PĚKNÝ, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha 1993, 59.

¹⁷⁸ PETR, Nejstarší židovská kniha, s. 62.

¹⁷⁹ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha 1993, s. 59.

¹⁸⁰ PETR, Nejstarší židovská kniha, s. 62.

¹⁸¹ VĚCHTOVÁ, Zuzana. *Židovská obec v Kolíně. Židovští obyvatelé v soupisových pramenech 16.- 18. století*, bakalářská práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia FF UK, Praha 2006, s. 21; srov. JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.*, Praha 1973, s. 131- 132; srov. PETRÁŇ, s. 751 – 752.

¹⁸² FEDER, Richard. Kolínští Židé, In: *Město Kolín*, Kolín 1927, s. 23.

řezníků došlo v roce 1607, kdy byla žádost židovské obce o zvýšení počtu masařů zamítnuta.¹⁸³ Tzv. hauzírování neboli podomní prodej židů představoval konkurenci městským cechům¹⁸⁴ (zvláště krejčovskému), neboť opravené šatstvo mohlo být prodáno za přijatelnější ceny. Židovským nešvarem bylo též překupnictví, čímž byla obec krácena na výtěžku z cel.¹⁸⁵

Zlomovým rokem v oblasti správních záležitostí města Kolína představuje rok 1519, před tímto datem byla městská rada sázena správci kolínského panství, poté se město Kolín začalo počítat mezi královská města, proto byla 20. dubna 1519 již nová městská rada obnovena podkomořím, podobně jako jiná královská města.¹⁸⁶ Výjimku představovala léta 1521, 1527 a 1547, kdy byl sbor konšelů uveden do svého úřadu hofrychtěrem královských měst. Kolínská městská rada měla celkem 12 členů. Pro 1. polovinu 16. století máme informace, že kolínští konšelé se rekrutovali z cechu sladovnického, řeznického, kožešnického, krejčovského a pekařského.¹⁸⁷ Povinností kolínských radních bylo docházet na zasedání městské rady, která se konala na místní radnici.¹⁸⁸ Ten, kdo by se na zasedání nedostavil, a nebo se třeba jen opozdil, měl zaplatit pokutu.¹⁸⁹ Zasedání kolínské městské rady probíhala v 1. polovině 16. století ve středu a v pátek. Neúřadovalo se v době žní (druhá půle července a první polovina srpna), o svátcích a výročních trzích v Kolíně, Kutné Hoře, Poděbradech a Nymburce.¹⁹⁰ Kolínská městská rada zasedala také jako městský soud, od něhož se bylo možné odvolat do Jihlavy.¹⁹¹ Poradním orgánem městské rady v otázkách městského

¹⁸³ PETR, Nejstarší židovská kniha, s. 60. O napjatých vztazích svědčí i fakt, že křesťanští řezníci zabavovali židům dobytek ustájený v předměstských chlévech.

¹⁸⁴ Z přelomu 15. a 16. pochází záznam, který udává následující kolínské cechy: řezníci, pekaři a mlynáři, pivovarníci, sladovníci, kožešníci, krejčí, soukeníci, kováři, bednáři a koláři, tkalci a provazník, ševci a hrnčíři, slanaři a hokynáři, koželuhové a olejníci. K roku 1615 je v Kolíně uvedeno 15 cechů: řezníci, pekaři, mlynáři, pivovarníci, sladovníci, kožešníci, krejčí a postřihovači, kováři, bednáři a koláři, zámečníci a truhláři, ševci a hrnčíři, šenkýři, tkalci a provazníci, rybáři, landkočí viz JOUZA, s. 21.

¹⁸⁵ PETR, Nejstarší židovská kniha, s. 60.

¹⁸⁶ Stanislav PETR, *Městská kancelář*, s. 134 – 135.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 136 – 137.

¹⁸⁸ V severozápadním cípu dnešního Karlova náměstí stála kolínská radnice, v domě čp. 78. Tato původní kolínská radnice vznikla přestavbou měšťanského domu z 13. století. V radnici zřejmě již od prvopočátku fungoval pivovar sloužící sousedům, tedy lidem bez vlastního právovárečného domu. Na konci 15. století město získalo dům od Jana Dobřenského, čp. 77 hned vedle radnice. Starou radnici si město ponechalo, od roku 1606 zde byl obecní výčep, v kterém se šenkovalo pivo z měšťanského pivovaru. Viz JÁKL, s. 113.

¹⁸⁹ V roce 1501 činila 5 grošů viz PETR, *Městská kancelář*, s. 142.

¹⁹⁰ PETR, *Městská kancelář*, s. 143 – 144.

¹⁹¹ VÁVRA, s. 26. Do roku 1545 se Kolínští odvolávali do Jihlavy, poté na Staré Město pražské. Od roku 1548 k apelačnímu soudu. viz PETR, *Městská kancelář*, s. 144- 145.

hospodářství byli obecní přísežní, již byli v Kolíně čtyři.¹⁹² Podobně jako v případě Kutné Hory fungoval v Kolíně další správní městský orgán - obecní starší.

Policejní funkci měl ve městě na starost kolínský městský rychtář. Správa městské šatlavy, nacházející „v koutě židovské ulice“, příslušela jeho podřízenému, obecnímu poslovi.¹⁹³ Za vlády Václava IV. byla posílena soudní pravomoc kolínské městské rady, která nyní zahrnovala i popravu pro kolínský kraj.¹⁹⁴ Kolínská katovna se zřejmě nacházela za hradbami na Kutnohorském předměstí (nyní Školská ulice č.p. 152), popraviště bychom tehdy hledali na Pražském předměstí (ulice Na spravedlnosti).¹⁹⁵ Dohled na zabezpečení zdí, komínů a krovů, stejně tak i na pečlivé zavírání domů ve městě vykonávali čtvrtní hejtmané. Kromě jiného vybírali podružskou daň a veleli branné hotovosti ve své čtvrti. Čtvrtní hejtmané pocházeli z obyvatel kolínských čtvrtí a předměstí (Pražské, Kouřimské, Čáslavské později zvané Horské a Zálabské).¹⁹⁶

Správu židovské obce v Kolíně vedli židovští starší, zvaní též senát, jichž bylo v první polovině 16. století celkem pět. V roce 1576 však byli dva z nich sesazeni kolínskou městskou radou, v důsledku čehož vyvstaly židovské obci problémy, jelikož tři židovští starší, navíc často nepřítomní kvůli svým obchodním aktivitám v zahraničí, nemohli plně pokrýt správní požadavky kolínské židovské obce, proto v následujících letech židovská obec žádala o navýšení počtu židovských starších. Všichni členové židovské obce, platící daň, byli oprávněni volit ze svého středu zmíněné židovské starší,¹⁹⁷ kteří dohlíželi na finanční a hospodářské záležitosti obce, ale měli též pravomoc soudit civilní spory, ne však kriminální kauzy. V případě námitek k jejich rozhodnutí se mohli členové kolínské židovské obce odvolat k císařskému rychtáři v Kolíně, poslední instancí pro jejich pře představoval apelační soud v Praze. Židovským starším pomáhali dva přísežní písaři vedoucí agendu židovské obce. K jejich důležitým povinnostem patřilo i zvat věřící do synagogy, stejně tak i svolávat mládež do školy.¹⁹⁸

¹⁹² PETR, *Městská kancelář*, s. 140.

¹⁹³ VÁVRA, s. 26.

¹⁹⁴ PRÁŠEK, s. 25; o hrdelní jurisdikci pro kolínský kraj viz VÁVRA, s. 86 – 87.

¹⁹⁵ FRANCEK – ŠIMEK, s. 32.

¹⁹⁶ PETR, *Městská kancelář*, s. 141; Stanislav PETR, Kolín, In *Archivní prameny Kolínska*, Kolín 1994, s. 9. Zálabské předměstí vzniklo ze dvou vsí Brankovic a Mnichovic, ležících na levém břehu Labe, patřících sedleckému klášteru, v roce 1410 kolínská obec koupila zmíněné vsi od kláštera.

¹⁹⁷ PETR, *Nejstarší židovská kniha*, s. 66 – 67.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 68 – 69.

4 Korespondence kutnohorské a kolínské městské rady

4. 1 Pojem komunikace a formální rozbor zápisů městských register

S použitím Akademického slovníku cizích slov lze pojem komunikace vyložit *jako přenos nejrůznějších informačních obsahů v rámci komunikačních systémů za použití různých komunikačních médií, zejména prostřednictvím jazyka, sdělování.*¹⁹⁹ Takto vědecky podaný pojem komunikace může leckomu znít dosti šroubovaně a nesrozumitelně, už proto že mezilidská komunikace patří ode dávna k nejzákladnějším a nejpřirozenějším potřebám

¹⁹⁹ Akademický slovník cizích slov, Praha 1995, s. 406.

člověka. Tato společenská potřeba opakovaně podněcuje jedince či kolektivy k vzájemné komunikaci, a to buď formou ústní či písemnou, přičemž druhá z jmenovaných forem je o to cennější, že umožňuje zkoumat jazykovou komunikaci i do ní nezapojeným osobám, a to i s odstupem času od doby, kdy tato výměna informací proběhla.

Jazyková komunikace jakožto proces je ovlivňována několika faktory. První z nich představují subjekty účastnící se vzájemné komunikace, jedná se o autora (přesněji iniciátora, původce), jenž sám nadnáší téma komunikace. Samotný obsah komunikace dotváří subjekt příjemce (recipienta, adresáta). V přenosu informací nelze opomenout ani roli zprostředkujícího účastníka komunikace (př. zastupující instituce). Průběh komunikace zajišťuje systém komunikačních prostředků, které zúčastněné strany používají. Základním vybavením komunikující osoby jsou jeho jazykové prostředky, jenž bývají doplňovány systémem znakových soustav, což se týká především psaných projevů doprovázených nákresem a ilustracemi. K tomu, aby byly jednotlivé informace správně vyloženy a pochopeny, je třeba oboustranná znalost použitých prostředků a pravidel jazykového systému, znalost komunikačních zvyklostí (stylové a žánrové normy, normy sociální – normy zdvořilostní a konvenční normy společenského styku) a v neposlední řadě sehraává svou roli i prostředí, v němž se komunikace odehrává. Probíhající komunikaci spoluvytváří prostředí, z něhož vzešla iniciativa zahájit komunikaci, a samozřejmě prostředí, jenž přijalo podané informace a interpretovalo je.²⁰⁰ Přičemž nutno dodat, že adresát, zakotvený v době a místě, pro něž byly informace určeny, měl pochopitelně značnou výhodu při interpretaci sdělení, než osoba, jíž primárně nebyla sdělovaná informace určena.

My budeme v následujícím výkladu v pozici sekundárního příjemce sdělovaného obsahu písemné komunikace. Nutno dodat, že interpretace nám dochovaných pramenů je ztížena dvěma faktory. Za prvé neúplnost dochovaného písemného materiálu, pro některá období máme informace pouze ze strany pisatele nikoli však příjemce a za druhé značná zkratkovitost či torzovitost dochovaných materiálů, protože pisatelé vycházeli z předpokladu, že druhá strana je zcela obeznámena se všemi souvislostmi projednávané záležitosti. Pramen této studie je konceptního charakteru, jenž sloužil personálu městských kanceláří, nejedná se tedy o originální psaní, která fyzicky putovala mezi těmito městskými kancelářemi. Ostatně

²⁰⁰ KRUMPHOLCOVÁ, Jana. Písemná komunikace královských měst v době předbělohorské. Korespondence z Nymburka do Českého Brodu, In *Historie'98. Sborník prací celostátní studentské vědecké konference, konané v Praze 2. – 3. prosince 1998*, Praha 2000, s. 74.

informace obsažené v tzv. listech poselacích²⁰¹ měly pomíjivý charakter, což zřejmě vedlo k malému zájmu o jejich zachování, a proto také tyto listy poselací nacházíme v našich archivech ve srovnání s množstvím kancelářských městských register zcela výjimečně. Obsah již zmíněných listů poselacích či jinak řečených misivů, zajišťujících samotný přenos informací mezi korespondenty, vypovídá o postoji pisatele k příjemci. V misivech byly zachyceny žádosti, omluvy, oznámení, varování, ubezpečení aj. Z některých stylizovaných formulací zaznívá možná až překvapivá nálada pisatele, jeho vděk, údiv, upřímná přejícnost, laxnost či neochota, a to i v případě úřední korespondence. Opusťme nyní teoretické úvahy, berme je spíše jako prolog k následující problematice.

Hojnost kontaktů mezi nedalekými sousedy Kutnou Horou a Kolínem vedly ke stanovení tématu této diplomové práce. Na základě zkoumání, které ze sousedních měst se jakožto adresát objevuje nejčastěji v adrese jednotlivých zápisů v městských kutnohorských registrech, bylo zvoleno téma bakalářské práce, na niž navazuje tato práce diplomová.²⁰²

Dříve než se budeme věnovat způsobu komunikace mezi korespondujícími městskými radami, zaměřme se na vnitřní rozbor zápisů obsažených v kutnohorských a kolínských městských register, které se dochovaly v městských archivech zmíněných měst pro předbělohorské období. Jak již víme z druhé kapitoly této diplomové práce má převážná většina register, z jejichž studia při svých závěrech vycházíme, až na výjimky, konceptní charakter. To znamená, že do městských register byla stylizována psaní, jež se stala předlohou pro městského písaře, který podle konceptů vyhotovil originály listů poselacích, které měly opustit městskou kancelář a putovat za svými adresáty. Stávalo se, že záležitost obsažená v psaní již byla vyřešena jiným způsobem, proto u některých zápisů v registrech čteme informaci, že z psaní sešlo.²⁰³ Pokud byl již zhotoven misiv, jenž nebylo třeba expedovat, byl uložen v registratuře odesílatele, o čemž svědčí i misiv adresovaný kolínské městské radě, avšak nalezený ve Státním okresním archivu v Kutné Hoře.²⁰⁴

²⁰¹ Definice pojmu: *List poselací, misiv, Sendschreiben: oteřený či zavřený list, obsahující sdělení, či rozkaz panovníka nebo úřadu podřízeným úřadům i vyšším instancím viz FIALA, Z. – HAAS, A. – KOLLMANN, J. – ROUBÍK, F. Slovníček archivní terminologie, Praha 1954, s. 28.*

²⁰² SKŘIVANOVÁ, Veronika. *Korespondence z Kutné Hory do Kolína v letech 1571 – 1588 ve světle městských register*, bakalářská práce na Katedře pomocných věd historických a archivnictví, FHS UHK, Hradec Králové 2007.

²⁰³ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 54^v.

²⁰⁴ SOKAKH, AMKH – aktová sbírka, č. l. 3987.

Dochované, neodeslané, či doručené misivy, jenž jsou v některých registrech součástí vazby, nám dovolují srovnání s koncepty, které se od listů poselacích liší jen nepatrně. Texty konceptů se vyznačují častějším používáním zkratk, či zestručněním celých formulací, jež byly písařům velmi dobře známé a rozepisovány byly až při vyhotovování originálu. Koncepty, případně opisy listů poselacích v registrech mají obvyklou strukturu, nejprve je uvedena adresa, následuje narace, dispozice, závěr a datace. Adresa může mít několik podob, např. *Kolínským* nebo *do Kolína*, výjimečně *do Kolína Nového*. V kutnohorských registrech mimo jiné v adrese nacházíme informaci o tom, kterých osob se psaní týkala, např. *Kolínským o odklad pře s Mandalénou Holoubkovou*.²⁰⁵ V případě kolínských register nacházíme adresu *Pánům šepmistrům*,²⁰⁶ *Pánům horníkům* nebo *Pánům horníkům jinak šepmistrům Hor Kuten*.²⁰⁷ U kolínských register opisů listů poselacích je adresa takováto: *Vzácné poctivosti pánům šepmistrům a radě na Horách Kutnách pánům přátelům a sousedům našim milým*.²⁰⁸ Na listech poselacích byla adresa napsána na vnější straně, zbytek textu byl skryt, neboť byl list zapečetěn městskou pečetí, která měla zajistit, že si psaní přečtou jen oprávněné osoby. Ve výjimečných případech mohla být psaní adresována hned dvěma městským radám najednou, což je případ z roku 1613, kdy se RMKH obrátila na radu města Časlavi a Kolína, aby před sebe obeslala potřebné osoby, neboť se blížil obecní sněm z *strany komisí o hory*.²⁰⁹ V případě kutnohorských konceptů se salutace nevyskytuje, zato v kolínských registrech byl značně okleštěnou salutaci nacházíme. Buď se jedná o jedno pouhé slovo *Službu*,²¹⁰ či dokonce jen o velmi zdobné písmeno S, což znamená S[lužbu].²¹¹

Část textová začíná narací, v níž byl uveden důvod sepsání misivu s udáním jmen osob, jichž se obsah listu týkal, např. *Vznesl jest na nás Lipolt Šetlar [...]*,²¹² nebo *V jaké potřebě k nám se o přímlovu Petr Ronovský spolusoused náš utekl[...]*.²¹³ Vlastní jádro celého dopisu tvoří dispozice, v níž je vylíčena podstata celé kauzy. Sama dispozice bývá většinou zakončena [...] *Tím se i kohož náležít zpraviti ráčíte*.²¹⁴ V případě sporu byly vylíčeny i možné sankce. Obvykle si pisatel listu vyžádal odpověď adresáta formulí *Za o[d]pověď] ž[ádáme]*.²¹⁵ Poslední částí dopisu bylo udání místa vydání a datační formule: *Dat[um] v středu po neděli*

²⁰⁵ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 178^v.

²⁰⁶ SOKAKolín, AMKolína, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 4^v.

²⁰⁷ SOKAKolín, AMKolína, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 87^r.

²⁰⁸ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1599 – 1600, kn. č. 6, s. 17.

²⁰⁹ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 – 1620, fol. 117^r.

²¹⁰ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1599 – 1600, kn. č. 6, s. 21.

²¹¹ SOKAKolín, AMKolína, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 8^r.

²¹² SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 81^r.

²¹³ SOKAKolín, AMKolína, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 12^r.

²¹⁴ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 56^r.

²¹⁵ Tamtéž, fol. 57^r.

*Invocavit 1613,*²¹⁶ *f[eria] 6 Barbari anno 1579,*²¹⁷ pokud bylo datum stejné jako u předešlého zápisu, pak písař poznamenal pouze *ut supra.*²¹⁸ Ve výjimečných případech čteme pod samotným konceptem poznámku *od obeslání 2 g[roše] se odsílají,*²¹⁹ nebo *P.S. služebníku obeslání co náleží 6 g[rošů] českých odsílá.*²²⁰ Text misivů byl zpravidla ukončen podpisem, např. *Šepmistři a rada na Horách Kutnách.*²²¹

4. 2 Komunikační praxe kutnohorské a kolínské městské rady

4. 2. 1 Komunikující subjekty a průběh komunikace

Převažujícím iniciačním impulsem k navázání písemných kontaktů s jinými městskými radami bylo podání žádosti některou z osob právně příslušející k dané městské radě. Iniciátorem podání mohla být osoba plnoprávná, trpící s městem, vlastníci ve městě nemovitost, v pramenech zvaná soused, případně spolusoused, která hájila své soukromé zájmy, případně městský úředník upozorňující na problém spojený s jeho funkcí, příkladem za všechny můžou být např. zájmy městského špitálu. V soukromých záležitostech se na městskou radu obraceli i sami městští radní, či spoluradní. Stejně tak pomoc městské rady vyhledávali neplnoprávní obyvatelé města, žijící na předměstích, mezi něž patřili čeledíni, děvečky, a nebo kolínští židé, v pramenech označováni jako obyvatelé. V neposlední řadě nesmíme zapomenout ani na poddané daných měst, kteří se u pánů radních jakožto své pozemkové vrchnosti dovolávali svých práv. Na stránkách kutnohorských a kolínských register se běžně setkáváme s obecným označením Horník, či Spoluhorník pro kutnohorské sousedy a obyvatele.²²² Na městské rady se obracela i drobná šlechta žijící v okolí oněch měst, jednou z nich byla i urozená paní Magdaléna: *Urozená paní Magdaléna Vildštejnová z Olivetu a v Zibohlavech zprávu nám toho učinila.*²²³

Častým podnětem pro podání žádosti bývalo nedodržení závazků mezi smluvními stranami, zvláště když se věc nedařilo vyřešit vlastními silami, přicházela na řadu autorita městské rady,

²¹⁶ SOKAKolín, AMKolína, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 12^v.

²¹⁷ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 197^v.

²¹⁸ SOKAKolín, AMKolína, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 36^f.

²¹⁹ Tamtéž, fol. 107^f.

²²⁰ Tamtéž, fol. 126^v.

²²¹ SOKAKH, AMKH – aktová sbírka, č. 1. 3987.

²²² Při označení Kutnohořanů jako Horníků či Spoluhorníků je použito velkého písmene na místě, protože pod pojmem horník se skrývá označení pro osobu pracující v dolech.

²²³ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1595 – 1597, kn. č. 4, s. 155.

kteřá měla napomoci k vyřizení nastalého problému. Informace o podnětu, který vedl k sepsání listu, nacházíme v naraci, zde taktéž čteme, že některý z původních iniciátorů se dostavil přímo před pány radní a vznesl zde svůj návrh, ku příkladu *Pavel, syn nebožtíka Jakuba Vratislavského někdy souseda našeho, předstoupivši před nás do plnosti rady naší, oznámil nám.*²²⁴ V období raného novověku bylo již běžným jevem, že dané žádosti byly předkládány městské radě v písemné formě. Na základě písemného podání městská rada nejprve ověřila nárok žadatele. A *uznavše žádost jeho slušnou*²²⁵ přistoupila k vypracování konceptu, jenž byl zapsán do městských register evidujících odeslanou korespondenci. Podle konceptu byl zhotoven originál se všemi náležitostmi, který byl adresován městské radě, jež zastupovala konečného adresáta, s nímž původní iniciátor vedl spor. Mohlo se však stát, že rada posoudila podstatu sporu a uznala, že jí nepřísluší zabývat se dotčeným sporem a odkázala žadatele na příslušná místa. Takto posoudila RMKH choulostivou záležitost ve věci smilstva z roku 1612: *A potom bylo – li by co mezi stranami na odporu, zvláště z strany slibu manželského, to k dalšímu ohledání ku právu duchovnímu podáno býti.*²²⁶ Takovéto spory totiž spadaly do agendy kutnohorské konzistoře.

Pro názornost naznačené schéma převedme do praxe. Rada města Kutná Hora (RMKH)²²⁷ se na žádost kutnohorské Kateřiny Strejčkové obrátila na RMK, protože kolínský Daniel Rubín zmíněné Kateřině dluží určitý obnos.²²⁸ Kateřina Strejčková je tedy původním iniciátorem komunikace a Daniel Rubín se stává konečným adresátem. Uvedený příklad použijme dále pro modelovou situaci. Zvláště u finančních pohledávek lze s největší pravděpodobností očekávat nutnost expedování dalších písemností, pak můžeme označit za iniciátora pokračující korespondence RMKH, protože právě jí bude adresována odpověď kolínské městské rady, která bude tlumočit odpověď kolínského Daniela Rubína určenou pro kutnohorskou Kateřinu Strejčkovou. V uvedeném příkladu jsou obě městské rady v pozici zastupujících veřejnoprávních institucí, které řeší soukromoprávní vztahy svých měšťanů a obyvatel. Přičemž městská rada zastupující zájmy dané soukromé osoby byla nadále urgována. Zřejmě pokud se zdálo, že spor nemá hladký průběh, byla žádost původního iniciátora opakována. To byl i případ jednoho kolínského souseda: *Opět na nás vznesl*

²²⁴ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 146^v.

²²⁵ Tamtéž, fol. 148^f.

²²⁶ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 684^f.

²²⁷ Podobně budeme používat i zkratku pro radu města Kolína (RMK).

²²⁸ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 3^f.

*Albrecht Jam Humpolecký z Rybensa spolusoused náš, že Zdeněk bednář obyvatel váš jemu [...] dluhu [...] odvést až posavad zanedbává.*²²⁹

Žádost soukromé osoby (původního iniciátora) se stala základním podkladem pro jednání mezi městskými radami. S tím jak narůstala korespondence v dané záležitosti, narůstalo i množství aktového materiálů, v pramenech označované jako příležitější spis. Součástí takového spisu bývaly smlouvy, které mezi sebou uzavřely sporné strany, a které nebyly dodrženy, nebo se jednalo o potvrzení o výši dluhu, zkrátka dokumenty, které potvrzovaly nárok žadatele, ale i odpovědi druhé strany. V naráci psaní z roku 1593 kolínská městská rada odkazuje na příležitější spis. *Za jaké jest nás k V. M.*²³⁰ *připsání Jan Mikysko, spoluradní náš, požádal z přečtení spisu příležitějšího porozuměti ráčíte.*²³¹ V citovaném textu použitý výraz připsání jen potvrzuje, že se jednalo o další písemnost, která rozhojnila písemný materiál v dané kauze. Ze samotného označení příležitější spis můžeme vyvodit, že tento spis byl přílohou k poslednímu nejaktuálnějšímu psaní v projednávané věci a putoval prostřednictvím posla k adresátovi. Zvláště důležité byly příležitější spisy u vleklých sporů, osvětlovaly totiž celou při mezi zainteresovanými stranami, což mohlo být užitečné zvláště pokud se změnilo osazenstvo městské rady, a tak se nově nastupující úředník mohl s danou při v úplnosti seznámit. Badatelsky cennými jsou ta psaní, kde se jedna z rad domnívá, že druhá rada nestudovala podrobně příležitější spis, a proto v jednom z dalších listů znovu vysvětluje klíčové momenty celé kauzy.²³² Kromě jednotlivců se do sporů zapojovaly i určité zájmové skupiny, zvolme příklad z oblasti cechovní. *Starší cechmístři a mistři mladší řemesla poctivého tkalcovského maje sobě psaní V. M., ano i spis Mikoláše Vejdělka s Martou manželkou jeho poddaných Vaší ze vsi Zibohlav [...] což by zase za odpověď dávali, z spisu tolikéž příležitějšího, kterýž V. M. odsíláme, vyrozuměti ráčíte.*²³³

V některých spíše výjimečných otázkách byla jedna z námi zkoumaných rad postavena do role zprostředkující instituce, v následujícím případě RMKH kontaktovala RMK plníce požadavek arciknížete: *Na připsání Vaší, kteréž jste nám v [?] J. M.*²³⁴ *arciknížecí arciknížete Arnošta Rakouského učiniti ráčili, oznamujeme, co jsme všechněm rybářům našim o tom*

²²⁹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1593, kn. č. 2, s. 160.

²³⁰ V. M. = Vaše Milost

²³¹ Tamtéž, s. 26.

²³² SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1597 – 1599, kn. č. 5, s. 161, 181.

²³³ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1597 – 1599, kn. č. 5, s. 161.

²³⁴ J. M. = Jeho Milost

dostatečně poručili.²³⁵ Iniciátorem mohla být i sama městská rada, vlastní správní subjekt, z jejíž potřeby došlo k vyhotovení písemnosti, aby tak hájila své zájmy, zvláště pokud hrozila finanční újma v městské pokladně, dále do její bezprostřední péče spadala i starost o zachování pořádku ve městě. V jedné z kauz KMKH žádala kolínské radní, aby ji informovali, až se bude konat sněm v kouřimském kraji, protože ve zmíněném kraji měla Kutná Hora nějaké své vesnice.²³⁶ O dobrých vztazích mezi blízkými sousedy a snaze hájit zájmy příslušníků svého městského stavu vypovídá psaní z 9. března 1607, kdy Kutnohorští dostali zprávu z Čáslavi o blížícím se vojsku, neváhali a hned následující den o tom informovali kolínskou radu.²³⁷ Z výše uvedeného vysvítá proměnlivost postavení městské rady při řešení vzniklých problémů. To, kdo byl iniciátorem, nepochybně ovlivňovalo, jaký přístup městská rada k celé záležitosti zvolila.

4. 2. 2 Doručování úřední korespondence

Další z fází komunikačního procesu představuje přenos korespondence, který zajišťoval posel. Posel nejprve převzal korespondenci z příslušné městské kanceláře a vydal se na cestu do prostor kanceláře obesiřané městské rady, v našem případě ve směru Kutná Hora – Kolín a naopak. První zprávy o zřízení poslů máme z 12. a 13. století, jejich služeb se začalo všeobecně využívat od 16. století.²³⁸ V 16. století ještě dostačovala nepravidelná pěší i jízdní kurýrní služba. Zprávy byly předávány prostřednictvím poslů, ale i kočích a formanů.²³⁹ Městští poslové byly pro plnění své funkce opatřeny kovovým štítkem se znakem svého města, pro obranu nosili kopí, které mohlo sloužit jako hůl, a samozřejmě brašnu s dopisy zavěšenou přes prsa.²⁴⁰ Vyobrazení posla z roku 1615 je součástí přílohy č. 2 této práce.

Městští poslové doručující úřední korespondenci si zpravidla přivydělávali doručováním korespondence soukromých osob. Původně byli placeni v naturáliích, později jim byla vyplácena peněžitá odměna. Pokud iniciativa vzešla ze strany domácí městské rady, pak náklady na doručení hradila domácí rada ze svých prostředků. Vyžádala – li si některá ze sousedních městských rad informace, musela účet na poskytnutí těchto informací vyrovnat iniciační sousední rada. Městský posel býval pověřován doručováním dlužné částky věřiteli,

²³⁵ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1593, kn. č. 2, s. 84.

²³⁶ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 179 v.

²³⁷ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 351^v.

²³⁸ ZÁBĚHLICKÝ, Václav. *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích. Od nejstarších dob až do převratu*, Praha 1928, s. 21.

²³⁹ PETRÁŇ, s. 938.

²⁴⁰ ZÁBĚHLICKÝ, s. 21.

v tom případě musel vzniklé náklady za cestu zaplatit dlužník.²⁴¹ V pramenech často nacházíme i to, že si příslušný věřitel, či k tomu zmocněný zástupce, měl sám vyzvednout příslušný obnos „při právě“, ke kterému dlužník náležel, bez využití služeb městského posla. Z dlužné záležitosti Václava Kubového jsme informováni, že Václav svůj dluh *před hospodáři a úředníky důchodními obce naší* (Kutné Hory pozn. autora) *složil a odvedl, aby kdykoliv pro ně posláno bude proti kvitování nich vydány býti mají.*²⁴² Právě na důchodní úředníky se obracel městský posel, pokud byl poslán pro jistou částku, přičemž byl vybaven oprávněním k jejímu vyzvednutí, tzv. kvitancí. Osoba posla se v pramenech skrývá také pod označením „ukazatel listu“, což mohla být osoba pocházející z městské kanceláře vybavena průvodním dopisem, stejně tak i soukromá osoba přicházející do sousední obce. Pro případ nutnosti byl průvodním listem vybaven městský posel, stejně tak i soukromá osoba, jako např. Jan Štěčima, který se vydal do Kolína hledat Jana Koláče, krejčovského tovaryše, aby svědčil ohledně výtržnosti Jana Sokola.²⁴³

V kolínských registrech nacházíme cenné zmínky tipu: *služebníkům, co za práva náleží, odsílá se 6 gr. č. (grošů českých),*²⁴⁴ *od obeslání 2 gr. (groše) se odsílají,*²⁴⁵ *služebníku obeslání, co náleží 6 g. č. odsílá,*²⁴⁶ *Služebníkům od obeslání 2 gr. a pánům písařům od zapsání svědka 4 gr. se příležitostě odsílají,*²⁴⁷ *služebníkům 4 gr. č. příležitostě se odsílají.*²⁴⁸ Vidíme, že posel, či chcete – li služebník městský, dostával přinejmenším odměnu dva groše české a jeho odměna byla ve srovnání s městskými písaři nižší. Poplatek za zapsání jednoho svědomí činil v roce 1615 čtyři groše,²⁴⁹ zatímco v misivu z roku 1587 nacházíme taxu za zapsání svědomí ve výši dvou grošů míšeňských.²⁵⁰ Nutno dodat, že poměr míšeňského groše k českému groši je stanoven 2 : 1. Výše částky vyplacené za doručení psaní se odvíjela od vzdálenosti, kterou musel posel ujít, aby doručil misiv. Vzdálenost mezi Kutnou Horou a Kolínem činí asi 10 km a z výše uvedeného vyvozujeme, že za dodání psaní na tuto vzdálenost doslat posel minimálně dva groše. Z jiné studie jsme informováni,²⁵¹ že posel,

²⁴¹ Jana KRUMPHOLCOVÁ, Komunikace kolínské a nymburské městské rady v době předbělohorské ve světle úřední korespondence, *Vlastivědný sborník Polabí* 34, 2000, s.

²⁴² SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 221^v.

²⁴³ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 182^v.

²⁴⁴ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 179^r; Podobně zkracovány groše míšeňské = gr. m.

²⁴⁵ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 107^f.

²⁴⁶ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 126^v.

²⁴⁷ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10., fol. 141^r.

²⁴⁸ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10., fol. 2^f.

²⁴⁹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10., fol. 141^r.

²⁵⁰ SOKA Kolín, AMKolín, sign. XIII/31.

²⁵¹ KRUMPHOLCOVÁ, Jana. Komunikace českých královských měst v době předbělohorské (Úřední korespondence mezi Českým Brodem, Kolínem a Nymburkem), *KUDEJ*, 1, 2002, s. 26.

který urazil cestu mezi městy Nymburk a Poděbrady, tedy stejnou vzdálenosti jako je mezi Kutnou Horou a Kolínem, byl odměněn za své úsilí dvěma groši českými, což by odpovídalo odměně, kterou dostával posel na trase Kutná Hora – Kolín. Pochybnosti v našich závěrech vyvolává fakt, že není z pramenů zcela jasné, kdy se jedná o groše české a kdy o groše míšeňské.

Městský posel snášející nepříznivé počasí a špatnou kvalitu cest mohl při svém putování nedopatřením doručit psaní nesprávnému adresátovi, a taková chybička se skutečně vloudila, proto se rada města Kutná Hora 19. listopadu 1613 obrátila na RMK, že *dne včerejšího posel neznámý přespolní k úřadu našemu pozapomenuvši kdekoli psaní, s nímž z města Brodu Českého vyslán byl, k dodání od něho náležitě přišel a téhož psaní v čas podvečerní dodal nedopatřením*²⁵² do Kutné Hory na místo do Kolína *a poněvadž se z obě strany omyl stal dotčené psaní*²⁵³ bylo odesláno příslušnému adresátovi a kutnohorská rada se za to omluvila. Povinností posla bylo dodávat psaní, která lidé neradi dostávali, někdy se mu přímo vyhýbali, aby od něho neobdrželi obeslání.

Nesnáze poslů při doručování obeslání barvitě popisuje neúspěch Václava Chrudimského: *Na kteréž Václav Chrudimský služebník přísežný náš o tom tuto relaci učinil, že předešlé psaní V. M. půhonné, kteréhož jest datum na Horách Kutnách v pondělí po svatém Martinu léta přítomného etc. 99 teprva v neděli po svaté Alžbětě vdově jakž kunšoft jeho vyslané daný ukazuje dodáno. Vedle kteréhožto týž služebník náš nemaje sobě právního obeslání za práci odesláno, vždy nepominul k Markétě zůstalé vdově po nebožtíku Jeronýmovi Jaršovi zámečníku do domu matky její jíti, aby je o tom v známost uvedl. Však že hned raním jítrem do Hory se odebrala tou příčinou nemohši ji dojíti, takového obeslání v známost uvést pomínul.*²⁵⁴ Podívejme se podrobněji na časový horizont citované záležitosti. Z citovaného textu se dozvídáme, že ono psaní s datem 12. listopadu 1599 bylo doručeno radě města Kutná Hora až 25. listopadu, protože se poslovi nepodařilo kontaktovat kutnohorskou sousedku, ačkoliv ji hledal v domě její matky. Tento případ názorně demonstruje okolnosti, které prodlužovaly a zdržovaly projednávání dané věci. Když tedy selhalo půhonné psaní bylo vypraveno další psaní urgující danou záležitostí, tzv. důhonné psaní.²⁵⁵ V rámci sousedské výpomoci se kolínská rada obrátila na Kutnohořany, kteří ze svého středu zvolili dvě osoby,

²⁵² SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 107^v.

²⁵³ Tamtéž, fol. 107^v.

²⁵⁴ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1599 – 1600, kn. č. 6, s. 82.

²⁵⁵ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 87^f.

*kteří by dotčené poselství náležitě vyříditi mohli, totiž Melichara šenkýře a Mikuláše Jakoubka. Dále čteme, že RMKH vybraným poslům zajistila dopravu. Pročež když dne zjejtřejšího dá Pán Bůh pro ně s vozem a koňmi odesláno bude.*²⁵⁶

Na závěr dodejme, že ačkoliv výše peněžitých odměn kurýrů nedoceňovala význam poselských služeb, přesto tehdejší společnost ctíla nepsané pravidlo o ochraně posla, jehož nedotknutelnost demonstroval znak zavěšený na jeho krku. Toto pravidlo však nebylo všemi respektováno, o čemž vypovídá příhoda z konce 16. století, kdy byl poblíž kolínského popraviště zavražděn místní přísežný posel.²⁵⁷ V předbělohorském období si i další instituce, jako kláštery a univerzity, udržovaly vlastní posly.²⁵⁸

4. 2. 3 Způsob úřadování městských rad

Z námi zkoumané úřední korespondence se můžeme více dozvědět o způsobu úřadování kutnohorské a kolínské městské rady. Jednou z možností, jak poznat ducha úřadu, je zaměřit se na to, jakým způsobem byly vedeny jeho úřední dokumenty po stránce formální, čemuž jsme se věnovali v 2. kapitole této práce. Druhou možností je zajímat se o to, co samotný úřední materiál obsahuje.

Spíše ve výjimečných případech je možno ze stylizace jednotlivých listů vycítit postoj radních k jednotlivým kauzám, zvláště v případech, kdy se zdá, že písař při psaní použil jiných než konvenčních formulací, které naopak absentují v ostatních dopisech. Uvedme si několik vzorků popsaného jevu. V psaní z 16. dubna 1600 RMK vyjadřuje své podezření, že kutnohorští dlužníci v psaní zmíněné dluhy *toliko mlčením svým odbíti chtěli*.²⁵⁹ Postoj kolínské rady lépe pochopíme, když si nastíníme dvě následující kauzy. Jistý kutnohorský kožešník Jan Čapek měl o svatém Jiří roku 1599 (24. dubna) zaplatit kolínskému radnímu Šimonu Šilhánkovi z Choustníka dluh 13 kop a 30 grošů za hořké pivo, jeho dluh byl RMK urgován psaním z 24. září 1599. Druhým provinilcem zmíněným v daném psaní byla kutnohorská Anna Volinská povoláním mlynářka, která měla ze svého několik let starého dluhu 9 kop a 40 grošů za hrách odvést o svatém Jiří roku 1599 splátku 5 kop a grošů českých, což podobně jako Jan Čapek neučinila a na psaní z února 1600 od RMK

²⁵⁶ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 83^v.

²⁵⁷ KRUMPHOLCOVÁ, Jana. Komunikace českých královských měst, s. 27.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 27 srov. ZÁBĚHLICKÝ, s. 19.

²⁵⁹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1599 - 1600, kn. č. 6, s. 173.

nereagovala. Vidíme, že psaní, z něhož se o obou kauzách dovídáme je datováno přibližně rok poté, co měly být uvedené sumy zaplacený, a proto jistě uznáme, že nespokojenost kolínské rady je na místě. Korespondence mezi oběma radami se nejčastěji dotýkala majetkových záležitostí, u nichž se dlužníci neustále omlouvají, či spíše na něco vymlouvají. Na dopis z dubna 1596 RMK ještě téhož dne, co obdržela psaní, odepsala Kutnohorským ve věci kšaftu a citujme: *co proti tomu zase za odpověď dávají a jakou výmluvu předstíratí z spisu příležitějšího vyrozuměti ráčíte.*²⁶⁰ Nutno dodat, že kritika překvapivě směřovala do vlastních řad neboť těmi, co se vymlouvají byli členové RMK, kolínští radní Jan Šilhánek z Choustníka a Jana Rožnovský, což nás zároveň vede k obezřetnosti při interpretaci pramenů z pozice sekundárního adresáta. Údiv a rozmrzelost nacházíme v psaní z ledna 1595. *Jest nám to s nemalým než s velkým podivením, že Jan Hašánek obyvatel Váš, jak Vás, tak i nás s takovou zbytečnou stížností zaneprazdňuje a toho nikdy jindy než tento čas činiti obyčej má [...] se v tom dobře pamatujeme, že jsme před rokem [...] odpověď za rozepři jeho dali.*²⁶¹

Důležitost projednávané záležitosti, zvláště pokud se jednalo o zájmy celé obce, ovlivňovala, jak rychle se daná záležitost vyřídila. Problémy celé obce řešila městská rada řekněme „ad hoc“. Nenašli jsme jediný zápis, kdy by rada města opomněla reagovat na problém zásadního charakteru. Poznamenejme, že na záležitosti v zájmu rady i celé obce byly řešeny téměř ze dne na den. Naproti tomu v naraci dopisů soukromoprávních sporů, zvláště u hojně se vyskytujících dlužných sporů, se dočítáme, že před několika dny se jistá soukromá osoba obrátila na radní a ti po několika dnech přistoupili k projednání dané věci. Na obranu pánů radních dodejme, že soukromoprávní záležitosti se řešily, jen pokud rada zasedala. Kutnohorští a Kolínští měli dva radní dny za týden. Je přirozené, že ve chvíli, kdy bylo třeba upozornit své sousedy na příchod vojska či loupeživých band do regionu, reagovala rada okamžitě, byly vydány pokyny personálu městské kanceláře, psaní bylo vyhotoveno a mohlo být odesláno.

I když městská rada nezasedala, úřadovali členové městské kanceláře, kteří mezitím mohli připravovat podklady pro jednotlivé kauzy, které měla městská rada projednat při svém zasedání. Z třetí kapitoly této práce již víme, kdy byly v Kutné Hoře a v Kolíně radní dny. V 16. století kutnohorská městská rada zasedala nejčastěji v pondělí a ve středu.²⁶² Již zmíněné upozornění na zemské škůdce přibližujícími se do okolí je datováno v úterý 15.

²⁶⁰ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1595 – 1597, kn. č. 4, s. 84.

²⁶¹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1595 – 1597, kn. č. 4, s. 19.

²⁶² BISINGEROVÁ – VANĚK, Agenda kutnohorské městské správy v 16. století ve světle radních manuálů, In *Práce z Okresního archivu v Kutné Hoře*, Kutná Hora 1984, s. 4.

července 1578, tedy mimo radní den. Pro podpoření svých závěrů si prohlédneme následující tabulku. K číslům uvedeným v ní jsme přišli při zkoumání první dochované knihy kutnohorských register,²⁶³ zvolili jsem interval 5 let (1575 – 1579) a pouze zápisy, které byly zapsány ve zmíněné knize a adresovány kolínské městské radě. Nejvyšší číslo v daném roce je zvýrazněno tučně, druhé nejvyšší číslo v daném roce je podtrženo. Z tabulky vidíme, že největší a druhý největší počet zápisů bylo datováno mimo radní dny.

x_i	četnost 1575	četnost 1576	četnost 1577	četnost 1578	četnost 1579
pondělí	18	27	20	20	24
úterý	42	61	27	34	36
středa	17	24	13	27	10
čtvrtek	15	30	44	33	<u>40</u>
pátek	29	33	<u>40</u>	<u>36</u>	41
sobota	<u>30</u>	<u>41</u>	39	58	28
neděle	5	6	3	-	4
nedatováno	7	16	9	12	8

Tabulka č. 1 Četnost dnů v týdnu v daném roce na základě datace zápisů v kutnohorských kancelářských registrech pro období 1575 – 1579

Naproti tomu v Kolíně připadaly radní dny na středu a pátek, o čemž pojednává diplomová práce pro první polovinu 16. století,²⁶⁴ my však vycházíme ze studia pramenů pro období od 60. let 16. století do roku 1620. Po zpracování uvedeného písemného materiálu můžeme podpořit myšlenku, že tradice radních dnů kolínské městské rady přetrvala i v námi sledovaném období, nejvíce informací o zasedání kolínské městské rady máme pro období 1611 – 1616.

Vyhotovování městských písemností měli na starost městští písaři. V kanceláři začínající písař působil zpočátku pouze jako ingrosista, teprve zkušenější písaři mohli zapisovat radní a soudní jednání, buď přímo do radních manuálů, nebo na základě poznámek do specializovaných městských knih.²⁶⁵ Písaři byli do své funkce jmenováni městskou radou.²⁶⁶ Na místo městského písaře byl vybírán uchazeč s patřičným vzděláním, často univerzitním.²⁶⁷ Po svém jmenování písaři skládali přísahu obvykle za přítomnosti předního písaře.²⁶⁸ Sami

²⁶³ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294.

²⁶⁴ PETR, Stanislav. *Městská kancelář a správa v Kolíně v 1. polovině 16. století*, diplomová práce na katedře PVH a archivního studia, FF UK, Praha 1978.

²⁶⁵ KAPAVÍKOVÁ – VANĚK, *Kutnohorští městští písaři*, s.4.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 5.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 8.

²⁶⁸ Tamtéž, 5 – 6.

písaři se podíleli na přípravě zasedání rady či soudu, shromažďovali pro tato jednání různé doklady, přijímali svědomí od zúčastněných stran a obesílali svědky. Městští písaři ručili za správnost a planost zápisů v městských knihách, pouze jim příslušelo nahlížet do městských knih a pořizovat z nich výpisy a opisy. Koncipovali pro městskou radu veškeré písemnosti, které byly z městské kanceláře odesílány. Městští písaři mohli působit též jako veřejní notáři.²⁶⁹

Do funkce předního písaře mohl být vybrán ten, který v kanceláři již dlouho působil, nebo se výrazně podílel na zapisování městských rad a soudů. Dalším důvodem, proč se městský písař stal předním písařem, byly jeho osvědčené právnické a diplomatické schopnosti.²⁷⁰ Funkce městského písaře byla natolik vážená, že se písaři mohli stát i důležitými posly v záležitostech svého města.²⁷¹ Městští písaři patřili do svazku obce, byli měšťany, majiteli domů, které mohli získat výhodnými sňatky s bohatými vdovami. Finanční zajištění jim umožňovalo obchodování s nemovitostmi a účast na finančních transakcích.²⁷² Písaři se většinou později stávali konšely, staršími z obce, inspektory škol nebo zastávali úřad kostelníka či špitálmistra.²⁷³ Zpočátku městští písaři neměli stálý plat, smlouvenou odměnu dostávali za vykonanou práci, proto byli odkázáni na přivýdělek.²⁷⁴ V souvislosti s postavením písařů ve společnosti a soudobým životním stylem se písaři ucházeli o získání šlechtických titulů. O rozvinutosti městských kanceláří vypovídá především způsob vedení městských knih, míra jejich specializace. O kutnohorských registrech víme, že se do nich zapisovala nejen meziměstská korespondence, ale i korespondence kutnohorské městské rady se šlechtou, zemskými úředníky, s císařem a církevními osobami. Kromě toho námi zkoumaná kutnohorská registra obsahují nejen koncepty listů poselacích, ale i další písemnosti odlišné kategorie. Z 2. kapitoly této práce víme, že kolínská registra č. 8, 9 a 10 mají průběžné číslování jednotlivých zápisů, což svědčí o zvýšeném úsilí kolínských městských písařů o evidenci zapsaných konceptů.

Z výše uvedeného jsme si udělali základní představu o tom, jaké bylo povolání písaře. Pro samotný chod kanceláře byl tedy nutný dostatek personálu. Pokud se místních písařů nedostávalo, musela se hledat alternativní řešení, aby nedošlo k přerušení fungování městské

²⁶⁹ Tamtéž, s. 4 – 5.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 6.

²⁷¹ TADRA, s. 154.

²⁷² KAPAVÍKOVÁ - VANĚK, s. 8.

²⁷³ Tamtéž, s. 11.

²⁷⁴ TADRA, s. 154.

kanceláře. A na koho jiného by se městská rada měla v takovémto případě obrátit než na jinou sousední radu. V roce 1583 Kutnohorští ochotně zapůjčili kolínskému Cypriánovi Vejskalovi a Ondřeji Kůrkovi kutnohorského radního písaře k zapsání svědomí.²⁷⁵ Kutnohorská rada však jeho zapůjčení podmínila tím, že pro písaře bude zaslán kočí s vozem nebo saněmi. Případný požadavek saní byl na místě, jelikož zápis pochází z ledna 1583. Uběhlo několik let a v podobné záležitosti se pro změnu obrátila kutnohorská rada na RMK: *aby při právě V.O.*²⁷⁶ *takoví svědkové [...] zapsání býti mohli [...] pokudž byste na ten čas písaře, který by povinnost (ten obyčej se zde v tomto království zachovává,že) ku [...] zapisování svědomí k vyšším soudům[...] od jiného práva písař přísežný V.O. k té potřebě propůjčen býti mohl [...] v potřebě jedno právo druhému volnosti uděluje, opatřiti, tak aby týž Horník žádného zkrácení v spravedlnosti své po tom skrze nenesl.*²⁷⁷ A posledním příkladem budiž psaní ze srpna 1620 zasláné kutnohorskou radou do Kolína: *Kteréžto sporu ku poznamenávání přední z písařů našich pro nedostatek zdraví svého, v němž na ten čas zůstává, k tomu dostaviti nemůže, dva pak z nich, jakožto stran společníci a cechovní,[...] potřebování býti moci nebudou. Pročež v té nastalé potřebě V. O. přátelsky žádáme, že nám k oznámenému dni střednímu příštímú jednoho z písařů V. O., kdež pro něj s kočím vozem posláno bude, propůjčiti ráčíte.*²⁷⁸

Personální záležitosti byly také důvodem, proč se v případě Jana Barocha RMKH omlouvala, že bylo jeho stání třikrát nebo čtyřikrát odloženo. Vyslechněme si důvody kutnohorských radních: *za příčinou našich mnohých pilných obecních i jiných nevyhnutelných zaneprázdnění a obzvláště některých k Horám Kutným se vztahujících potřeb opatření, tak i proto, že v tom ve všem čase náležitý počet nás, pořád z nás někteří po obecních potřebách a někteří také po živnůstkách svých přes pole odjížděti musili, jiní časem v nemoci zůstávali a jiní opět jsouce k svědomí vyhrazení a s druhou stranou, jakožto přátelé a plnomocníci její na ruku stávající, od též pře jako i od jiných vystupují shledati se nemohli,[...] což také jeho Jana Barocha tajno nebylo.*²⁷⁹ Z pokračování psaní se ještě dozvíme, jak se městská rada dokázala vžít do těžkostí Jana Barocha: *pokud nám nejvyš možné jest, toho všelijak ušetřovati, aby netoliko domácím, ale mnohem více přespolním volnosti práva od nás se dostávati mohlo [...] zbytečnými pojezdy a pocházením sem ku právu a skrze to útratami obtěžování nebyli hledíme.*²⁸⁰ Toto

²⁷⁵ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 371 r.

²⁷⁶ V.O. = Vaše Opatrnost

²⁷⁷ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 106^v.

²⁷⁸ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 569^f.

²⁷⁹ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 352^v.

²⁸⁰ Tamtéž, fol. 352^v.

psaní pro Jana Barocha nese datum v sobotu 14. března 1607, v něm kolínská rada informuje, že spor Jana Barocha s kolínskou Dorotou Čachtickou bude projednán ve středu 18. 3. 1607, což jen potvrzuje, že se RMK snažila vyjít Barochovi co nejvíc vstříc a datum projednání jeho pře určila na nejbližší zasedání kolínské rady. O vytíženosti městských zastupitelů a úředníků svědčí i fakt, že byli často žádáni, aby v roli plnomocníků hájili jiné osoby u městských soudů, možná kvůli svému váženému postavení ve společnosti, a nebo pro osobní zkušenosti s jednáním městské rady. V roce 1601 zastupoval kutnohorskou Dorotu z Heslova a Maruši, ženu Víta Polanky, kutnohorský městský písař Mistr Jan Benicius. Obecně byli za plnomocníky vybírání příbuzní,²⁸¹ přátelé,²⁸² velmi často hájil zájmy manželky její muž. K zastupování před soudem plnomocníka opravňoval tzv. mocný list. U vleklých sporů se plnomocníci střídali, někdy plnomocník zastupoval několik osob v jedné při, tato situace nastala ve sporu vedeném o nekšaftovaný statek po nebožtíkovi Kryštofovi Domažlickém.²⁸³

Ke zdržení v projednávání rozličných sporů docházelo pravidelně v určitém kalendářním období. Jak již bylo zmíněno na jiném místě, městské rady nezasedaly o žních (druhá půle července a první polovina srpna), o svátcích a výročních trzích sousedních měst. Konkrétně v dopisech z 13. a 20. prosince 1616 kolínská rada informuje dotyčné osoby, že *pro nastávající slavnost vánoční na právních věcech seděno nebude*, proto zmíněné kauzy budou projednány při nejbližším zasedání rady po Novém roce, konkrétně v pátek 17. ledna 1617.²⁸⁴ Naproti tomu RMK v roce 1615 upozorňuje již 1. prosince, že nebude v následujícím období zasedat a že znovu zasedne až 15. ledna 1616.²⁸⁵ Významnou událostí, která způsobila, že rada nevyřizovala příslušné kauzy, byla její obnova. V listu z pátku 12. května 1615 čteme omluvu kolínské rady, proč zúčastněná strana nedostala odpověď na svou žádost: *žádné odpovědi nedali, to se jak pro obnovu v úřadech skrze J. M. P. (Jeho Milosti Pána) hofrychtěře v městě našem, tak pro nezasednutí na právních věcech, až teprve dnešního dne, stalo.*²⁸⁶ Kolínská městská rada byla obnovena i následujícího roku, tentokrát panem podkomořím, proto čteme v listu ze středy 24. dubna 1616 to, že *se prve v radních věcech pro nastávající úřadu konšelského u nás v městě skrze J. M. P. podkomořího obnovení seděti nebude.*²⁸⁷ Daná kauza se tímto přesunula na pátek 10. května. Nejdůležitějším trhem v Kolíně, jak již víme, byl výroční trh na svatého Bartoloměje (25. srpna), také v době jeho konání kolínští konšelé

²⁸¹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1593, kn. č. 2, s. 102.

²⁸² SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 165^v.

²⁸³ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 240^v.

²⁸⁴ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1611 – 1616, kn. č. 8, fol. 178^f, 179^f.

²⁸⁵ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 119^v.

²⁸⁶ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 127^v.

²⁸⁷ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 139^f.

neúřadovali, načež neopomněli o tom zpravit osoby, kterých se to týkalo, listem ze čtvrtka 18. července 1616: *zvláště že taková památka konati se má, vyřizování věcí právních se nevykonává, protož [...] takového obeslání do pátku druhé rady naší po jarmarce svatobartolomějském, jenž bude 2. Septembris léta přítomného, odkládáme.*²⁸⁸

Městská rada mohla rozhodovat buď prostřednictvím dvojice šepmistrů nebo v tzv. plné radě. Kauza Šťastného Netušila o výtržné zranění a Judity, dcery Doroty po nebožtíkovi Adamovi Vojákovi, ve věci obtěžkání od Petra Hejny, byly projednávány *v plnosti rady*.²⁸⁹ V řadě obeslání před městskou radu, a nebo do městské kanceláře, byly dotčené osoby zvány na konkrétní den a určitý čas,²⁹⁰ což vypovídá o snaze hospodařit s časem, vyměřeným pro úřední povinnosti.²⁹¹ Je zde tedy patrná snaha městských radních, nebo spíše písařů, kteří připravovali podklady pro jednotlivá stání, plánovat, jaké pře v daný den budou projednány. O přístupu soukromých osob k autoritě městské rady vypovídá řada dopisů, v nichž se jedna ze zúčastněných stran omlouvá jeden jediný den předem, že se k zítřejšímu stání nebude moci dostavit. Běžnou lhůtou pro odložení projednávání sporu byly dvě neděle.²⁹² Našli se i tací, jako Saloména Šultysová z Felsdorfu, kteří zažádali o odklad hned do příští rady.²⁹³ Jedním z uváděných důvodů, proč se někteří nemohli dostavit, byla jejich „cesta přes pole“, jako třeba odjezd Petra Ronovského do měst Pražských.²⁹⁴

5 Typologie věcných obsahů

Studium zaměřené na vzájemnou komunikaci dvou sousedních městských rad nám umožňuje nahlédnout do života lidí, žijících v komunikujících městech, na městských statcích a v jejich bezprostředním sousedství. Námi zkoumaná korespondence vykresluje barvitost sousedských vztahů, především však každodenní problémy soukromých osob, jejichž zájmy kutnohorská a

²⁸⁸ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 149^v.

²⁸⁹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1611 – 1616, kn. č. 8, fol. 48^v; SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 – 1620, kn. č. 1297, fol. 4^f.

²⁹⁰ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1611 – 1616, kn. č. 8, fol. 83^f.

²⁹¹ O novém pojmání času v raném novověku na příkladu šlechty pojednávají práce Václava Bůžka. Viz Václav BŮŽEK, *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996; Václav BŮŽEK, "A tak jsem tam dlouho zdržován byl...". Čas v životě předbělohorských rytířů. *ĎaS* 15, 1993, s. 26 - 30.

²⁹² SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 33^f, 70^v, 148^v.

²⁹³ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 – 1620, kn. č. 1297, fol. 198^v.

²⁹⁴ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 152^f.

kolínská rada zastupovala, a zájmy celé obce. Meziměstské úřední korespondenci se podrobněji věnovala Jana Vojtíšková. Tato badatelka ve svém článku „Komunikace českých královských měst v době předbělohorské“ člení obsah úřední korespondence mezi městskými radami na několik skupin: majetkové záležitosti jednotlivců, záležitosti městských korporací, záležitosti mimoměstských subjektů a nedomácího obyvatelstva, záležitosti obce a nakonec záležitosti spojené s úřady nadřízenými městské radě.²⁹⁵ Z této její typologie věcných obsahů korespondence budeme vycházet pro členění následujících tematických kapitol, v nichž se zaměříme na to, o čem si psaly námi vybrané městské rady. V námi studovaných kutnohorských a kolínských městských register bylo dohledáno celkem 801 zápisů, 376 zápisů ve čtyřech kutnohorských registrech a 425 zápisů v deseti kolínských knihách městské korespondence.²⁹⁶ Zcela ojedinělým pramenem jsou také čtyři misivy. Dva misivy²⁹⁷ z roku 1587 a 1588, které zaslala kutnohorská městská rada do Kolína, byly dohledány ve Státním okresním archivu Kolín. Ve Státním okresním archivu Kutná Hora byl nalezen misiv z roku 1587 určený kolínské radě a misiv z roku 1573 adresovaný kutnohorské městské radě.²⁹⁸ Některé z kauz, s kterými jsme se seznámili při studiu uvedeného pramenného materiálu, si podrobněji vyložíme v následujících kapitolách.

5.1 Soukromoprávní záležitosti

5.1.1 Majetkové záležitosti

Z odborných studií na podobné téma jako naše jsme informováni, že třetí plochy mezi sousedy vznikaly v otázkách majetkových, z nichž první místo co do hojnosti zabírají **dlužné záležitosti soukromých osob**. Pojdme si podrobněji rozebrat okolnosti vzniku, vymáhání a umořování dluhů mezi kutnohorskými a kolínskými sousedy. Z námi zkoumané korespondence jsme informováni, že jistá soukromá osoba žádá městskou radu, aby na

²⁹⁵ KRUMPHOLCOVÁ, Jana. Komunikace českých královských měst v době předbělohorské (Úřední korespondence mezi Českým Brodem, Kolínem a Nymburkem), *KUDEJ*, 1, 2002, s. 29 – 33.

²⁹⁶ SOkA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, SOkA KH, AMKH, Kancelářská registra 1581 – 1588, kn. č. 1295, SOkA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, SOkA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297; SOkA Kolín, AMKolín, Kopiař 1564, kn. č. 1, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiař 1593, kn. č. 2, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiař 1595, kn. č. 3, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiař 1595 – 1597, kn. č. 4, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiař 1597 – 1599, kn. č. 5, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiař 1599 – 1600, kn. č. 6, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiař 1603, kn. č. 7, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiař 1611 – 1616, kn. č. 8, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, SOkA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10.

²⁹⁷ SOkA Kolín, AMK, sign. XIII/31 a SOkA Kolín, AMK, sign. XIII/32.

²⁹⁸ SOkA KH, AMKH – aktová sbírka, č. l. 2572; SOkA KH, AMKH – aktová sbírka, č. l. 3987.

příslušnému dlužníkovi vymohla dluh. Ovšem pojem dluh je velmi nepřesný a zavádějící, můžeme si pod ním představit cokoli, buď peněžitý obnos, a nebo zboží.

Pro celistvý výklad okolností vzniku dluhů jsou stěžejní informace, které rozvádějí a doplňují, o jaký dluh se jednalo. Jednotlivé poznámky u vymáhaných sum typu *6 kop 36 gr. za víno*²⁹⁹ nás nabádají k zamyšlení, kdy docházelo k odběru zboží, za které nebylo zapláceno, zato byla uzavřena smlouva o prodeji. A jednou z možných odpovědí na naši otázku je - na trhu, zde nejčastěji vznikal vztah prodávající – nakupující, který se následně mohl přetavit ve vztah věřitel – dlužník. Kvůli kupování na dluh měly těžkosti Anna Poklová, jíž nebylo zapláceno za 6 sudů piva,³⁰⁰ a Anna Redygerová, jíž dlužil kolínský Daniel Šmitecher 9 kop grošů za víno.³⁰¹ Stejně tak se mohl stát dlužníkem prodávající, který nedodal již zaplácené zboží. V roce 1604 napsala kutnohorská rada do Kolína ve věci spoluhornice Anny Ryšánkové jinak Němčické, která oznámila, že kolínský Matěj Kříž mydlář *ji ještě dluhu za lůj nedodaného půl jedenáctý kopy gr. č. spravedlivě povinován zůstává a potřebujíc ona nyní peněz velmi pilně k činnosti své, jemu dále žádného sčekání učiniti nemůže, nýbrž vždy dluhu toho za dopomožení žádá.*³⁰² Zmíněná hornice se rozhodla, že zmíněný lůj nepotřebuje, zato však chce vrátit peníze, které za něj zaplatila, spolu s odškodným ve výši 20 gr. č. za vzniklé náklady. V kauze z roku 1595 se seznámíme s Jakubem Vratislavským, který složil zálohu za dům v Kutné Hoře, ale později chtěl vyplacenou částku vrátit, poslechněme si okolnosti jeho počínání: *Jakub Vratislavský, koželuh soused náš zprávu nám toho učinil, že na onen čas byvši na Horách Kutnách pod ochranou Vaší jest sobě dům ležící nedaleko od Čáslavský brány od Jana postřihače souseda Vaší koupil a jemu 30 kop gr. č. zaval. A posavad od zápisu žádaje nás k Vaší za toto připsání. Poněvadž jest sobě jiné zakoupení v obci naší učinil a takových peněz pilně k živnosti své potřebuje.*³⁰³ Z uvedeného vyplývá, že se nejednalo o dluh v pravém slova smyslu, ale zřejmě o propadlou zálohu, vše by vysvětlil zápis, na nějž jsme v textu listu odkazováni, zda měl Jakub Vratislavský skutečně nárok na vrácení zálohy, tedy zda se jednalo o dluh.

Jedním z vodítek, které může vysvětlit, proč daný dluh vznikl mezi konkrétními osobami, je povolání zainteresovaných osob. Řeknu – li: „koželuh a švec“, mnohé napadne, že švec pro výrobu bot potřebuje kůže, které mohl koupit od koželuha. To byl i případ kolínského ševce

²⁹⁹ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 350^f.

³⁰⁰ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 15 v.

³⁰¹ Tamtéž, fol. 141 r.

³⁰² SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 198^f.

³⁰³ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1595, kn. č. 3, s. 88.

Petra Straky, který dlužil za kůže kutnohorské koželužce Anně Holoubkové, vdově po Jindřichovi Holoubkové, celkem 4 kopy a 25 grošů.³⁰⁴ V dispozici jednotlivých psaní městská rada odkazuje na uzavřené smlouvy mezi zúčastněnými stranami, aby tak podepřela nárok svého žadatele, jen ve výjimečných případech jsme podrobněji informováni o obsahu těchto smluv. Jednou z možných omluv, proč nedošlo k zaplacení dluhu, bylo nedodržení smlouvy jednou ze stran. Poslechněme si zdůvodnění kutnohorského dlužníka Pavla Pilgrama: *14 grošů za sáh, jak smluvil a koupil zaplatit chtěl, ale oni pravíce, že by po 16 grošů za sáh dáti má, vzíti od něho peněz nechťeli.*³⁰⁵ Souvislosti vzniku dluhů byly v korespondenci uvedeny v míře dostačující pro srozumitelnost dopisů, jenž byl určen sousední městské radě a doplněn příležitostním spisem, z něhož bychom se mohli dozvědět, jak vysoká byla původní dlužná částka.

Z námi zkoumané korespondence se můžeme dozvědět více o fázi vymáhání a umořování dluhů. Soukromé osoby, které u příslušné městské rady vyhledávaly podporu a pomoc ve svých majetkových záležitostech, se obracely na městskou radu v momentě, kdy nebyly schopny vlastními prostředky zajistit, aby byla jejich práva respektována, zvláště pokud dluh nebyl řádně splácen a vznikly obavy, že věřitel nezíská svou pohledávku zpět. Vzhledem k negativním zkušenostem s vymáháním dluhů věřitelé připomínali dříve než nadešel termín splátky, že je třeba ve smluvně stanoveném termínu dluh zaplatit. Necelý měsíc před termínem splátky bylo v roce 1579 posláno z Kutné Hory do Kolína psaní od manželů Košofalových, aby upokojilo kolínského věřitele Jiříka kantora: *Řehoř Košofal s manželkou [...] zprávu činí, že s panem Jiříkem kantorem před dvěma nedělemi, když u Hor byl, smlouvu tu o dluh jemu povinný učinili, takže do Svatého Martina nejbližšího jim sčekání učiniti mají. Na kterýžto čas jeho pana Jiříka spokojiti připovídají. A poněvadž toho žádají, my také se přimlouváme, poněvadž do svatého Martina dlouho není, že toho přitom zastaveno a v tom jim manželům pohodlí uznáno bude.*³⁰⁶

Nicméně vraťme se na začátek v otázkách vymáhání a umořování dluhů. Jedním z klíčových momentů, aby mohl být dluh vymáhán, bylo uznání nároků věřitele jeho domácí městskou radou, poté byla kontaktována strana dlužníka a vyčkávalo se, zda dlužník nárok věřitele uzná, a nebo bude odpírat. Věnujme se situaci, kdy dlužník odmítá uznat nárok věřitele. Bylo povinností věřitele doložit oprávněnost dluhu, což často činil již ve fázi, kdy kontaktoval svou

³⁰⁴ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 336^r.

³⁰⁵ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 96 v.

³⁰⁶ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 194^r.

domací městskou radu. Z tohoto pohledu je zajímavá pře mezi kolínským Mikolášem Nymburským a Annou, manželkou Šebestiána Dinesa, kdy Anna upomíná kolínského Mikoláše Nymburského o dluh, avšak Mikoláš odpírá v psaní z 8. a 9. června 1614 a také z 29. srpna téhož roku, v dopise z 3. října 1614 Mikoláš stále trvá na svém odporu, v této souvislosti je poprvé zmíněna dlužná částka 5 kop míšeňských, den po svatém Martinu jejich pře vezme příznivý obrat a Mikoláš Nymburský nakonec svolí dluh zmíněné Anně zaplatit ve dvou splátkách, konec této pře však zůstává neznámý, protože po uznání nároku se tato pře vytrácí z kolínských register. Vyslovme naději, že zmíněný Mikoláš tvrdošíjně vymahače dluh uhradil.³⁰⁷ Co mohlo napomoci vyhnout se zdlouhavým peripetiím, kdy dlužník odpírá, že by byl žadateli něco dlužen? Odpověď je jednoduchá, mít písemné vyhotovení smlouvy, podle níž vzniká nárok věřitele. Potvrzení o dluhu měl např. kutnohorský Matěj Všetečka, jemuž Anna Špalková dlužila 33 kop a 29 grošů.³⁰⁸ Potvrzením o vzniklém dluhu byl tzv. šuldprif, jenž vystavil Jan Vobořil pekař pro Kašpara Táborského, zmíněný šuldpris dlužník pečetil svým sekretem a podepsal vlastní rukou.³⁰⁹ Kutnohorský Ondřej Šícha uzavřel s kolínským Václavem Volinským smlouvu o dluh před svědky.³¹⁰ Vyskytují se i případy, kdy výše dlužné částky byla dohledávána v městských knihách. Tímto vyhledáním byl pověřen kutnohorský úředník v případě dluhů po nebožtíkovi Janu Kutlířovi, jehož věřitelem byl kolínský Václav Mikat.³¹¹ Zápis o dluhu v městských knihách se stal pádným argumentem i ve sporu Evy Samcové.³¹² Zcela výjimečný zápis, s pečlivým výčtem dlužných částek a dlužníků, nacházíme v kolínských registrech v roce 1615 ve věci Vavřince Šrámka, kde se dozvídáme, že *Vavřinec Šrámek obyvatel při městě našem nemoha ani žádné odpovědi ani dopomožení skutečného na poddaných V. M. ze vsi Veletova, kteréž příležitostě opět na registříku poznamenané podává.*³¹³ Hned po ukončení zápisu je uveden seznam čtrnácti dlužníků a příslušné dlužné sumy. Nejnižším uvedeným dluhem je suma 10 gr. poznamenaná u jména Javůrek, nejvyšší dlužná částka na seznamu činila 1 kopy a 30 gr., vše grošů českých. Celkem poddaní ze vsi Veletova dlužili kolínskému Šrámkovi 10 kop a 51 grošů. Takovýto seznam dlužníků byl jistě velmi užitečný při vymáhání pohledávek. Vezmeme – li to ovšem z opačného konce, bylo třeba, aby i dlužník disponoval nějakým potvrzením, že dlužnou částku řádně splácel, aby se vyhnul nárokům nepoctivého věřitele. Tuto chybu udělal i nebožtík Aksamit, který kolínskému Faltýnovi platil bez zápisu, proto také vdova Aksamitka

³⁰⁷ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 76^v, 82^v, 90^f, 96^f, 105^v.

³⁰⁸ SOKAKH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 121^f.

³⁰⁹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1597 – 1599, kn. č. 5, s. 243.

³¹⁰ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 209 v.

³¹¹ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1581 – 1588, kn. č. 1295, fol. 28 v.

³¹² Tamtéž, fol. 152^f.

³¹³ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 113^f.

odmítla platit již splacený dluh a aby celé nedorozumění vysvětlila, rozhodla se, že zajde do Kolína o velikonočních svátcích a s věřitelem vše urovná.³¹⁴

Možná si po obeznámení se s kauzu Mikoláše Nymburského a zmíněné Anny říkáte, že situace, kdy se dlužník hlásil ke svým závazkům, měla rychlejší a hladší průběh, nenechte se mýlit. I když dlužník uznal nárok věřitele, přesto mu zůstávalo poměrně široké pole pro manévrování. Jednou z nešťastně zvolených alternativ byla snaha vyhnout se kontaktům se stranou věřitele. Zvláště u dlužných sporů se dočítáme, že příslušný věřitel od svého dlužníka nedostává odpověď, což ho velmi znepokojilo, a proto se rozhodl poslat další psaní. V zájmu Joba Ryšánka kutnohorská rada napsala 20. února 1584 již třetí psaní, začínající těmito slovy: *Již dvoje psaní jsme V. O. přímluvné učinili žádajíc, abyste spravedlnost Jobovi Ryšánkovi složenou z práva propustiti a vydati ráčili.* V závěru dopisu RMKH žádá o uhrazení požadované částky 15 kop grošů.³¹⁵ Vzpomeňme na těžkosti, s nimiž se poslové potýkali při doručování listů. Sousední rada nemohla dát odpověď, pokud nemohla vyhledat osobu, jíž se spor týkal. Pro uspíšení vyřízení celé pře bylo příhodným řešením osobní setkání, při němž si obě zúčastněné strany mohly společně dohodnout bez prostředníků. Tuto cestu zvolil dlužník Tobiáš Podivínský na Lorci, který se *těchto dnů tím neprodlévajíc k V. O.* (do Kolína - pozn. autora) *vypraviti a s ním pánem Kašparů o týž dluh se urovnati, nám připověděl.*³¹⁶ Osobní setkání bylo též příhodné pro demonstrování odpovědnosti, tedy, že dlužník je ochoten splácet, nemá důvodu k nečestnému jednání, pouze momentálně nedisponuje požadovanou sumou, což se brzy, jak doufá, změní, jednoduše mohl „zahrát na city“ věřiteli.

Uveďme si nyní spor o dluh za hořké pivo, o němž jsme informováni na počátku ledna roku 1598. Kolínská rada napsala do Kutné Hory ve věci Jana Mládka, svého kolegy, že *Jan Vobořil obyvatel V. M. majíc jemu podle smlouvy, kterouž jest s ním na onen čas léta 97 již minulého, přímluvu V. M. učinil, 8 kop 45 gr. č. dluhu za pivo hořké povinného na dva termíny vypravovati a platiti, hned prvnímu termínu vánočnímu, na kterýž polovici dluhu, totiž 4 kopy 22 gr. 3 a půl d. (denáru) odvésti a dáti měl.* Dle sepsané smlouvy mezi Mládkem a Vobořilem má dlužník v případě nezaplacení první splátky, zaplatit celou sumu, a protože dlužník první splátku skutečně nezaplatil, žádá Mládek, aby tedy Vobořil odvedl celý dluh 8 kop a 45 gr. č.³¹⁷ Ještě tentýž měsíc kolínská rada opět upomínala dluh Jana Vobořila pod

³¹⁴ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1581 – 1588, kn. č. 1295, fol. 28^r.

³¹⁵ Tamtéž, fol. 174^v.

³¹⁶ Tamtéž, fol. 39^v.

³¹⁷ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1597 – 1599, kn. č. 5, s. 246.

pohružkou vězení.³¹⁸ 20. března 1597 čteme, že kolínský Jan Mládek nemohouc se dočkat, *poněvadž pak jmenovaný Jan Vobořil málo sobě takové dobrodiní, kteréž jest jemu spoluradní náš od dávných časů činil, váží, chce věřitel celou sumu zaplatit i s náklady ve výši 25 gr. č.*³¹⁹ V psaní z 19. dubna 1598 od kolínské rady, v němž odepisuje RMKH na dopis, který jí byl doručen před měsícem, jsme informováni, že dlužník Jan Vobořil již sedí ve vězení, nicméně jeho věřitel Jan Mládek je neoblomný, *neboť když čas termínu placení přišel, nikdáž žádnému termínu dosti neučinil, tou příčinou, že jemu již žádného dalšího sečkání, potřebujíc sám takových peněz k živnůstce své, učiniti nemůže.*³²⁰ Po uplynutí několika měsíců, v listopadu 1598, bez toho, že bychom byli informováni, zda byl Jan Vobořil stále ve vězení, dochází k nové úmluvě mezi věřitelem a dlužníkem. *I poněvadž spoluradní náš dotčenému Janovi Vobořilovi, pekaři obyvateli V. M. takovou přátelskou lásku prokázati a dluh povinný od něho na dva termíny přijíti se svoluje, bude moci týž Jan Vobořil o to se postarati, aby takový dluh knihami úřadu V. M. náležitě pojistil, i také výpis téhož zjištění tím neprodlévajíc odeslal.* Jan Mládek skutečně projevil dobrou vůli, snad doufajíc, že vězení přivedlo Jana Vobořila k rozumu, a uzavřel s dlužníkem novou smlouvu, již si dal pojistit zápisem do kutnohorských městských knih a zažádal o výpis, pokud by se tak nestalo, pohrozil Vobořilovi stavným právem.³²¹ Jak už tomu tak bývá, ani stanovení nového splátkového kalendáře nezmírnilo útrapy Jana Mládky při vymáhání své pohledávky. V únoru 1599 dochází k dalšímu nedodržení smlouvy ze strany Jana Vobořila, proto Jan Mládek opět naléhal, aby dlužník Vobořil zaplatil celou dlužnou částku, *dřívěji nežli by se z Hor Kuten jinam vystěhoval.*³²²

Zvláště ve sporech o dluhy je patrné, že dlužník, který se nechtěl dostat do vězení, musel v první řadě se svým věřitelem komunikovat, slibovat, vyhledávat přímluvce, získat čas, aby sehnal peníze na zaplacení. Pokud selhalo písemné ujišťování, výmluvy, a nebo uvádění pravdivých důvodů, proč dlužník nemohl zaplatit svůj dluh, musel dlužník přistoupit k činu, který věřitele přesvědčí, že své pohledávky dostane zpět. Jednou z možností bylo vyžádat si od věřitele sepsání nové smlouvy, kde byl stanoven vzájemně přijatelný splátkový kalendář pro dlužníka a věřitele. Tím dlužník získal opět nějaký čas, aby peníze sehnal a hlavně měl trochu klidu od naléhání věřitele, což byl i případ nenapravitelného Jana Vobořila, nicméně dříve než dosáhl sepsání nové smlouvy, chvíli si ve vězení poseděl. Sám věřitel mohl

³¹⁸ Tamtéž, s. 264.

³¹⁹ Tamtéž, s. 276.

³²⁰ Tamtéž, s. 284.

³²¹ Tamtéž, s. 335.

³²² Tamtéž, s. 504.

dlužníkovi poradit, jak se vyhnout vězení, což učinil kolínský Petr Podmanický, který žádal svého dlužníka, *aby na takový dluh domem svým pojistil a jeho v tom ubezpečil.*³²³

Velmi táhlým a vyčerpávajícím sporem byla záležitost mezi kutnohorským Izajášem Ryngere a kolínským radním Petrem Ronovským z Krásné Hory, který začal již v létě 1615 tím, že Petr Ronovský opakovaně neuznával nároky Izajáše Ryngera, proto se na počátku září téhož roku měly obě strany sejít před soudem.³²⁴ Na konci září 1615 se našli dva rukojmí za Izajáše Ryngera, což kutnohorská městská rada ještě téhož dne oznámila do Kolína: *Dnešního dne postavivše před námi Adam Jelínek Strakonický a Zikmund Tručný, oba spoluhorníci a sousedé, přiznání dobrovolně učinili. Jakož Izajáš Rynger, též spoluhorník náš při právě V. O. v plné radě rozepři o sumu 25 kop grošů českých s Petrem Ronovským sousedem a spoluradním V. O. má, podle toho oni za něj Izajáše Ryngera proti dotčené straně obeslání v rukojemství rukou společnou a nerozdílnou postavují tak a na ten způsob, jestli že by on Izajáš Rynger při témž právě v oznámené při pád vzal, z těch společně právem svým se nezastírajíce [...] sobě co ku pomoci berouce druhé straně, tu na témž právě, kdež spor vzešlý.*³²⁵ V prosinci 1615 se Petr Ronovský uvolil splatit dluh 25 kop grošů v jednotlivých splátkách po 5 kopách gr. v termínech, kdy se v Kolíně konaly jarmarky.³²⁶ Vzhledem k tomu, že spor mezi oběma stranami přetrvával, je jasné, že Petr Ronovský umořování dluhu zanedbával. V průběhu roku 1616 byla jejich pře několikrát odložena, ať vinou Petra Ronovského nebo Izajáše Ryngera.³²⁷ V následujícím roce 1617 se obě strany soudily o škody vzniklé soudním popotahováním a neplněním povinností jedné ze stran. O jejich společné při jsme informováni i na začátku roku 1618, kdy Izajáše Ryngera zastupoval jeho plnomocník Zikmund Tručný, jenž žádal za odklad sporu z důvodu své nemoci.³²⁸

Z výše uvedené pře jsme se dozvěděli, že Adam Jelínek a Zikmund Tručný se dobrovolně postavili v rukojemství za Izajáše Ryngera. Definice pojmu rukojmí od Pavla Koldína je následující: *rukojmí slove ten, kterýž za jiného aneb za jiné se zavazuje, přijímaje a vztahuje na sebe to, čímž jiný aneb jiní někomu povinni jsou, že se tomu od jistce v čas jistý za dosti stane.*³²⁹ Izajáš Rynger měl dvě rukojmí, která se zavázala převzít jeho závazky, pokud by jim

³²³ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1611 – 1616, kn. č. 8, fol. 115^v.

³²⁴ Tamtéž, fol. 112^v, 121^v.

³²⁵ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 258^v.

³²⁶ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 121^v.

³²⁷ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1611 – 1616, kn. č. 8, fol. 178^f.

³²⁸ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 353^v, 397^f, 404^f, 418^f.

³²⁹ JIREČEK, Josef. *Práva městská Království Českého a Markrabství Moravského spolu s krátkou jich summou od Pavla Krystýána Koldína*, Praha 1876, s. 244.

on sám nemohl dostat. Toto rukojemství bylo uzavřeno „rukou společnou a nerozdílnou“, což znamenalo, že věřitel mohl na rukojmích vyžadovat pouze příslušný podíl jeho závazku, v našem případě by byly závazky děleny mezi dvě osoby. Pokud by ovšem jeden z rukojmích zemřel, zbylý rukojmí by nesl sám celý závazek rukojemství. Nabízí se otázka, proč lidé dobrovolně vstupovali v rukojemství, odpověď přináší opět Pavel Koldín: *Cožbykoli rukojmové za jistce pro rukojemství dáti a vyplniti věřiteli musili: toho všeho, i s škodami na to vzešlými, na jistci aneb na statku jeho postíhati moci budou plným právem.*³³⁰ Z citace je zřejmé, že rukojmí suploval plně osobu jistce, bylo by nelogické vystavovat se sankcím, pokud by rukojmí neměl zaručena také svá práva a jedním z předních práv byla vymahatelnost dluhu na jistci, pokud byl rukojmí předtím nucen dluh věřiteli zaplatit. Na vysvětlenou, v námi uvedené kauze byl jistcem Izajáš Rynger. Z Městských práv od Pavla Koldína se dále dozvídáme, že bylo povinností rukojmích, aby dohlédli na to, že se jistec dostaví k soudu. Pokud se nedostaví jistec, má se dostavit jeho rukojmí. V případě Izajáše Ryngera se jeden z jeho rukojmích Zikmund Tručný stal nakonec jeho plnomocníkem.³³¹ Nalezení rukojmí za sebe v dané při bylo tedy jednou z možností, jak zabezpečit věřitele, že svůj dluh získá, buď na rukojmím, anebo na samotném dlužníkovi – jistci, zároveň mohl rukojmí vystupovat v roli plnomocníka, jehož povinností bylo dostavit se k soudu, a nebo poslat žádost o odklad pře. Právo na odklad bylo v hojnosti využíváno, důvody mohly být různé, proč se jedna ze stran nemohla dostavit před pány radní.³³² Svě právo na odklad uplatnil Jan Lavečna, plnomocník manželky Jakuba Hradeckého, protože musel náhle odcestovat.³³³ Nutnost odcestovat byl jeden z nejčastěji uváděných důvodů, proč se dotyčný nemohl dostavit k projednání rozepře. Jan Želetský šafář musel vykonat cestu do Českého Brodu,³³⁴ oblíbenou destinací byla i města pražská.³³⁵ Jan Mládek a Mikuláš Peucerin byli v roce 1614 vybráni, aby se vypravili na sněm do Českých Budějovic, proto se museli omluvit u kolínských radních a zažádat o odklad pře.³³⁶ Anna Eliáška zažádala o odklad, protože nemá koho by za sebe k zítřejšímu stání poslala, ona sama se chystala na jarmark.³³⁷ Ve stejném

³³⁰ JIREČEK, s. 246.

³³¹ Podrobněji k rukojemství JIREČEK, s. 244 – 252.

³³² V Kutné Hoře se dlužními záležitostmi zabýval mimo jiné i delegovaný úřad osmisoudců, o čemž nacházíme zmínky v námi zkoumaných registrech viz SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 61^v; SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1581 – 1588, kn. č. 1295, fol. 476^t; SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 165^v; SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1597 – 1599, kn. č. 5, s. 480.

³³³ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1581 – 1588, kn. č. 1295, fol. 239^f.

³³⁴ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1595 – 1597, kn. č. 4, s. 144.

³³⁵ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 152^f.

³³⁶ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 67^f.

³³⁷ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 155^f.

časovém předstihu zažádala i kutnohorská Mandaléna Holoubková o odklad sporu, protože se chystala na jarmark do Ledče.³³⁸

Jednou ze zajímavých otázek k zamyšlení je bezesporu to, jaké termíny byly, řekněme, „populární“ pro splátky dluhů, a jak fungoval celý systém splácení dluhů. Samozřejmě záleželo na individuálních potřebách každého ze zúčastněných, nicméně i individuální přístup jednotlivců respektoval uznávaná a zavedená data k odvádění povinností. Těmito termíny byl sv. Jiří (23. dubna) a sv. Havel (16. října), což souviselo s rytmem zemědělského roku. Do svatého Jiří roku 1564 měl Vít Jiskra šenkýř zaplatit zbytek dluhu, to znamená 5 kop gr. českých.³³⁹ Ve stejném termínu měl svůj dluh uhradit i Jan Čapek kožišník.³⁴⁰ V roce 1593 se primátor Šimon Šilhánek rozhodl počkat Hypolitovi Šetlarovi do svatého Havla, kdy bude dluh zaplacen.³⁴¹ V září téhož roku byla Dorota Šilhánková upomínána o dluh za purkrecht, který měla zaplatit o svatém Havlu, což neučinila, nicméně přislíbila, že příští rok o sv. Havlovi zaplatí 5 kop grošů českých, a tak bude činit i následující léta.³⁴² Právě v odvádění purkrechtních peněz se setkáváme s opakovanými ročními odklady. V únoru 1597 Řehoř Vodička upomínal sirotčí dluh 60 kop gr. i s úrokem na Markétě Volínské, která jej měla zaplatit již o minulém svatohavelském termínu.³⁴³

Již výše jsme se zmínili, že trhy byly příležitostí ke vzniku dluhů, zároveň v době konání trhů byly dluhy spláceny, protože dlužníci nejrůznějších profesí měli příležitost stržit své zboží a získat obnos, jímž mohli spokojit svého věřitele. Pro osvěžení si připomeňme termíny městských jarmarků. V Kutné Hoře se konaly jarmarky v první postní pondělí, na Boží Tělo (čtvrtek po osmé neděli po Velikonocích) a o svatém Martinu,³⁴⁴ kolínské jarmarky připadaly na druhé pondělí po Velikonocích a na svátek svatého Bartoloměje (24. srpna).³⁴⁵ Ne náhodou dva ze tří termínů splátek v případě dluhu 15 kop gr., který měl odvést kutnohorský Jan Lomnický, připadají na termíny kutnohorských trhů. Zmíněný dluh měl Jan Lomnický splatit po 5 kopách grošů ve třech termínech, nejprve o kutnohorském jarmarku v postě, dále o Božím Tělu, a nakonec na svátek sv. Václava.³⁴⁶ Polovinu svého dluhu za nákup hořkého piva

³³⁸ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 178^v.

³³⁹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1564, kn. č. 1, s. 15.

³⁴⁰ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1599 – 1600, kn. č. 6, s. 173.

³⁴¹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1593, kn. č. 2, s. 130.

³⁴² Tamtéž, s. 131.

³⁴³ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1597 – 1599, kn. č. 5, s. 49.

³⁴⁴ ALTOVÁ – ŠTROBLOVÁ, s. 119.

³⁴⁵ PRÁŠEK, s. 24; VÁVRA, s. 113.

³⁴⁶ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1564, kn. č. 1, fol. 3^r.

měl odvést Jan Vobořil o Boží Těle.³⁴⁷ Pavel Urbánek v roce 1577 přislíbil zaplatit druhou část dluhu na svátek sv. Bartoloměje.³⁴⁸ Na svatého Martina měl svůj dluh zaplatit Řehoř Košofal.³⁴⁹ Doba skládání účtů nastávala i o dvou největších svátcích v roce, o Vánocích³⁵⁰ a o Velikonocích.³⁵¹ V neposlední řadě je třeba uvést středopostí (čtvrtek mezi 3. a 4. nedělí postní), které patřilo mezi vyhledávané termíny, kdy dlužník měl spokojit svého věřitele.³⁵²

Vzhledem ke špatným zkušenostem s vymáháním dluhů, se není čemu divit, že věřitelé byli podezřívaví, jen přece šlo o peníze. Pokud tedy vzniklo podezření, že dlužník činí obstrukce, nabízelo se užití práva stavného. Vyhlášení stavného práva bylo hybnou pákou, či spíše účinnou pohružkou v dlužních záležitostech. V závěru dopisů expedovaných kvůli nespolehlivým dlužníkům nacházíme formule: *sousedů našich nevinných právem stavným hyndrovati dopustiti neráčíte,*³⁵³ *aby nevinní pro vinné hyndrování nebyli.*³⁵⁴ Městské rady v četných soukromoprávních sporech upozorňovaly podobnými formulemi na možnou sankci a stíhání osob vyhlášením stavného práva, zároveň si však uvědomovaly úskalí aplikace tohoto práva. Pokud bylo stavné právo skutečně použito, mohlo vést k uvěznění nevinného, často nic netušícího člověka.

Od roku 1549 bylo stavné právo v Čechách upraveno zemskými zřízeními, později Právy městskými od Pavla Koldína.³⁵⁵ Aktivně mohl stavné právo vyhlásit každý věřitel nebo jeho plnomocník, pasivně stavné právo doléhalo na každého dlužníka nebo jeho rukojmí, kteří za dluhy ručili. Manželka dlužníka mohla být obstaveny pouze tehdy, když se předem zaručila za dluhy svého muže řádným rukojemstvím.³⁵⁶ To zřejmě učinila i manželka Davida kočího z Kutné Hory, jejíž muž odpíral dluh kolínskému věřiteli, po obdržení zprávy, že jeho žena sedí v Kolíně ve vězení, se rozhodl vydat do města a vše urovnat.³⁵⁷ V 16. století se u nás nejvíce užívalo tzv. represální obstavení. Každý soud, na něhož se věřitel obrátil, byl povinen toto obstavení vyhlásit, a tento soud také projednával spor týkající se vymáhání

³⁴⁷ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1597 – 1599, kn. č. 5, s. 243.

³⁴⁸ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 103^f.

³⁴⁹ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 194^v.

³⁵⁰ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1597 – 1599, kn. č. 5, s. 246.

³⁵¹ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 87^f.

³⁵² SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 246^f.

³⁵³ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1595, kn. č. 3, s. 9.

³⁵⁴ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1595, kn. č. 3, s. 81.

³⁵⁵ KLABOUCH, Jiří. K dějinám obstavování a přípovědí ve feudálním právu českém a moravském, *SH*, 8, 1961 s. 213; Ke stavňunku viz JIREČEK, s. 294 – 298.

³⁵⁶ KLABOUCH, s. 216.

³⁵⁷ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1581 – 1588, kn. č. 1295, fol. 174^v.

pohledávky.³⁵⁸ Obstaven mohl být každý člověk, který pocházel ze stejného místa jako dlužník. Obstavená osoba byla vsazena rychtářem do vězení, cennosti, které měla u sebe, byly vzaty do úschovy. Obstavený se mohl vyplatit z vězení složením kauce, která neměla být vyšší než požadovaná dlužná částka, dále v případě, že se za něj zaručily důvěryhodné osoby, a nebo na základě jeho formálního slibu na čest a víru, že se dostaví v určeném termínu před soud. Jestliže obstavený nemohl využít ani jednu z možností, musel strpět účinky arestace. Pokud však obstavený dluh do šesti neděl nezaplatil, nebo nepostavil místo sebe skutečného dlužníka, přistoupilo se k vymáhání nároků věřitele exekuční cestou.³⁵⁹

Obě městské rady se snažily domluvit soukromým osobám, aby posečkaly s vyhlášením stavného práva, zároveň kladly adresátům na srdce, aby konečně svého věřitele spokojili, protože pokud tak neučiní, nebude moci městská rada již více otálet s vyhlášením obstavení. Právo stavné bylo vyhlášeno kolínskou městskou radou na žádost Petra Podmanického. První zprávy o sporu mezi Petrem Podmanickým a Václavem Hradeckým máme z července 1613, kdy Petr žádá Václava Hradeckého o zaplacení částky 12 kop a 8 grošů českých. Václav Hradecký po určité době skutečně část dluhu zaplatil, protože v polovině září téhož roku Petr Podmanický na něm vymáhá pouze částku 5 kop a 18 gr. č. O měsíc později kolínský věřitel svůj dluh urguje. Těsně před Vánocemi roku 1613 rada města Kolína svoluje vyhlásit stavné právo na Horníky, seznamme se s textem listu, jímž to učinila: *Petr Podmanický spoluradní náš předstoupivše před nás do plné rady naší oznámil nám, že podle připsání V. M. činěných dluhu na Václavovi Akvilinovi Hradeckému horníku a spolusousedu V. M. sobě dopomoženého míti nemůže, žádaje nás přitom za propuštění na ně horníky a spolusousedy V. M., ano i na poddané V. M. práva stavného, jakž tomu i z spisu jeho nám podaného porozuměti ráčíte. A poněvadž právní věci žádal, jeho žádosti jsme povolili a obstavuňk propustili.*³⁶⁰ Načež RMKH zažádala o zrušení stavného práva, ale kolínská rada odpověděla psaním z první poloviny ledna 1614, že Petr Podmanický trvá na svém, protože dlužník svůj dluh neodpíral, ať tedy zaplatí. Poslední zprávy o jejich společné při máme z července roku 1614, již předtím dlužník kolínského radního Petra Podmanického obměkčil a dosáhl sepsání nové smlouvy o splácení dluhu. Věřitel prokázal vstřícnost a dobrodiní, o to větší bylo podivení kolínské rady, když musela dluh na Václavovi Hradeckém znovu urgovat v červenci 1614.³⁶¹

³⁵⁸ KLABOUC, s. 222.

³⁵⁹ KLABOUC, s. 223.

³⁶⁰ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 57^r.

³⁶¹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 61^v, 85^r.

Ačkoliv bylo v kauze Petra Podmanického a Václava Hradeckého vyhlášeno stavné právo, nedochovala se nám korespondence, která by se zmiňovala o uvěznění obstavené osoby. V námi zkoumaných kauzách se vynořují z množství materiálu dva příběhy vězňených osob, které stojí zato zmínit. První ze 70. a 80. let 16. století týkající se kutnohorského Jindřicha Bzeneckého, druhý případ z druhé dekády 17. století zachycující osudy vězňené Mandalény Hlaváčkové. O kutnohorském Jindřichovi Bzeneckém, jinak Holíkovi, se prameny zmiňují poprvé v dubnu 1576, kdy Jindřich odpírá, že by byl dlužen tolik, kolik po něm žádá Izrael žid, přesto mu kutnohorští radní nakázali porovnat se se svým věřitelem.³⁶² O rok později se zcela výjimečně Jindřich ocitá v roli věřitele.³⁶³ Prameny mlčí do října 1581, kdy se matka Jindřicha Bzeneckého chce postavit v rukojemství za svého syna, který je ve vězení.³⁶⁴ O měsíc později se kutnohorská rada přimlouvá za Jindřicha, který je ve vězení nemocen, obávající, aby zde neumřel, a žádá Davida žida i s plnomocníky, aby dali Jindřichovi příročí do dvou neděl.³⁶⁵ 10. prosince téhož roku Kutnohorští opět prosili za vězňeného Jindřicha Bzeneckého a žádali o jeho propuštění z šatlavy „na čest a víru“, protože nemá za sebe plnomocníka, argumentující *těmito božími hody*.³⁶⁶ Po vánočních svátcích, 22. ledna 1582 byl Jindřich Bzenecký již na svobodě, ovšem pod podmínkou, že do dvou neděl zaplatí věřiteli 3 kopy grošů a druhou splátku 10 kop grošů odvede v první středu v postě.³⁶⁷ Rok 1582 nebyl pro Jindřicha Bzeneckého příliš šťastný, neboť se dostal opakovaně do vězení v květnu a v říjnu onoho roku.³⁶⁸ Celý jeho příběh končí v květnu 1583, kdy nesolventní Jindřich opět sedí ve vězení a smlouvá se svým věřitelem.³⁶⁹

O těžkostech kolínské Mandalény Hlaváčkové, manželky Mikuláše Hlaváčka, jsme poprvé informováni na konci října 1613, tou dobou nebohá Mandaléna prosila svého věřitele Urbana Lomnického o propuštění z rathauzního vězení kvůli špatnému zdraví jejího muže.³⁷⁰ Později svoji žádost zopakovala apelující na svého věřitele, *aby ohlédnouce se na její již dosti dlouhé vězení, manžela jejího nemoc a pominutí smyslu, chudobu a živnůstky své meškání láskou křesťanskou se k ní naklonil*.³⁷¹ Jeden z důvodů, proč chtěla nešťastná Mandeléna propustit

³⁶² SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 56^v.

³⁶³ Tamtéž, fol. 103^f.

³⁶⁴ Tamtéž, fol. 305^v.

³⁶⁵ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 298^v.

³⁶⁶ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1581 – 1588, kn. č. 1295, fol. 10^v.

³⁶⁷ Tamtéž, fol. 20^v.

³⁶⁸ Tamtéž, fol. 36^v, 44^v.

³⁶⁹ Tamtéž, fol. 383^f.

³⁷⁰ SOKA Kolín, AMK Kolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 45^f.

³⁷¹ Tamtéž, fol. 51^v.

z vězení se s odstupem času zdá být pravdivý, neboť v prosinci 1613 Mandaléna Hlaváčková, tehdy již vdova, odvedla 10 kop a 10 gr., zbytek přislíbila splatit dle stanovených termínů.³⁷² V červnu 1614 vyplouvají neshody mezi Mandalénou dlužnicí a Urbanem věřitelem opět na povrch v našich pramenech.³⁷³ V srpnu téhož roku kolínská rada znovu zasáhla ve věci Mandalény Hlaváčkové, odvolávající se na její chudobu. *Poněvadž pak chudá vdova dávný čas tím vězením stížena s spolu s dítkami svými netoliko nouzi a bídu tříti, ale i dále do vdovší chudoby přicházeti musí [...] věřitele spokojiti nemůže.* V srpnu se v Kolíně konal jarmark, proto kolínská rada dodala: *aspoň tyto dni při jarmarce našem, aby vězení prázdna jsouc některý peníz sobě utržiti.*³⁷⁴

Na svatého Martina 1614 ubezpečovala kolínská rada druhou stranu, že *žádné takové vědomosti a zprávy o tom, aby ona z takového vězení, v němž se dopomožení dluhu témuž spoluhorníku a sousedu V. M. na ní činí, vycházeti měla, jsme neměli až do dnů těchto nedávných podobné to něco od dotčeného spolusousedu a horníka V. M. při úřadě našem purkmistrovském předneseno a stíženo bylo, čehož ihned neobmeškali jsme skutečně opatřiti poručiti, tak že ona od toho času žádným vymyšleným způsobem z takového vězení vycházeti a odcházeti, dokudž by věřitele svého nespokojila, nemá a nemůže.*³⁷⁵ Celá patálie Urbana Lomnického s Mandalénou Hlaváčkovou pokračovala i v roce 1615. Úvodním aktem začínajícího roku bylo obnovené úsilí Mandalény Hlaváčkové, aby mohla zase vyjít z vězení. Nevíme, jak úspěšná byla ve svém snažení, nicméně z května 1615 máme zprávy, že se Mandaléna vynachází v šatlavním vězení a s pláčem oznamuje: *kterak syn její [...] kterýž v školním svěření v místě jistém zůstává nešťastně z přípuštění Pána Boha smyslem se pomínil, žádného jakožto vlasti své jsa vzdálen opatření nemá.*³⁷⁶ Nešťastná matka Mandaléna ve svízelné situaci podala suplikaci do České kanceláře, proto dostala kolínská městská rada instrukci od nejvyššího kancléře Zdeňka z Lobkovic, aby před sebe obeslala všechny věřitele Mandalény Hlaváčkové, především Urbana Lomnického, který se má dostavit do Kolína 1. července.³⁷⁷ Poslední zprávy o této vleklé při máme z podzimu 1615, kdy je Mandaléna Hlaváčková propuštěna z vězení s příslibem, že Urbanovi v blízké době zaplatí 5 kop grošů míšeňských.³⁷⁸

³⁷² Tamtéž, fol. 56^v.

³⁷³ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 77^v; SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 90^v.

³⁷⁴ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 93^f.

³⁷⁵ Tamtéž, fol. 104^f.

³⁷⁶ Tamtéž, fol. 126^v.

³⁷⁷ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 106^v.

³⁷⁸ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 114^v.

Z uvedených příkladů by se mohlo zdát, že snad neexistoval případ, kdy dlužník řádně splácel, a nakonec úspěšně splatil svůj dluh. Je logické, že obě městské rady byly zaměstnávány především těmi kauzami, v nichž jedna ze stran neplnila své povinnosti, tedy především příběhy nesolventních dlužníků. Placení dluhů mohlo probíhat několika způsoby, buď dlužník osobně odváděl příslušné sumy svému věřiteli, anebo peníze byly odvedeny prostřednictvím městských orgánů, u nichž si je věřitel, a nebo jeho zmocněnec mohl vyzvednout, samozřejmě až po předložení kvitance. Takovéto potvrzení, kvitanci, též zvanou „ceduli řezanou“³⁷⁹ musela předložit i Anna Kosaunová.³⁸⁰ Zároveň měla osoba přebírající odvedenou sumu potvrdit, že daný obnos převzala.³⁸¹ V prosinci 1579 blíže neurčená kutnohorská Regina uvedla, že doposud odnášela splátky za židem do Kolína, nyní již není tímto povinována, pokud žid chce svoje peníze, má si pro ně chodit sám.³⁸²

Ve většině případů dlužná částka dosáhla maximální hranice 50 kop grošů. Ve výjimečných případech mohla dlužná částka činit i sto kop grošů. Sto kop grošů byl dluh kutnohorského měšťana Zikmunda Kozla z Riezentálu, kutnohorské radního a horního úředníka.³⁸³ O podobném vysokém obnosu 100 kop grošů, jako v případě Zikmunda Kozla, máme doloženy zmínky také v kauze mezi kutnohorskou Kateřinou Vlkovskou[?] a její věřitelkou Annou Kosaunovou.³⁸⁴ Výše dlužné částky byla stanovována v groších, pouze v několika případech je uvedeno, že se jedná o groše míšeňské.³⁸⁵ V zápisech výjimečně nacházíme též tolary a zlaté.³⁸⁶

Velké obnosy byly půjčovány od odborníků přes úvěrové podnikání a těmi byli kolínští židé.³⁸⁷ Židovské podnikatelské aktivity způsobovaly v raně novověké společnosti

³⁷⁹ SOKAKH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 56^v.

³⁸⁰ SOKAKH, AMKH, Kancelářská registra 1581 – 1588, kn. č. 1295, fol. 460^v.

³⁸¹ SOKAKH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 83^v.

³⁸² Tamtéž, fol. 197^v.

³⁸³ SOKAKH, AMKH, Kancelářská registra 1581 – 1588, kn. č. 1295, fol. 179^v.

³⁸⁴ Tamtéž, fol. 460^v.

³⁸⁵ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 103^f.

³⁸⁶ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 44^f; SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1595, kn. č. 3, fol. 504^f.

³⁸⁷ Kolínští židé čile obchodovali s Kutnohořany, avšak bylo jim zapovězeno v Kutné Hoře, stejně jako v jiných horních městech, nocovat. Proto si v Kutné Hoře tajně pronajímali sklady pro své zboží u tzv. přechovávačů. Židé směli do Kutné Hory docházet pouze na tržové dny a soudní jednání. Za nedodržování zákazu hrozil peněžitý trest, nebo pobyt v šatlavě, viz LAUERMANN, Marek. *Židé v Kutné Hoře*, Kutná Hora 2006, s. 10 – 11. Židům vzhledem ke křesťanskému pohledu na úrokové sazby byla vyčleněna skutečně výnosná oblast finančnictví, nicméně odsuzovala je k „věčnému zatracení“. Podíl na zdomácnění lichvy u nás měla šlechta, jejíž zásluhou byly prosazeny zákony regulující židovské úroky. V roce 1520 byla v Čechách stanoveny úroková výše pro židovské finančníky v rozmezí 25 – 35%. Viz JANÁČEK, *České dějiny*, s. 102. Od konce 15. století

kontroverzní situace, které si vyžádaly právní regulaci. Zřízení zemské království Českého z roku 1530 se věnovalo půjčování židů na základy, kteří brali od osob různého charakteru věci do zástavy, bohužel tyto věci byly velmi často kradené. Zemské zřízení nabádalo židy k větší obezřetnosti při manipulaci s kradenými věcmi, pokud by vznesla okradená osoba nárok na věc, která byla u žida v úschově, byl žid povinen uhradit škody okradenému. Povinností žida bylo nahlásit případného zloděje, který mu nabízel věci do zástavy.³⁸⁸ Tomuto židovskému nešvaru byly věnovány i články zřízení zemského z roku 1564.³⁸⁹ Zastavování kradených věcí u kolínských židů bylo vžitým stereotypem v sousedských vztazích Kutné Hory a Kolína, proto také v červnu 1582 kutnohorská rada oznámila RMK, že včerejší noci byl kutnohorský Michal krejčí přepaden. Zloději mu pobrali látky a šaty, a protože se předpokládá, že se zloději vydali ke Kolínu, RMKH žádala, aby se kolínský rychtář vydal hledat lup po kolínských hospodách a mezi židy.³⁹⁰ V prostoru kolínského židovského ghetta měli židé sklad základů, z kterého samovolně vznikl trh, na němž se prodávali propadlé zástavy.³⁹¹ Se zastavováním věcí židé mívali nepříjemnosti, podobné jako ta z roku 1577, kdy kutnohorský Václav od Slonů, jehož žena Saloména bez jeho vědomí zastavila u kolínského Izraela žida cennosti, konkrétně velký pozlacený pás a stříbrný košík a víčkem. Samozřejmě rozhořčený manžel oprávněně žádal žida o navrácení skvostů. Podle usnesení kutnohorských šepmistrů z roku 1530 ztráceli židé půjčující peníze ženě bez vědomí manžela, anebo sirotkovi bez vrchnostenského povolení, nárok vymáhat svůj dluh.³⁹² Půjčování peněz na zástavu fungovalo také mezi křesťany, v roce 1616 máme zprávy o žádosti o navrácení truhly klenotů Horníkovi Janu Malému, který zmíněnou truhlu již vyplatil ze zástavy.³⁹³

Do sousedských vztahů v našem regionu výrazně zasáhl mandát císaře Maxmiliána, vydaný v srpnu roku 1568, jenž zakazoval židům obchodovat v horních městech, což se samozřejmě týkalo i kolínských židů.³⁹⁴ Mandát císaře Maxmiliána byl dle instrukcí zveřejněn vyvěšením na kolínské radnici a Kutnohořané měli židům odvést všechny dluhy.³⁹⁵ Tolik teorie, ovšem praxe byla zcela jiná, jak se ještě přesvědčíme. O neúčinnosti mandátu jasně vypovídá fakt, že

křesťanský úrok činil 10%, po usnesení českého zemského sněmu v roce 1543 byl snížen na 6%. Viz BŮŽEK, Václav. *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995, s. 109. Václav uvádí, že židovský úrok se pohyboval okolo 87% a více, byla zde snaha jeho výši regulovat.

³⁸⁸ BONDY, B. – DVORSKÝ, F. *K historii židů v Čechách, na Moravě a v Slezsku*, I, 906 – 1576, Praha 1906, s. 253.

³⁸⁹ BONDY – DVORSKÝ, s. 480 – 481.

³⁹⁰ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1581 – 1588, kn. č. 1295, fol. 317^r.

³⁹¹ LAUERMANN, s. 12.

³⁹² BONDY – DVORSKÝ, s. 248 – 249.

³⁹³ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 – 1620, kn. č. 1297, fol. 308^r.

³⁹⁴ Podrobněji o souvislostech mandátu z roku 1568 viz BONDY – DVORSKÝ, s. 504, 509 – 510.

³⁹⁵ BONDY – DVORSKÝ, s. 510 – 511.

musel být v letech 1571, 1579 a 1583 znovu vyhlášen.³⁹⁶ Tíživým problémem v životě polabského města kolem poloviny 16. století bylo vypovězení a následné navrácení kolínských židů. V roce 1564 se tato otázka mihla i v naší sledované sousedské korespondenci, kdy kolínská rada žádá kutnohorskou sousedu Mandalénu nožířku, aby dům po Jakobovi Hubatém židovi, jenž jí byl přisouzen, obsadila křesťanským člověkem, pokud tak neučiní do dvou neděl, budou muset kolínští radní dům prodat a osadit, jak jim umožňuje privilegium.³⁹⁷

Od roku 1568 byl v platnosti císařský mandát, Kutnohořané měli nařízeno splatit všechny dluhy židům, aby si městští radní nemuseli dopisovat kvůli vymáhání židovských pohledávek u obyvatel Kutné Hory. Bohužel to se lépe řekne, než udělá. Je logické, že židé usilovali o navrácení dlužných částek. Další komplikací byly obstrukce kolínských radních, na něž si židé stěžovali u České komory v červenci 1573. Židé poukazovali na zdržování vyhlášení stavného práva, které má být vyhlášeno po maximálně třech ohradních psaní věřitele, odkazujíc na zemské zřízení. Kolínská rada začala jednat až po doručení čtyř až pěti ohradních psaní od židovského věřitele.³⁹⁸ O rok později Česká komora napomenula kolínskou městskou radu, aby židé požívali stejná práva jako křesťané, tedy ať je právo stavné vyhlášováno po odeslání třech ohradních psaní židovského věřitele. Na obcházení císařského mandátu si kutnohořští šepmistři stěžovali v dobrozdání z roku 1580. Protože byl židům zakázán přístup do Kutné Hory, „potahovali židé za sebou“ obyvatele Kutné Hory, židé Kutnohořanům prodávají zboží a půjčují peníze na základy, v důsledku čehož obě rady investují čas a své zdroje do korespondence kvůli vymáhání dluhů.³⁹⁹ Řekněme, že židé nemuseli vyvíjet velké úsilí, aby nalákali Kutnohořany za nimi do Kolína. Zkrátka člověk, který potřebuje půjčit peníze, nebo nakoupit nějaké zboží, jde tam, kde to, co potřebuje, dostane.

80. léta 16. století byla ve znamení sporů o kompetentnost vymáhání pohledávek kolínskými židy na kutnohorských dlužnících. V lednu 1579 RMKH píše: *Jest nám to s nemalým podivením[...], že mimo předešlá nejedna ohradní psaní a přátelská psaní k nám na židy o dopomožení k zaplacení dluhů jim na sousedy aneb obyvatelích našich se vždy dopisovati a*

³⁹⁶ BONDY – DVORSKÝ, s. 521, 583, 608.

³⁹⁷ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1564, kn. č. 1, s. 37. K zmíněnému privilegiu více MRZÍLEK, s. 114 – 115.

³⁹⁸ BONDY – DVORSKÝ, s. 530 – 531. Později Kolínští uvolovali na židovské aktivity nová cla viz BONDY – DVORSKÝ, s. 588, 621 - 622.

³⁹⁹ BONDY – DVORSKÝ, s. 587.

*jím v tom na škodu obce i také bezpotřebné, sebe i nás, zaneprazdňování folkovati ráčíte.*⁴⁰⁰

V červenci 1580 Kolínští pohrozili stavným právem kvůli dluhům Abraháma žida, RMKH kontrovala odvoláním se na císařský mandát a hrozící pokutou.⁴⁰¹ Neochotu kutnohorské rady cítíme z listu ze září 1581, která se odvolává na vůli císaře: *vědouce o jisté a přísné vůli jeho milosti císařské P. P. (Pána Pána) našeho nejmilostivějšího, aby všem handlům k nám zanechali (židé – pozn. autora) [...] jim takových dluhů, ač jsou – li jací, dopomáhati povinni nejsme.*⁴⁰² 13. listopadu 1582 RMKH píše do Kolína, že není povinna zabývat se židovskými dluhy, připomíná císařským mandát, jímž se všechny obchody židů v Kutné Hoře přísně zakazují pod hrozbou propadení statků a hrdla. V únoru a v říjnu 1583 kutnohorští šepmistři opakují, že od listopadu minulého roku se na jejich stanovisku nic nezměnilo.⁴⁰³

Neochota kutnohorských radních je vcelku pochopitelná, v intencích císařského mandátu nebyli povinni zabývat se židovskými dluhy. Těžkosti si židé způsobovali tím, že prodávali obyvatelům Kutné Hory na dluh.⁴⁰⁴ Mírný náznak zlepšení situace pro kolínské židy je možno vysledovat v druhé polovině 80. let 16. století. V roce 1587 totiž kutnohorský Benjamin Táborský, i přes platnost císařského mandátu, zaplatil dluh Alexandrovi židovi, který si žid mohl vyzvednout po svatém Medardovi. V létě 1588 kutnohorská rada informovala kolínského Davida žida, že dlužník zaplatí do dvou neděl, pokud žid předloží potvrzení o dluhu.⁴⁰⁵ V 90. letech nacházíme v naší korespondenci velice skrovné zmínky o židovských věřitelích (např. v roce 1593 o Faltýnovi židovi, Alexandru židovi,⁴⁰⁶ Lazarovi židovi⁴⁰⁷), což jen potvrzuje proces oslabování židovských aktivit s Kutnou Horou od 80. let 16. století. Osmdesátými léty 16. století tak končí éra, kdy kolínští židé představovali významný ekonomický element v Kutné Hoře.

Další důvody pro vedení sporů byla **dědická řízení**. V listu z roku 1616 se kolínský Řehoř Čechtický vyslovil, *pokudž by statek po též Ludmile Posilkové zůstalý k prodání přišel [...], aby v témž dluhu spokojen býti mohl.*⁴⁰⁸ Pokud došlo k úmrtí dlužníka, jedním ze způsobů, jak získat své peníze zpět, bylo vyčkat, až bude jeho nemovitý majetek prodán, a doufat, že věřitel získá své pohledávky zpět, o což žádal i Řehoř Čechtický. Stejně tak, jako mohlo dojít

⁴⁰⁰ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 163^v.

⁴⁰¹ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 223^f.

⁴⁰² SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 287^v.

⁴⁰³ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1581 – 1588, kn. č. 1295, fol. 354^f, 373^f, 403^f.

⁴⁰⁴ Tamtéž, fol. 198^v.

⁴⁰⁵ Tamtéž, fol. 467^f, 527^v.

⁴⁰⁶ SOKA Kolín, AMK Kolín, Kopiař 1593, kn. č. 2, s. 39, 54, 75, 107.

⁴⁰⁷ SOKA Kolín, AMK Kolín, Kopiař 1597 – 1599, kn. č. 5, s. 339.

⁴⁰⁸ SOKA Kolín, AMK Kolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 169^f.

k úmrtí osoby dlužníka, mohlo dojít i k úmrtí věřitele, pozůstalí tak zdělili právo vymáhat dluh z pozice dědiců, a nebo osoby zastupující práva dědiců. O práva sirotků po nebožtíkovi Janu Ryšánkovi se starali jejich poručníci, proto žádali na kolínském Havlu Kopeckém, aby vystavil sirotkům potvrzení o dluhu ve výši 50 kop a 26 grošů. Sirotci tak měli mít záruku, že v případě smrti Havla Kopeckého bude jejich dluh vyrovnán z Havlova pozůstalého majetku.⁴⁰⁹ Kutnohorským sirotkům po Janovi Ryšánkovi dlužil i kolínský Faltýn Pitner, ten však dluh 28 kop a 20 grošů složil, proto si pro něj měli poručníci sirotků poslat pověřenou osobu, která potvrdí převzetí.⁴¹⁰

Nicméně dědické spory byly vedeny především o znění kšaftu, a nebo o uspořádání majetkových záležitostí, pokud nebožtík nezůstavil testament. Spor o testament své sestry Mariany vedly Kateřina a Dorota, dcery Jana Ječmínka z Kaňku, s kolínským Janem Strakou.⁴¹¹ Spor o zděděný dům v Kolíně se zahradami vedl i Jakub Hradecký, který zastupoval svou manželku Dorotu, již vznikl nárok na zmíněný dům.⁴¹² Spor o zděděný grunt vedl kutnohorský Václav Kučera s kolínským Martinem Váňou, který na tomto gruntě neoprávněně žil.⁴¹³ O štitarský dvůr, který dříve příslušel k šosu kolínskému, vedli vleklý spor Zikmund a Matyáš Freisichselbstové z Freidenpachu, synovci nebožtíka Samuela Freisichselbsta z Freidenpachu.⁴¹⁴ Předmětem dědictví mohlo být i oblečení nebo nádobí. Tyto věci zdělila Kateřina Hatapová po svém otci, po zesnulém manželovi pro změnu statek.⁴¹⁵

V květnu 1615 v našich pramenech započal spor o majetek po Kryštofovi Domažlickém. Tehdy RMKH napsala do Kolína: *Tajiti toho před V. O. nemůžeme, kterak Kryštof Domažlický soused V. O., kterýž předešlých dnů z prostředku času smrti z světa sešel.*⁴¹⁶ RMKH se přimlouvala, aby byly co nejdříve urovnány dědické záležitosti mezi dědici, kteří budou pokračovat v péči o kutnohorský zádušní veletovský mlýn. Kryštof Domažlický sice nezanechal závěť, i přesto RMKH nabádala k rychlému vyřízení záležitostí, aby tím netrpělo městské záduší.⁴¹⁷ V červnu si zmíněná vdova Kateřina mlynářka zvolila plnomocníky, Zikmunda Kozla z Riezentálu a Jana Strejce Píseckého, kteří ji měli u kolínského soudu

⁴⁰⁹ SOKAKH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294, fol. 56^v.

⁴¹⁰ Tamtéž, fol. 220^v.

⁴¹¹ Tamtéž, fol. 365 r.

⁴¹² SOKAKH, AMKH, Kancelářská registra 1581 – 1588, kn. č. 1295, fol. 119 v.

⁴¹³ Tamtéž, fol. 261 v.

⁴¹⁴ Tamtéž, fol. 475 v; SOKA Kolín, AMK, sign. XIII/31.

⁴¹⁵ Tamtéž, fol. 523 v.

⁴¹⁶ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 229^v.

⁴¹⁷ Tamtéž, fol. 234^v.

zastupovat. Jedním z argumentů, který Kateřina použila na obranu svých práv, byla klauzule týkající se obvěnění v jejích svatebních smlouvách.⁴¹⁸ V 2. polovině června se měli vydat plnomocníci vdovy Kateřiny do Kolína před obecní starší a císařského rychtáře Jana Pachtu z Rájové, aby zde přednesli svou přípověď. Poslední zprávu o tomto sporu máme z února 1616, kdy v rozepři o veletovský mlýn figurují plnomocníci Zikmund Kozel z Riezentálu a Jan Kryštof Oppl.⁴¹⁹ Ze soboty 12. listopadu 1614 máme první zprávy o tom, že Hornice Saloména Šultysová, manželka Mikuláše Šultysa z Felsdorfu, napadá kšaft své matky Doroty. Druhou stranu sporu zastupoval její otčím Blažej Soběslavský, čáslavský rychtář. V listopadovém dopise stálo, že svědkové, kteří mají co říci k dané při, budou vyslechnuti příští úterý, čtvrtek a sobotu. V témže roce zmíněná Saloména vedla spor o nájemníka domu po svém zesnulém otci,⁴²⁰ zřejmě se tedy jednalo o bohatou ženu, ačkoli již o úplného sirotka.

5. 1. 2 Žádosti, stížnosti a jiné

V různých sporných záležitostech zainteresované osoby žádaly, aby bylo zapsáno svědectví. Kutnohorská městská rada na přání Jiříka Holatyse z Kaňku žádala Kolínské, aby zaslali zapsaná svědomí podaná kolínskými obyvateli ve prospěch zmíněného Jiříka, který vede spor s Annou Haškovou před kutnohorským soudem.⁴²¹ Více se o podobě zaslání svědomí dozvídáme z misivu z roku 1587⁴²² zasláném kutnohorskou městskou radou do Kolína ohledně pře Zikmunda a Matyáše Freisichselbstů. Z tohoto misivu víme, že jednotlivým výpovědím nejprve předcházelo prohlášení kutnohorské rady, že níže psaná svědomí byla zapsána podle práva a zřízení zemského a týkají se pře zmíněných bratrů Freisichselbstů. Po tomto úvodu následují zapsané výpovědi tří svědků, přičemž u každé výpovědi je nejprve uvedeno, že daný svědek přísahal. Na závěr tohoto misivu se dozvídáme, že taxa za zapsání jednotlivých svědectví činila 2 groše míšeňské.

Pro případ, že by osoby, po nichž bylo žádáno svědomí, otálely, bývaly informovány o možných sankcích, které určovalo zemské zřízení.⁴²³ Ve výjimečných případech udávala městská rada konkrétní výši pokuty, která se pohybovala v jednotlivých kauzách od 12 kop

⁴¹⁸ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 240^v.

⁴¹⁹ Tamtéž, fol. 293^f.

⁴²⁰ SOKA Kolín, AMK Kolín, Kopiař 1611 - 1616, kn. č. 8, fol. 83^f, 87^f.

⁴²¹ SOKAKH, AMKH, Kancelářská registra 1571 - 1584, kn. č. 1294, fol. 47 r.

⁴²² SOKA Kolín, AMK, sign. XIII/31. Struktura celého misivu je popsána v diplomatičeském rozboru pramenů v této práci.

⁴²³ SOKA Kolín, AMK Kolín, Kopiař 1595 - 1597, kn. č. 4, s. 155.

grošů,⁴²⁴ přes 50 kop gr. č.⁴²⁵ až po 100 kop gr. č.⁴²⁶ V roce 1614 si kolínský jirchař Jakub Heršík vyžádal svědomí Jiříka Kellera ve sporu proti Kryštofovi Moravcovi *o nárek pro vydání falešného svědomí*.⁴²⁷ V roce 1606 vedla Hornice Dorota Čechtická spor s Janem Barochem *o nepřipuštění k svědomí Ondřeje Ondráčka a ženy jeho*.⁴²⁸ V žádostech o podání svědomí příležitostně čteme zmínky o tom, čeho se svědectví mělo týkat. V roce 1615 potřeboval kolínský soused Jan Pager *svědomí o výtržné zbití*.⁴²⁹ Spor o výtržnost spolu vedli i kutnohorský poddaný Šťastný Netušil ze vsi Lošánek a Václav šafář.⁴³⁰ V roce 1593 kolínský soused Pavel Kaňka žádal o zapsání svědomí kutnohorskou Annu Motáčkovou, protože v Kolíně vedl spor *o mord*.⁴³¹

Řada stížností byla vznášena soukromými osobami, které se snažily ochránit svůj majetek. V březnu 1597 kolínští radní upozornili na poškozování majetku svých obyvatel, i majetku obecního. *V. M. oznamujeme, že pastevci dobytka hovězího, jak ze vsi Zibohlav, tak také i ze vsi Újezdce poddaní V. M. nemalé škody pasením po oseních obecních i sousedů našich činí a na žádné napomenutí víc dáti nechtějí*.⁴³² V roce 1613 kolínská rada kontaktovala Kutnohorské z podnětu kolínského primátora, ale i jiných soukromých osob, protože *ovčáci skrze pasení dobytka škody nemalé činí, ještě posměšně a na touž odpovědi dávati, že na svém pasou a hospodáři jejich to doplatiti mohou, smějí, to na nás dosti lítostivě vznášejí[...]* že to dotčeným ve vsi Zibohlavech v známost uvedouce, aby jeden každý při své čeládce takových škod zastavil.⁴³³ Ze srpna téhož roku Kutnohorští přislíbili, že Václav Franc z Liblic domluví své čeládce, zároveň informovali RMK, že Jan Hurt ze vsi Zibohlav se s kolínským primátorem vyrovná.⁴³⁴ Jan Hurt byl kolínským radním již dobře znám z přelomu let 1599/1600. Poslechněme si stížnost kolínských radních na neposedného poddaného ze vsi Zibohlav: *před V. M. této stížnosti, kterouž do Jana Hurta z dotčené vsi poddaného V. M. máme, tajiti nemůžeme, kterak on v sobotu pominulou jedoucí z města Kolína Nového velmi trunkem obtížený, spatřivši dva dělníky obyvatele naše, kterýž jednomu spolusousedu našemu voly jeho podle silnice ležící, aby mu přes osení škoda nečinila, příkop dělali, k nim nemaje k tomu žádné příčiny, od nich sobě dáno, tímto slovy nevázně promluvití měl, „což vy tu*

⁴²⁴ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1595 – 1597, kn. č. 4, s. 134.

⁴²⁵ Tamtéž, s. 162.

⁴²⁶ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 2^r.

⁴²⁷ Tamtéž, fol. 98^r.

⁴²⁸ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 326^r.

⁴²⁹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 139^r.

⁴³⁰ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 33^v.

⁴³¹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1593, kn. č. 2, s. 108.

⁴³² SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1597 – 1599, kn. č. 5, s. 140.

⁴³³ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 37^r.

⁴³⁴ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 727^v.

z vyjebaný šelmy a hromy děláte“. Proti tomu jemu toto za odpověď dali, pana Jene Hurte, vidíte, že příkop děláme, vtom on zase promluvil (rače pro uctivost, prosíme, odpustiti) kdyby raději ti hromy kolínští cesty opravili a když se domů navrátíte, řekněte jim, hromobitým šelmám, kteří jsou kamkoliv v Kolíně, „ať mě všickni v zadek políbí a že se jich za hroma nic nebojím, aby se hnedky tam všickni i ten hrom pobíl“, čehož jsme se do osoby jeho jakožto člověk poddaný V. M., aby vážněji čas rány boží morové maje spíšeji v pokání nežli v takovém nevážným mluvení.⁴³⁵ Na počátku roku 1600 se Jan Hurt kající dostavil před kolínské konšely a žádal za prominutí, co v opilosti udělal, či spíše, čím dotyčné počastoval.⁴³⁶ Opilství bylo taktéž důvodem k nactiutrhačnému jednání kutnohorského Jana Popela malíře, za což se měl omluvit Matěji Hanelemu. Matěj Hanele žádal o předvolání nactiutrhače, argumentující sněmovním artikulem: *ráčíte v dobré paměti míti, jakž jest artikul na sněmě léta 1609 v pondělí post Rogationum držaném a léta 1610 v úterý masopustní zavřeném o zavazování se cti a vírou ode všech tří stavů království tohoto uvážen, že kdožby se nad závazkem cti svou zapomenul a jemu dosti neučinil, že to jeho poctivosti k úhoně i ke škodě býti má.*⁴³⁷

Otázky manželských slibů spadaly sice do agendy kutnohorské konzistoře, přesto v úřední korespondenci adresované městským radám nacházíme zmínky o nenaplněných manželských svazcích. V roce 1613 si poddaný kutnohorského záduší ze vsi Veletova jménem Jakub Benešův namlouval jistou kolínskou vdovu Kateřinu Volinskou, hned z následujícího psaní však vysvítá, že ze svatby sešlo, kvůli čemuž je nyní Kateřina vystavena posměchu a žádá o satisfakci. V souvislosti s přípravou svatby si naučtovala náklady ve výši 50 kop grošů.⁴³⁸ Na konci roku 1612 píše rada města Kutné Hory do Kolína, že neshledala oprávněnost v obvinění ze smilstva, vznesené kolínskou Dorotou kamenicí na Petra Bělského pekaře.⁴³⁹ Nutno podotknout, že tatáž Dorota kamenice kvůli svedení a obtěžkání své dcery Judity kontaktovala RMKH, tehdy však poháněla k zodpovědnosti odlišného pekaře jménem Petr Hejna. O náležitostech, které předcházely uzavření sňatku se dozvídáme v kauze, kde Jakub Fiflický, kutnohorský souseď, žádá poručníky své vyvolené Kateřiny, dcery zesnulého kolínského Jakuba Koholicha, o souhlas se svatbou.⁴⁴⁰

⁴³⁵ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1599 – 1600, kn. č. 6, s. 87.

⁴³⁶ Tamtéž, 105.

⁴³⁷ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1611 – 1616, kn. č. 8, fol. 14^v. Zmínky o nactiutrhačství viz AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, s. 41^v, 47^v; SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 341^f.

⁴³⁸ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 30^v, 36^f; SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 719^v, 726^v.

⁴³⁹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1611 – 1616, kn. č. 8, fol. 52^v; SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 684^f.

⁴⁴⁰ SOKAKH, AMKH, Registra 1581 – 1588, kn. č. 1295, fol. 511 r.

Z podnětu rodičů vdané ženy pocházely žádosti o urovnání manželského soužití. V zájmu své dcery vystoupil v květnu 1613 Adam Fechtner, proto kolínská rada napsala Kutnohorským, aby před sebe předvolali Matouše, zetě Adama Fechtnera, a domluvili mu, *aby se svou manželkou křesťansky nakládal a tak i s jejími rodiči*.⁴⁴¹ To ovšem nestačilo, proto bylo v srpnu expedováno další psaní, neboť zmíněný Matouš *jak začal, tak s ní i slovy i skutkem nemanželsky a nekřesťansky nakládá a tudy jí i rodičům jejím zármutek nemalý činí*. Vše má být urovnáno *tak, aby mezi nimi láska a svornost trvati i požehnání boží růsti a z dalšího nedorozumění sjíti mohlo*.⁴⁴² Můžeme se jen domnívat, zda se jednalo o domácí násilí.

K tomu, aby partneři mohli uzavřít svazek manželský, bylo třeba mít vyřešenou otázku, kde bude manželský pár. Toto téma bylo o to důležitější, pokud se jednalo o poddané různých vrchností, pak se musel jeden z manželů zažádat o zhoštění. Za kutnohorského poddaného se přimluvili Kolínští v roce 1598. *Kryštof, syn Jana Velimského, poddaný V. M. vstoupivši dnešního dne do plné rady naší oznámil, kterak by z jisté vůle boží Annu zůstalou vdovu po nebožtíkovi Janovi Zelenkovi krejčím, sousedu našem, k stavu svatého manželství sobě oblíbiti a tu v obci naší se osaditi a řemesla své provozovati chtěl, toliko aby od V. M. pod ochranu naší z takové poddanosti a člověčenství i se vši spravedlností (ač má – li jakouž) propuštěn býti mohl*.⁴⁴³ O výhost i s rodinou zažádal krčmář Baltazar Škoda ze vsi Veletova v roce 1614, *protože na gruntech obce naší (Kolína – pozn. autora) ve vsi Tří Dvorech si byt a živnost oblíbil*.⁴⁴⁴ Kvůli svému řemeslu žádal o propuštění z poddanosti i Jan Bradáč. *Jan Bradáč, nebožtíka Jiříka Bradáče, ze vsi Křesetic, syn, člověk poddaný V. M. (Kutné Hory – pozn. autora), že úmyslu toho je, aby při obci naší do poctivého pořádku krejčovského přijat, řemeslem svým[...] s manželkou svou obživení míti mohl[...] o propuštění z poddanosti žádá*. Zajímavý je dovětek kolínských radních: *poněvadž žádnému cizích poddaných na gruntech svých zdržovati bezpečné není, přátelsky se k V. M. přimlouváme, že tak učiníte*.⁴⁴⁵

5. 2 Záležitosti městských korporací

⁴⁴¹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 15^r.

⁴⁴² Tamtéž, fol. 28^r.

⁴⁴³ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1597 – 1599, kn. č. 5, s. 400. Propuštění z poddanosti kvůli manželství viz SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 288^v, 354^r.

⁴⁴⁴ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 169^r; SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 74^r.

⁴⁴⁵ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 129^r.

Ekonomicky silné subjekty ve městech představovala řemesla, ať řemesla, která byla organizována v ceších, a nebo ta, která působila volně, bez cechovní regulace. Příslušnost k dané profesi, cechu či jiné korporaci určovalo postavení jednotlivce ve společnosti, ne náhodou bývá v soukromoprávních sporech uváděno kromě jména žadatele či odpůrce, také jeho povolání. Provedme malý exkurz do problematiky řemesel, která je zachycena v našich pramenech.

Pro fungování daných korporací bylo podstatné stanovení pravidel, podle nichž se měli členové dané organizace chovat. Jednou z možností, jak sestavit regule dané organizace, bylo inspirovat se u sousedů, ovšem s jejich svolením. V červnu 1614 Kolínská rada tlumočila žádost kolínských landkočích kutnohorským radním.⁴⁴⁶ Ti hned následujícího měsíce odpověděli, že kutnohorští starší cechu formanského a kočovského souhlasili poskytnout kolínským kočím výpis ze svých artikulů. Výpis z nich si měla přijít vyzvednout pověřená osoba, která se prokáže, že je k jejich vyzvednutí oprávněna.⁴⁴⁷

V dubnu a květnu 1597 probíhal mezi kutnohorskými a kolínskými sousedy spor o klubka, v nichž se angažovaly obě městské rady a městští cechmířtí řemesla tkalcovského. V čem tedy spočívala ona spletitá pře o klubka? Kutnohorští poddaní, Mikoláš Vejdělek a jeho žena Marta ze vsi Zibohlav, spolu s Voršilou Vyleťalkovou ze vsi Veletova, žádali o navrácení klubek. Nicméně kolínští tkalci kontrovali, že *dotčená Voršila Vyleťalka sama zjednavší sobě dvě podruhyne tu při městě Kolíně, táž klubka od Anny Smetanky toho proti pořádku činiti nemaje, brala*. Ať tedy Mikoláš s Martou vymáhají klubka na ní.⁴⁴⁸

Vyhledávanou lahůdkou na stolech raně novověkých pánů byly ryby, proto také kutnohorští šepmířtí na přání arciknížete Arnošta Rakouského zaslali do Kolína potřebné instrukce pro kolínské rybáře. Kolínská rada nelenila a poručila všem rybářům, aby *cožkoliv jim Pán Bůh ryb k tomuto pátku příštímú naděliti ráčí, jeden každý z nich je do domu pana primátora Vašich O. proti jisté záplatě dodal a v tom se tak poslušně zachoval*.⁴⁴⁹ Hned den poté, 5. července 1593, však kolínská rada musela s politováním ohlásit, že kolínské rybáře před sebe povolala a ti odpověděli, že *jim věc není možná, aby v tento nynější čas letní takové ryby jich Pán Bůh všemohoucí naděliti ráčí*.⁴⁵⁰ Pokud by však Kutnohorští trvali na svém, ať tedy

⁴⁴⁶ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 65r.

⁴⁴⁷ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 149v.

⁴⁴⁸ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1597 – 1599, kn. č. 5, s. 161, 181.

⁴⁴⁹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1593, kn. č. 2, s. 84.

⁴⁵⁰ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1593, kn. č. 2, s. 84.

vypraví na své náklady nějakou osobu, která by si pro ryby do Kolína přijela.⁴⁵¹ Nevíme, zda si někdo v červenci pro ryby z Kutné Hory přijel, nicméně 10. září již kolínská rada informovala RMKH, že se chystá výlov jednoho z kolínských rybníků. *Oznamujeme Vám, že rybník náš Nový tuto středu vše příští loviti dáti chceme. Protož jestliže by kteří sousedé Vaši co ryb, bud' kaprů nebo štik, též také i drůbce, koupiti chtěli, Vás za to přátelsky a sousedsky žádáme, že o tom rychtáři V. (Vaší Milosti) městskému, aby skrze služebníka svého v obec na rynku o tom proti příležití záplatě provolati dal, poručiti ráčíte.*⁴⁵²

Obchodní zájmy celé obce, ale především kutnohorského provaznického cechu, bránila proti pokoutnímu řemeslu rada města Kutná Hora v listu z 27. ledna 1607: *A pod to, co tak sobě oni cechmistři a mistři do něho Ondřeje Vlaš'ovičky stěžují proti dobrému řádu a na škodu řemesla i činnosti jejich i také Hor Kuten se býti poznává, k V. O. se podle žádosti jejich přimlouváme, že tohož Ondřeje Vlaš'ovičku v tom napomenouti v tom jemu, aby jak toho pokoutního s řemeslem svým se na Hory Kutny ponášení a toho po domech prodávání zanechal, tak i jim překážky v zkupování při městě V. O. přediava V. O. pro fedruňk týchž Hor Kuten, též také v prodeji při jarmarcích třích svobodných nečinil, poručiti ráčíte.*⁴⁵³ V roce 1616 psali kolínští páni radní do Kutné Hory v zájmu chudých kolínských vinopalů, *aby od nikud jinud žádná pálená do města našeho k šenkování našemu nebyla, na jejich chudých a nuzných živnůstkách jiní se překážka, což až dosavad zhusta se činilo, nedala [...] aby budoucně na záhubu nařikání chudých našich sousedů [...] žádná pálená do města našeho nepřiváželi a nepřinášeli.* Kromě toho Kolínští informovali kutnohorského koželuha Ondřeje Človíčka, že si jeho manželka Judita může v Kolíně vyzvednout zadrženou pálenou.⁴⁵⁴ Jak jsme se přesvědčili, v záležitostech městských cechů a řemesel městské rady dohlížely na zachování práv a výsad zmíněných korporací, zároveň tak chránily zájmy celé obce. Věnujme se nyní kauzám obecního charakteru.

5. 3 Obecní záležitosti

Základním zorným úhlem při nazírání na předešlé kauzy bylo, jakou roli v daných soukromoprávních kauzách hrála rada, ať kolínská, nebo kutnohorská městská rada. Nejčastěji páni radní hájili zájmy soukromých osob, a nebo korporací, čímž se sbor konšelů

⁴⁵¹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1593, kn. č. 2, s. 96 – 97.

⁴⁵² SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1593, kn. č. 2, s. 125.

⁴⁵³ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 346^f.

⁴⁵⁴ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 158^v.

stavěl do role zastupující instituce. Stejně tak v případě potřeby městská rada hrála třetí stranu v záležitostech jiných městských rad. Zprostředkovací role se chopila kolínská radnice v dlužné záležitosti mezi Kutnou Horou a Českým Brodem. A nejednalo se o nějakou maličkost, šlo o dluh ve výši 3000 kop grošů míšeňských.⁴⁵⁵ V této kapitole se však věnujme vztahům Kutné Hory a Kolína, konkrétním obecním problémům.

Podrobně jsem se dlužným záležitostem věnovali již v předešlých kapitolách, nicméně i obec musela pečovat o svůj majetek a pokud bylo třeba, přistoupit k vymáhání obecních dluhů. Dluhy obci vznikaly třeba tím, že mlynář neodváděl nájem z obecního mlýnu. S platbou nájemného, které činilo 25 kop grošů českých, za obecní mlýn pod Zibohlavy se opozdil v roce 1608 mlynář Vavřinec Papoušek.⁴⁵⁶ V roce 1595 vymáhala RMK na Kutnohorských obecní ručnici. Psaní od Kolínských znělo takto: *Oznámil nám Jiřík Dalkovský, obyvatel náš, že by na onen čas byvší do Uher proti úhlavnímu všeho křesťanství nepříteli Turku od obce naší vypraven, po navrácení svém zase domů k donedávného času ručnici, kterouž k obci složiti a zase navrátiti měl, Jiříkovi Vyškovskému ze vsi Újezdce poddaného V. M. [...] zastaviti měl.* Kolínská obec žádala o navrácení zastavené ručnice.⁴⁵⁷

Jeden z příjmů obecní pokladny tvořilo clo, o jehož řádné vybírání se starali celní. Pokud někdo ignoroval povinnost zaplatit clo, byl za to později popotahován. V březnu 1586 kutnohorská rada intervenovala za pražské řezníky, kteří prošli kolínské clo, za což byli obstaveni.⁴⁵⁸ V roce 1603 projel jistý Jan Kobylka forman kolínské clo, za což mu byl zabrán jeho kůň. Zmíněný forman svého koně bezpochyby potřeboval ke své práci, proto se za něj kutnohorský krejčí Václav Měchura postavil v rukojemství a RMKH zažádal Kolínské o vydání koně. Později se do tohoto sporu zapletla i Kobylkova manželka Maruše, protože její muž nebyl doma, a připomněla kolínským radním, že Václav Měchura se postavil *v rukojemství osobou svou pod sumou 5 kop gr. č.*, ať je tedy zadržený kůň vydán.⁴⁵⁹ O dalším projetí cla informoval kutnohorské šepmistry v roce 1610 Kryštof Havornický celný, který vybíral clo pod Malínem.⁴⁶⁰ Za to, že příslušná obec vybírala clo, bylo povinována pečovat o dobrý stav svých silnic, pokud tak nečinila, vozy sjížděly ze silnic na pole a ničily tak cizí

⁴⁵⁵ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 760^r; SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 49^r.

⁴⁵⁶ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 415^v.

⁴⁵⁷ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1595 – 1597, kn. č. 4, s. 47, 67.

⁴⁵⁸ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1581 – 1588, kn. č. 1295, fol. 376^v.

⁴⁵⁹ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 138^r, 138^v.

⁴⁶⁰ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 547^v. Ze září 1620 máme zprávy od Andrease Pragera, celného při Malíně, o projetí cla pražským židem Abrahámem Nymplem. Viz SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 555^r, 575^v.

majetek. To byl případ i kutnohorských poddaných v únoru 1605, kteří se obrátili na RMKH a ta o všem vyrozuměla sousední městskou radu: *Vznáší na nás lidé poddaní naši ze vsi Újezdce, jinak z Kutlěrových dvorů, též ze Zibohlav, kterak lidé početní, kterýž odsud silnicí k městu Kolínu a z druhé strany od Kolína pod Zibohlavu proti Pašince s vozy jedou na pole jich Újezdských a Zibohlavských z silnice na gruntech V. O: se pro velikou zlost cesty vyhýbají a přes zákopy vyrážejí a skrze to jim nemalou škodu na osení, zvláště v této nynější měkotě, činí. Kutnohorští šepmistři připomněli Kolínským, že vedle zřízení zemského a práva městského též sněmovního snešení všickni, kteří na gruntech svých cla výsadná mají, k tomu se, aby cesty na gruntech svých opravovati daly, [...] jednoho každého se vztahuje.*⁴⁶¹ Podobná situace se opakovala na konci ledna 1614, kdy kutnohorští radní žádali o opravení silnice vedoucí od Nového Kolína, kde formani jezdí s těžkými vozy přes pole, které patří k vesnici Zibohlavu. Na svou obranu formani uvádějí pouze to, že tudy jezdí, aby se vyhnuli vysokým celním poplatkům. Obyvatelé vesnice vyhrožují, že každému, kdo by jezdil přes jejich pole, vypřáhnou koně, toho odvedou do Kutné Hory a prostřednictvím zadrželého majetku budou žádat vynahrazení škody na polích.⁴⁶²

Do kompetence městské rady patřilo potírání zločinu ve městě, i přesto, že došlo k poškození majetku soukromé osoby, bylo třeba zajistit zločince a potrestat ho. Policejní funkci ve městě zastával městský rychtář. V roce 1595 se dostala na stůl kolínských radních krádež loje, kterou oznámil Jan Muž řezník, jemuž byl lůj pobrán minulé noci z jeho masného krámu. Jan řezník podal radním tip, u koho mají lůj hledat. Okradený kolínský řezník ukázal prsten na kutnohorského Jana mydláře.⁴⁶³ V roce 1597 kolínská rada informovala své sousedy, že *Matouš rybář, syn mošnáře z Doubravan, škůdce lidský, dnešního dne jest při právě našem k útrpnému právu dán, vyznal jména svých kumpánů, totiž Jakuba, syna Koudelkova řemesla krejčovského, rodiče města V. M. a na nějakého Vašíčka, který při šenkýřích šenkovati pomáhá, že by jemu nápomocni byli krádeží.*⁴⁶⁴ Jednou z možností, jak se vyhnout procesu, bylo kontaktovat poškozenou stranu a snažit se jí obměkčit. Kde není žalobce, není ani soudce. V roce 1593 nešťastný otec Kryštof šenkýř intervenoval kvůli svému synovi u poškozeného Tomáše Herolta: *Kryštof šenkýř maje velikou lítost, žalost nad synem svým Vás snažně žádá, že k mladosti téhož syna jeho a nerozumu, z kteréhož se takové krádeže, nemaje*

⁴⁶¹ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 226^r.

⁴⁶² SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 762^v.

⁴⁶³ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1595, kn. č. 3, s. 179.

⁴⁶⁴ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1597 – 1599, kn. č. 5, s. 191.

*let dospělých, dopustil, prohlédnouti a k Tomášovi Heroltovi, aby mu na další těžkost nenastupoval, přimluviti se ráčíte.*⁴⁶⁵

Zhoubným kriminálním deliktem, jenž mohl mít nedozírné následky pro obyvatele celého města, bylo žhářství. Proto zřejmě na podzim 1612 Pavel Milešovský, kolínský soused, nelenil a informoval kolínskou radu, která zas napsala do Kutné Hory, že *jemu dne včerejšího na rynku v městě našem (v Kolíně – pozn. autora) v trhu Anna sestřenice jeho [...] oznámiti měla, kterak jest se Jiřík Nešpor ze Skutče a zápisník úřadu rychtáře našeho městského, na ten čas pod právem V. M. obývající před nimi některými jinými ohlásil, že město Kolín a nejprve výš psaného souseda našeho vypáliti míní. I poněvadž takovým jeho zůstalým pronešením obec všecka naše ve velikém nebezpečnosti zůstává [...] přimlouváme se, že jemu v tom přetržení časné takového zlého bez prodlení práva uděliti.*⁴⁶⁶ Červený kohout se opravdu objevil v roce 1608 na statcích Kutné Hory, a jelikož si dobří sousedé v těžkých dobách mají pomáhat, poslali kolínští páni na podzim 1608 do Kutné Hory 5 kop a 50 grošů č. po poslovi, aby zaslané peníze byly použity pro potřebné obyvatele Kutné Hory *na pomoc k vyzdvižení a spravení zase příbytků od ohně pohořelých.*⁴⁶⁷ V roce 1616 poslali Kolínští několik korců ovsu pohořelým poddaným ve vesnici Veletově, z jejich psaní si můžeme udělat představu o rozsahu požáru: *Připsání, které jste nám o navštívení Pána Boha našeho metlou svou lidi poddané V. M. ve vsi Veletově, záduší špitála svatého Kříže na Horách Kutnách, a zboření skrze prudkost ohně domů, chalup, dobytka, všech svršků a kostela i se zvonící v též vsi Veletově [...] jemu vyrozuměvše, lítost a útrpnost nad týmiž poddanými neseme, a aby Pán Bůh všemohoucí na budoucí časy od takové nešťastné a zarmoucené příhody všech nás zachovati ráčil. Jeho M. Božské žádáme. A dále podle možnosti naší chudé obce k pomoci a pro fedruňk týchž pohořelých po lidech našich poddaných ze vsi Tří Dvor jim 20 korců ovsu odsíláme.*⁴⁶⁸

Ve snaze chránit svou mládež a také klid ostatních obyvatel psali Kolínští do Kutné Hory krátce před Vánocemi 1612 toto: *Tajiti V. M. nemůžeme, kterak my považujeme toho jak mládež školní v tyto nastávající slavnosti a památky výroční netoliko svých preceptorů s obmeškání se v učení [...] ven přes polena koledy, jakž obyčejně se jmenují, vycházejí, ale také mnohých neřestí [...] a jiných nebezpečnosti pocítit musejí, ano i v těchto obtížných*

⁴⁶⁵ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1593, kn. č. 2, s. 104.

⁴⁶⁶ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1611 – 1616, kn. č. 8, fol. 40^v.

⁴⁶⁷ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 442^f.

⁴⁶⁸ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 156^v.

*časech budou nanejvýš dáveni. Z uvedených důvodu se kolínská rada přimlouvala, aby žákovstvo naše od tohoto starobylého způsobu upustilo. Těžko říci co více leželo radním na srdci, zda bezpečí koledníků, anebo klid sousedů, protože na konec dopis Kolínští ještě doplnili: aby sousedé naši [...] od přesporního žákovstva obtěžováni nebyli.*⁴⁶⁹

Mezi oběma městskými sousedy panovaly vstřícné vztahy mimo jiné i při výkonu trestní jurisdikce. Na konci 16. století nacházíme v našich pramenech listy, v nichž Kolínští žádají o zapůjčení kutnohorského kata. V roce 1595 kolínský městský rychtář Cyprián Pelhřimovský kontaktoval kolínské radní, kteří odeslali do Kutné Hory list, s nímž byly kutnohorskému katu poslány 2 kopy 4 groše 3 a půl denáru a krevnímu písaři 30grošů za jejich služby.⁴⁷⁰ Téhož roku kolínští radní žádali radu města Kutná Hora o zapůjčení svého kata, jakmile ho Kutnohorští nebudou potřebovat.⁴⁷¹ V roce 1597 byl kutnohorský kat opět potřeba v Kolíně, aby s užitím práva útrpného vyslechl kolínského škůdce.⁴⁷² V roce 1613 vypovídal na mučidlech Lukeš Mazač, který udal Šimka Chytru, kutnohorského řezníka, jenž k němu *dobytek kradený přiháněl a jej prodával.*⁴⁷³

V roce 1599 museli kolínští radní kontaktovat pány šepmistry a upozornit je na nehygienické počínání mistra popravního. Co tedy mistr ostrého meče činil? Odpověď nám podá psaní adresované do Kutné Hory. *Zprávu toho jistou máme, kterak by mistr popravní při Horách Kutných již nemálo dobytka zmrleho od Veletova z gruntů V. M. dolů po Labi pouštěti měl, jakž pak skutečně se to našlo, že ještě až posavad v některých místech při březích toho se něco nachází [...]žádáme, že to skrze rychtáře městského V. M. při témž mistru popravním, aby takový dobytek zmrlý v ta místa, kdež by náleželo odklízovat dostatečně nařídíte a přetrhnouti ráčíte.*⁴⁷⁴ V roce 1614 čteme opět stížné psaní od kolínských na kutnohorského kata Tomáše Elefanta. Jeho pobouřlivé chování zpochybňovalo čest několika kolínských obyvatel. Kat Tomáš Elefant chodil do Kolína chytat psy a nutil několik kolínských synků, aby mu při tom pomáhali vyhrožující, že jim jinak jejich hlavy setne jako zelné hlávky. Zmíněný kat se vydal i do domu kolínského purkmistra Šimona Šilhánka z Choustníku, kde šerموval se svou katovskou šavlí a názorně ukazoval, jak by ty hlavy kolínských synků stínal. Aby toho však nebylo dost, nevypočitatelný kat na cestě z města Kolína potkal Jakuba Žízelického a *vzavše*

⁴⁶⁹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol 4^v. Ke koledování podrobněji WINTER, s. 192.

⁴⁷⁰ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1595, kn. č. 3, s. 103.

⁴⁷¹ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1595 – 1597, kn. č. 4, s. 58.

⁴⁷² SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1597 – 1599, kn. č. 5, s. 143.

⁴⁷³ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 687^v.

⁴⁷⁴ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1599 – 1600, kn. č. 6, s. 17.

ručníci k němu jest stiskl a kdyby nebylo opatrování božího a ručnice byla vypálila, byl by jeho tu nevinně zastřelil. Kvůli tomu všemu rada města Kolína žádala, aby kutnohorský rychtář Tomáše Elefanta dal do vězení a poté eskortoval do Kolína.⁴⁷⁵

Kolínská rada se obrátila s důvěrou na své sousedy z Kutné Hory v roce 1596, když potřebovala zvidimovat *Majestátů obce kolínské od slavné a staré paměti králů českých daných.*⁴⁷⁶ V únoru 1615 Kolínští opět hodlali využít služeb kutnohorských písařů k zvidimování některých privilegií, která hodlala předložit panovníkovi, *aby privilegia, svobody a milostivá nadání a obdarování od nich J. slavné a svaté paměti králů a knížat českých, též i císařů římských, J. M. C. (Císařské) předků a pánů našich milostivých nám a vši obci naší stala k potvrzení svému přijíti mohla.*⁴⁷⁷ Toho roku totiž přijel do Kolína král Matyáš⁴⁷⁸ a Kolínským některá jejich privilegia skutečně potvrdil.⁴⁷⁹

V námi zkoumané korespondenci se naše sousední města informovala také o počínání nenapravitelných sousedů pánů Klusáků, právě proti drobné šlechtě vlastníci nemovitosti v okolí Kutné Hory a Kolína bylo třeba vzájemné spolupráce obou měst. Od června do listopadu roku 1613 si obě městské rady dopisovaly, aby se domluvily, jak postupovat proti Albrechtu Jiřímu a Janu Oldřichovi Klusákům, kteří *na svých gruntech při silnici pod Konárovicemi, která k městu Týnci nad Labem vede, [...] šenk piva k trýzni sousedské přenesli a šenkovati dali, kterážto krčma proti jistým obdarováním a privilegiím od slavných a svatých pamětí císařů římských a králů českých milosti předkům a vši obci naší daných, též proti orávu a zřízení zemskému [...] na škodu krčmy vši obce naší výsadní a starodávné ve vsi Třech Dvořích.*⁴⁸⁰ V několika psaních se opakovaně páni radní domlouvali na vyslání několika osob z vesnice Veletova, které by se spolu s Kolínskými vydaly do oné krčmy pod Konárovicemi a usvědčily tak nespravedlivý šenk.⁴⁸¹ V témže roce páni Klusáci prováděli neschválené zákroky na toku Labe, což zneklidnilo především Kolínské. V listopadu 1613 byli vysláni zástupci obou měst k té části Labe, kde byly provedeny ony úpravy, které

⁴⁷⁵ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 70^r.

⁴⁷⁶ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1595 – 1597, kn. č. 4, s. 169.

⁴⁷⁷ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 93^r.

⁴⁷⁸ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 127^r.

⁴⁷⁹ MRZÍLEK, s. 122 -123.

⁴⁸⁰ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 21^r.

⁴⁸¹ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 374^v; SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 62^v, 79^v, 83^v; SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1611 – 1616, kn. č. 8, fol. 63^r; SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 39^r, 45^v; SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 21^r. S „nespravedlivými krčmami v sousedství se Kolínští potýkali i v roce 1607 a 1615. viz SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1611 – 1616, kn. č. 8, fol. 63^r, 114^r.

zakazovala smlouva zanesená v zemských deskách.⁴⁸² Další problémy s bratry Klusáky museli radní řešit i na začátku roku 1615, kdy páni bratři manipulovali se stavidlem na Labi.⁴⁸³

V březnu 1607 zaslala kutnohorská rada velmi naléhavé psaní do Kolína, neboť předešlého dne dostala informaci od Čáslavských, že by nějaký lid vojenský pěší nezaplacený, jehož do 500 jest a ten [...] na gruntech pánů Jihlavanů dnů pominulých se položití měl a odtud dnešního dne konečně sehnouti a sem do království tohoto, kdež by koli se vlouditi mohl, obrátiti a tu záplaty své očekávati mínil [...] tak činíme V. O. to v známost, abyste to buď na pány hejtmany krajské a od nich v tom opatření časně (aby takový lid jinam obražen býti a kraje V. O. kouřimského minouti mohl) žádati.⁴⁸⁴ V pohnutých časech, v srpnu 1618, varovali Kutnohořané opět své sousedy, že by nějaký lid vojenský od měst pražských tyto dny silnicí sem do Čáslavského kraje táhnouti měl.⁴⁸⁵ Pobyt vojska v sousedství mohl přinést značné finanční ztráty oběma městům, nicméně městské rady mezi sebou projednávali i záležitosti

Záležitosti mimoměstských subjektů a nedomáčího obyvatelstva jsou v našich pramenech zastoupeny velmi skrovně. Již ve výše zmíněných kauzách jsme narazili na nedomáčí obyvatele, např. na pražské řezníky a pražského žida, kteří nezaplatili clo. Nedomáčí obyvatelstvo proniklo na stránky našich pramenů také v souvislosti s dědickými spory.⁴⁸⁶ Ve výjimečných situacích docházelo k intervenci vyšších míst, jako v případě vězněné Mandalény Hlaváčkové, a nebo dlužníka Adama Brandejského.⁴⁸⁷ Na tomto místě se můžeme zmínit o kauze, v níž rada Kutné Hory informuje, že Vít sedlák ze vsi Kbelu⁴⁸⁸ nepodléhá kutnohorskému právu, proto nemohou kolínskému Ondřeji Pazderníkovi pomoci. Ve srovnání s ostatními tématickými okruhy naší korespondence se jedná o velmi nízký počet kauz, v nichž figuruje nedomáčí obyvatelstvo.

⁴⁸² SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 744^r, 746^r.

⁴⁸³ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 9, fol. 91^v.

⁴⁸⁴ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296, fol. 351^v.

⁴⁸⁵ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 444^r.

⁴⁸⁶ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1595, kn. č. 3, s. 4.

⁴⁸⁷ SOKA Kolín, AMKolín, Kopiař 1612 – 1616, kn. č. 10, fol. 109^v.

⁴⁸⁸ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1581 – 1588, kn. č. 1295, fol. 77 r.

Závěr

V jedné z úvodních kapitol k naší problematice jsme se blíže seznámili s prostředím Kutné Hory a Kolína, nutno dodat, že přístup při popisování poměrů obou měst byl dán rozdílným způsobem zpracování dějin obou měst. Zatímco kolínské Vávrovy dějiny vznikaly v 2. polovině 19. století, Kutná Hora se dočkala novodobé syntézy. V této práci jsme se zaměřili na jednotlivé fáze probíhající komunikace. Největší možnost komparace pramenů

a sledování reakcí obou rad se nabízelo v období 1611 – 1616, kdy se časově překrývají kutnohorská i kolínská registra, přesto nedošlo k naplnění našeho úsilí detailněji popsat vzájemné interakce mezi sousedními radami. V jednotlivých registrech absentují koncepty zápisů i z delších časových úseků. Lze předpokládat, že městské rady nepřerušovaly vyhotovování své úřední korespondence, pouze se nám úřední korespondence nedochovala v celé své šíři.

Jádro celé práce spočívalo v závěrečné 5. kapitole s názvem „Typologie věcných obsahů“, v níž jsme tématicky rozčlenili otázky projednávané v úřední korespondenci do dílčích podkapitol. Velkou pozornost jsme věnovali vzniku, vymáhání a umořování dluhů soukromých osob, protože dlužní záležitosti patřily mezi nejčastěji projednávané záležitosti mezi kutnohorskou a kolínskou městskou radou. Na témže místě jsme se seznámili s podnikatelskými aktivitami kolínských židů, právě v jejich zájmu byla expedována psaní od kolínské městské rady, která upomínala kutnohorské dlužníky, tento jev přetrvával do konce 80. let 16. století. Kromě dlužních záležitostí se v meziměstské korespondenci vyskytovaly žádosti a stížnosti nejrůznějšího charakteru, velmi často potřebovaly soukromé osoby svědectví k podložení svých tvrzení v soudních jednáních. Soukromé osoby kontaktovaly pány radní, aby ochránily svůj majetek, pokud potřebovaly zásah městské rady v otázkách manželství, a nebo když žádaly o propuštění z poddanství.

Mezi Kutnou Horou a Kolínem panovaly vstřícné vztahy, i přesto, že při stereotypním vymáhání dlužních pohledávek, páni radní neprojevovali takovou hbitost, jako v případě, že se jednalo o blaho a zájmy celé obce. Obě města si vypomáhala v případě, že na panství jednoho z nich došlo k požáru, navzájem se informovala, pokud do jejich regionu mířili vojáci. Společně se snažila zakročit proti sousední šlechtě, která nerespektovala jejich stará privilegia. Kutná Hora na konci 16. století půjčovala do Kolína svého mistra ostrého meče. Obecně můžeme říci, že ve vztahu Kutné Hory a Kolína fungoval vzájemný pocit sounáležitosti příslušníků městského stavu.

Dodejme, že námi zvolená typologie má svá problematická místa, některé kauzy lze zařadit do více skupin, berme tedy naše tématické členění jen jako pomocné pro uchopení našeho tématu. Z našeho pojednání je patrné, že městská úřední korespondence může sloužit jako doplňkový pramen pro řadu témat z městských dějin, jedním z nich může být každodenní život městské společnosti.

Seznam použitých pramenů

Knihy

SOkA KH, AMKH, Kancelářská registra 1571 – 1584, kn. č. 1294,

SOkA KH, AMKH, Kancelářská registra 1581 – 1588, kn. č. 1295.

SOkA KH, AMKH, Kancelářská registra 1601 – 1614, kn. č. 1296.

SOkA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297.

SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1564, kn. č. 1.

SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1593, kn. č. 2.

SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1595, kn. č. 3.

SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1595 – 1597, kn. č. 4.

SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1597 – 1599, kn. č. 5.

SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1599 – 1600, kn. č. 6.

SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1603, kn. č. 7.

SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1611 – 1616, kn. č. 8

SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1612 – 1616, kn. č. 9.

SOkA Kolín, AMKolín, Kopiář 1612 – 1616, kn. č. 10.

Aktový materiál

SOkA KH, AMKH – aktová sbírka, č. l. 2572.

SOkA KH, AMKH – aktová sbírka, č. l. 3987.

SOkA Kolín, AMK, sign. XIII/31.

SOkA Kolín, AMK, sign. XIII/32.

Tištěné edice

DVORSKÝ, František (ed.) *Zuzana Černínová z Harasova. Dopisy české šlechtičny z polovice 17. století*, Praha 1886.

TÝŽ (ed.). *Mateř a dcera Zuzany Černínové z Harasova. Listy Alžběty Homutovny z Cimburka a Elišky Myslíkovny z Chudenic*, Praha 1890.

DVORSKÝ, František (ed.). *Listy paní Kateřiny ze Žerotína, rozené z Valdštejna*. I., II. díl, Praha 1894, 1895.

DVORSKÝ, František (ed.). *Dopisy pana Viléma z Pernštejna z let 1480-1521*, AČ, XVI, Praha 1897, s. 1-72.

TÝŽ (ed.). *Listinář pana Viléma z Pernštejna 1304-1521*, AČ, XVI, Praha 1897, s. 73-560 a XVII, Praha 1899, s. 1-283.

TÝŽ (ed.). *Dopisy pánův Jana a Vojtěcha z Pernštejna z let 1509-1548*, AČ, XX, Praha 1902, s. 277-525.

TÝŽ (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína*, AČ, XXVII, Praha 1904.

- GLÜCKLICH, Julius (ed.), *Nová korespondence Václava Budovce*, Praha 1912.
- TÝŽ, *Václava Budovce z Budova korespondence z let 1579 až 1619*, Praha 1908.
- HRUBÝ, František (ed.). *Moravská korespondence a akta z let 1620 – 1636*, I., Brno 1934, II. Brno 1937.
- HRUBÝ, František (ed.). *Deset listů Karla staršího z Žerotína z let 1578-1633*, Brno 1936.
- KALISTA, Zdeněk (ed.). *Korespondence císaře Leopolda I. s Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*, Praha 1936.
- KALISTA, Zdeněk (ed.) *Korespondence Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem u Chudenic*, Praha 1941.
- MAREK, Pavel (ed.). *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovicové z Pernštejna*, České Budějovice 2005.
- MAREŠ, Petr. *Karel Častovec Myška ze Žlunic (Život předbělohorského rytíře ve světle rodinné korespondence)*, Ústí nad Labem 2000.
- PALACKÝ, František (ed.), *Psaní pana Viléma z Pernštejna od roku 1520*, AČ, I, Praha 1840, s. 69-137 a II, Praha 1841, s. 136-174.
- SKÝBOVÁ, Anna (ed.). *Listy Bílé paní Perchty*, Praha 1985.
- TAPIÉ, V. L. (ed.), *Dva dopisy Karla staršího z Žerotína králi francouzskému*, ČČH 32, 1926.
- TEPLÝ, František (ed.). *Kopíř úředních listů Jiříka Vratislava z Mitrovic, hejtmána na Hluboké, z let 1580-1583*, In *Příspěvky k dějinám českého zemědělství*, Praha 1926, s. 119-161.
- TÝŽ (ed.) *Martina Škvoreckého, úředníka na Pacově, hospodářská korespondence z dob války třicetileté (1630 – 1642)*, Praha 1928.
- TISCHER, František (ed.). *Dopisy hejtmána Šťastného z Plaší ku panu Jáchymovi z Hradce (1553-1561)*, In *VKČSN 1903*, Praha 1904.
- VOREL, Petr (ed.). *Edice register bratří z Pernštejna z let 1550- 1551*, In *Česká a moravská aristokracie v polovině 16. století*, Pardubice 1997, s. 49-303.

Seznam použité literatury

- Akademický slovník cizích slov, Praha 1995.
- ALTOVÁ, B. – BISINGEROVÁ, M. a kol. *Kutná Hora*. Praha 2000.
- BISINGER, Z. – SCHNEIDER, J. *Labe a Kolíňané. Od raných dob dějinných do poloviny 19. století. I. část*, In *Práce muzea v Kolíně*, V., Kolín 1987, s. 173 – 197.
- BISINGER, Z. – SCHNEIDER, J. *Labe a Kolíňané. Od raných dob dějinných do poloviny 19. století. II. (závěrečná část)*, In *Práce muzea v Kolíně*, V., Kolín 1989, s. 93 – 117.

- BISINGEROVÁ, Marie. Osmisoudcovský úřad v Kutné Hoře, *SSH*, 34, 2008, s. 37 – 46.
- BISINGEROVÁ, M. – VANĚK, L. Agenda kutnohorské městské správy v 16. století ve světle radních manuálů, In *Práce z okresního archivu v Kutné Hoře*. Kutná Hora 1984.
- BISINGEROVI, Marie a Zdeněk Kutnohorský manuál práva útrpného (Smolná kniha) 1521 – 1571, In *Práce z Okresního archivu v Kutné Hoře*. Kutná Hora 1987.
- BONDY, B. – DVORSKÝ, F. *K historii židů v Čechách, na Moravě a v Slezsku*, I, 906 – 1576, Praha 1906.
- BROŽOVÁ, Renáta. Tzv. „žlutý“ kopiář města Brna za léta 1589-1590. *Zhodnocení písemné produkce za rok 1590. (Postižení odrazu společensko-politického a hospodářského dění v písemnostech městské rady)*, diplomová práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia FF MU, Brno 1991.
- BŮŽEK, Václav. Komunikace bez hranic. Mezi Norimberkem a českými zeměmi na sklonku předbělohorské doby, *DaS* 17, 1995, č. 6, s. 11 – 14.
- BŮŽEK, Václav. *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995.
- BŮŽEK, Václav. Říšské město Norimberk a české země v předbělohorské době, *FHB* 18, 1997, s. 183 – 189.
- BŮŽEK, V. – HRDLIČKA, J. Rodinný život posledních pánů z Hradce ve světle jejich korespondence, *OH* 6, 1998, s. 145-272.
- BŮŽEK, V. – HRDLIČKA, J. a kol.. *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997.
- BŮŽEK, V. – HRDLIČKA, J. – KRÁL, P. – VYBÍRAL, Z. *Věk urozených (Šlechta v českých zemích na prahu novověku)*, Praha 2002.
- CERMAN, Ivo. *Systém stran na dvoře Leopolda I. Politická organizace habsburských dvorů ve Vídni a Madridu ve světle korespondence císařského vyslance France Eusebia z Pöttingu*, diplomová práce na ÚSD FF UK, Praha 2000.
- CTIBOROVÁ, Miroslava. Korespondence mezi purkmistrem a radou města Českých Budějovic a purkmistrem a radou města Soběslavi, *Táborský archiv*, 11, 2002, s. 147 – 153.
- ČAREK, Jiří. *Městské znaky v českých zemích*, Praha 1985.
- ČAREK, J. – LŮŽEK, B. Názvosloví městských knih v severozápadních Čechách, *SAP*, 18, 1968, s. 452 – 477.
- ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1526 – 1583. První Habsburkové na českém trůně*. I. Praha 2008.
- ČELAKOVSKÝ, Jaromír. O domácích a cizích registrech, zvláště o registrech české a jiných rakouských dvorských kanceláří, *Rozpravy KČSN*, VII. řada 3. svazek, Praha 1890.

- ČERNÝ, Jan. Službu svou vzkazujem...Registra odeslaných listů města Rakovníka z let 1534 – 1544 (1545), *Rakovnický historický sborník* 7, 2006, s. 163 – 228.
- ČTVRTNÍK, Pavel. *Dějiny pošty v českých zemích*, Praha 2000.
- ČORNEJ, Petr (ed.). *Království dvojího lidu. České dějiny let 1436-1526 v soudobé korespondenci*, Praha 1989.
- ČORNEJOVÁ, I. - SVATOŠ, M. a spol. *Dějiny Univerzity Karlovy, I*, Praha 1995.
- DOBEŠ, J. – HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J. *Dějiny správy v Českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha 2005.
- DOUŠA, Jaroslav. Plzeň a její zpravodajství o situaci v Čechách i v hlavním městě v letech 1432 – 1434, *Documenta Pragensia*, 6, 1, 1986, s. 123 – 131.
- ĐURČANSKÝ, Marek. *Nymburská registra z let 1629-1634*, diplomová práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia FF UK, Praha 1998.
- FEDER, Richard. Kolínští Židé, In: *Město Kolín*, Kolín 1927, s. 21 - 25.
- FIALA, Z. – HAAS, A. – KOLLMANN, J. – ROUBÍK, F. *Slovníček archivní terminologie*, Praha 1954.
- FIEDLER, Jiří. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*, Praha 1992.
- FRANCEK, Jindřich. *Katovské řemeslo v českých zemích*, Hradec Králové 2007.
- FRANCEK, J. – ŠIMEK, T. *Hrdelní soudnictví českých zemí. Soupis pramenů a literatury*, Pardubice 1995.
- HEŘMAN, Jan. Židovský obchod drahými kovy a mincí v Čechách 15. a 16. století, *Numismatické listy*, 1977, s. 65 – 69.
- HLAVÁČEK, I. – KAŠPAR, J. – NOVÝ, R. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany 2002.
- HOFFMAN, František. *České město ve středověku*, Praha 1992.
- HORSKÁ, P. – MAUR, E. – MUSIL, J. *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*, Praha – Litomyšl, 2002.
- JÁKL, Pavel. *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska, Střední Čechy, I*, Praha 2004.
- JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha 1963.
- JANÁČEK, Josef. *České dějiny/I. Doba předbělohorská 1526 – 1547*, Praha 1968.
- JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.*, Praha 1973.
- JELÍNEK, Jan. *Kutná Hora*. Praha 1990.
- JELÍNEK, Z. – HELFERT, Z. *Kolínsko*, Praha 1990.

- JIREČEK, Josef. *Práva městská Království Českého a Markrabství Moravského spolu s krátkou jich summou od Pavla Krystyána Koldína*, Praha 1876.
- JOUZA, Ladislav a kol. *Historie a současnost podnikání na Kolínsku*, Kolín 1999.
- KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*, I. Praha 1991.
- KAMARÝTOVI, Jan a Ladislav. *Kolín krok za krokem*, Kolín 1992.
- KAPAVÍKOVÁ, Marie. Příspěvek k organizaci městské správy v Kutné Hoře v 16. století, *SSH*, 16, 1981, s. 60 – 67.
- KAPAVÍKOVÁ, M. – VANĚK, L. *Kutnohorští měšťtí písaři 15. a 16. století*, Kutná Hora 1984.
- KAŠPAR, Jaroslav. Úvod do novověké latinské paleografie se zvláštním zřetelem k českým zemím, I, Praha 1975.
- KLABOUC, Jiří. K dějinám obstarování a přípovědí ve feudálním právu českém a moravském, *SH*, 8, 1961 s. 197 – 223.
- KLEMPERA, Josef. *Vodní mlýny v Čechách*, II, Praha 2000.
- KLIMEŠOVÁ, Kateřina. *Tzv. „zelený“ kopiář města Brna za léta 1613-1614. Zhodnocení písemné produkce za rok 1614. (Postižení odrazu přípravy českého stavovského povstání v roce 1618 v písemnostech města Brna)*, diplomová práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia FF MU, Brno 1989.
- KOLDA, Vlastimil. Listy purkmistra a rady města Hradiště hory Tábor do Českých Budějovic, část 1.- 1505 až 1538. *Táborský archiv* 8, 1997 – 1998, s. 37 – 46.
- TÝŽ, -dtto-, dodatek, *Táborský archiv* 9, 1999, s. 121 – 129.
- TÝŽ, -dtto-, část 2. – 1538 až 1550. *Táborský archiv* 10, 2000 – 2001, s. 291 – 319.
- KOLEK, Roman. *Kolínské testamenty a pozůstalostní inventáře z let 1542 – 1687 (Příspěvek ke studiu dědické praxe v českých raněnovověkých městech)*, diplomová práce na katedře PVH a archivního studia, FF UK, Praha 1998.
- KRISTEN, Zdeněk. Listy poselací a jejich registra v královské kanceláři české až do Bílé Hory. (Příspěvek k novější české diplomatice), *ČAŠ*, V., 1927, s. 1-109.
- TÝŽ, K otázce register a registrování listů poselacích v české kanceláři dvorské na počátku XVII. století. *ČAŠ*, IX.-X., 1933, s. 218-234.
- KRUMPHOLCOVÁ, Jana. Komunikace kolínské a nymburské městské rady v době předbělohorské ve světle úřední korespondence, *Vlastivědný sborník Polabí* 34, 2000, s. 42 – 62.

KRUMPHOLCOVÁ, Jana. *Komunikace královských měst Českého Brodu, Kolína a Nymburka v době předbělohorské ve světle jejich úřední korespondence*, diplomová práce na ÚHV PF UHK, Hradec Králové 2000.

KRUMPHOLCOVÁ, Jana. Písemná komunikace královských měst v době předbělohorské. Korespondence z Nymburka do Českého Brodu. In *Historie'98. Sborník prací celostátní studentské vědecké konference, konané v Praze 2. – 3. prosince 1998*. Praha 2000, s. 73 – 109.

KRUMPHOLCOVÁ, Jana. Komunikace českých královských měst v době předbělohorské (Úřední korespondence mezi Českým Brodem, Kolínem a Nymburkem), *KUDĚJ*, 1, 2002, s. 20- 33.

KRUPKOVÁ, Hana. *Spory týkající se manželství ve světle akt kutnohorské konzistoře ve 2. polovině 16. století do počátku 17. století (s přihlédnutím k týmž sporům v pražské konzistoři)*, diplomová práce na ÚČD FF UK Praha 2008.

KŘESADLO, Vít, Jihlavská česká městská registra v letech 1573 – 1574, *Západní Morava I*, 1997, s. 88 – 93.

KŘEPELKOVÁ, Anita. Havířský pořádek v Kutné Hoře do roku 1547, In *Příspěvky k dějinám Kutné Hory*. I. Praha 1960, s. 37 – 70.

LAUERMANN, Marek. *Židé v Kutné Hoře*, Kutná Hora 2006.

LETOŠNÍK, Václav. Registra otevřených listů české kanceláře, *ČAŠ*, III., 1926, s. 36-63, *ČAŠ*, IV., 1926-1927, s. 49-102.

MATĚJKOVÁ, Eva. *Kutná Hora*. Praha 1965.

MATUŠÍKOVÁ, Lenka. Menší kopiář archivu České koruny, *SAP*, 41, 1991, s. 357 - 416.

MAŤA, Petr. Leopold I. a poslední Slavata. K osobní korespondenci panovníků raného novověku, In *Facta probant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. Dr. Zdeňky Hledíkové*, Praha 1998, s. 245 – 257.

MAUR, Eduard. *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1975.

MRZÍLEK, Karel. *Privilegia královského města Kolína nad Labem*, sl. sd.

NAVRÁTIL, Ivo. *Registra městské kanceláře na přelomu 16.-17. století*, diplomová práce na katedře pomocných historických věd a archivního studia FF MU, Brno 1976.

NEUDERTOVÁ, M. – KUTHANOVÁ, L. Ke komunikaci apelačního soudu a městských hrdebních soudů v době pobělohorské, In *Sborník příspěvků z konference, konané v Pardubicích 21. 9.– 22. 9. 1995*, Pardubice 1996, s. 119 – 128.

Ottův slovník naučný, díl XIV, Praha 1899.

PÁNEK, Jaroslav. *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989.

- PETR, Stanislav. *Městská kancelář a správa v Kolíně v 1. polovině 16. století*, diplomová práce na katedře PVH a archivního studia FF UK, Praha 1978.
- PETR, Stanislav. Nejstarší židovská kniha města Kolína z let 1598 – 1729 a správa kolínské židovské obce v tomto období, In *Sborník z historie Židů na Kolínsku*, Kolín 1992, s. 8 – 141.
- PETR, Stanislav. Kolín, In *Archivní prameny Kolínska*, Kolín 1994, s. 5 – 11.
- PETRÁŇ, Josef. *Dějiny hmotné kultury II/2*, Praha 1997.
- PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha 1993.
- POKORNÝ, P. R. Šimon Šilhánek z Choustníka a měšťanské umění první čtvrtiny XVII. století, *Práce muzea v Kolíně*, Kolín 1984, s. 131 – 145.
- POLÍVKA, Miloslav, Briefbücher des Rates der Reichsstadt Nürnberg jako pramen k českým dějinám česko – německým vztahům doby Václava IV. In *Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka*. Praha 1992, s. 417 – 435.
- PRÁŠEK, Vojtěch. 700 let města Kolína, Kolín 1957.
- SCHNEIDER, Jaroslav. *Dějiny Kolínského školství*, Kolín 1947.
- SCHULZ, Václav. Listy do Kouřimě zaslané 1422 – 1513, *AČ*, 18, Praha 1900.
- SEDLÁČEK, August. Listy Perchty z Rožmberka, *AČ*, 11, Praha 1892, s. 241 – 280.
- SKŘIVANOVÁ, Veronika. *Korespondence z Kutné Hory do Kolína v letech 1571 – 1588 ve světle městských register*, bakalářská práce na katedře pomocných věd historických a archivnictví FHS UHK, Hradec Králové 2007.
- SLAVÍK, F. A. *Panství kutnohorské*, Kutná Hora 1882.
- SVĚRÁK, Vlastimil. Listy zaslané jihlavskou městskou radou do Tábora v letech 1574 – 1576, *Táborský archiv* 10, 2000, s. 321 – 326.
- SVĚRÁK, Vlastimil. Listy zaslané jihlavskou městskou radou do Tábora v letech 1579 – 1584, *Táborský archiv* 11, 2002, s. 155 – 185.
- ŠEBÁNEK, Jindřich a kol. *Česká diplomatika do roku 1848*. Praha 1984.
- ŠILHAN, Jindřich. K dějinám nejstarších papíren v Jihlavském kraji, In *Vlastivědný sborník Vysočiny*, 1, 1956, s. 118 – 143.
- ŠIMEČEK, Zdeněk. Rožmberské zpravodajství o nových zemích Asie a Afriky, *ČsČH* 13, 1965, s. 428 - 443.
- TÝŽ, Počátky novinového zpravodajství v českých zemích, *SH* 18, 1971, 5-38.
- TÝŽ, Zprávy o Polsku a východní Evropě a úloha Vratislavi v českém zpravodajství 16.-17. století, *Slezský sborník* 70, 1972, s. 285-298.
- ŠIMEK, Josef. *Kutná Hora v XV. a XVI. století*. Kutná Hora 1907.

- ŠKRABALOVÁ, Ivona. *Tzv. „červený“ kopiář města Brna z let 1615-1618. Zhodnocení písemné produkce za rok 1616*, diplomová práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia FF MU, Brno 1989.
- ŠTINDL, Martin. *Velké Meziříčí a Velká Bítěš ve svazku sousedství. Každodenní komunikace poddanských měst v 17. století, Západní Morava I*, 1997, s. 3 – 19.
- ŠTREJN, Zdeněk. *Jakub Krčín a Kutná Hora*, In *Příspěvky k dějinám Kutné Hory*. I. Praha 1960, s. 208 – 212.
- ŠTROBLOVÁ, Helena. *Obec mincířů a pregéřů – Korporace mincovních zaměstnanců v Kutné Hoře*, In *Práce z Okresního archivu v Kutné Hoře*, Kutná Hora 1990.
- ŠTASTNÝ, Radko. *Kutnohorsko*, Praha 1960.
- TADRA, Ferdinand. *Kanceláře a písaři v zemích Českých za králů z rodu Lucemburského Václav, Karla IV. a Václava IV. (1310 – 1420)*. Praha 1892.
- TIBITANZLOVÁ, Radka. *Korespondence Kateřiny ze Žerotína*, bakalářská práce na ÚHV PF UHK, Hradec Králové 2003.
- TÁŽ, *Kateřina ze Žerotína, rozená z Valdštejna, na Třebíči a Červené Lhotě (1568 – 1637). Edice korespondence*, diplomová práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia FF UK, Praha 2006.
- VALENTA, Aleš. *Z korespondence českého šlechtice v 18. století. Listy Štěpána Kinského bratru Františkovi Ferdinandovi z let 1719 – 1720*, *SAP*, 56, 2006, s. 508 – 546.
- VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*, Praha 1970.
- VANĚK, Lubomír. *Správa města Kutné Hory ve středověku*, *Krásné město*, 4/1970, s. 9 – 11.
- VANĚK, Lubomír – KAPAVÍKOVÁ, Marie, *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Kutná Hora 1969.
- VÁVRA, Josef. *Dějiny královského města Kolína nad Labem*, I, Kolín 1888.
- VĚCHTOVÁ, Zuzana. *Židovská obec v Kolíně. Židovští obyvatelé v soupisových pramenech 16.- 18. století*, bakalářská práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia FF UK, Praha 2006.
- VOJTÍŠEK, Václav. *O studiu městských knih českých*, In *Výbor rozprav a studií*, Praha 1953.
- VOJTÍŠKOVÁ, Jana. *Registra a kopiáře městské korespondence dochované v oblasti Královéhradecka a Trutnovska*, *VLH*, 23-24/2005, s. 457 – 478.
- VOJTÍŠKOVÁ, Jana. *Ke komunikaci měst v době předbělohorské. Korespondence mezi Novým Městem pražským a královskými městy středního Polabí*, disertační práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia FF UK, Praha 2007.

VOREL, Petr. *Páni z Pernštejna (Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy)*, Praha 1999.

WINTER, Zikmund. *Zlatá doba měst českých*, Praha 1991.

WIMMROVÁ, Kateřina. *Korespondence města Hradec Králové v roce 1590 ve světle městských register*, bakalářská práce na katedře pomocných věd historických a archivnictví FHS UHK, Hradec Králové 2007.

ZÁBĚHLICKÝ, Václav. *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích. Od nejstarších dob až do převratu*, Praha 1928.

ZUMAN, František. České filigrány XVI. století, *Památky archeologické*, 33, 1923, s. 177 – 286.

Seznam příloh

Příloha č. 1 Vybrané vodoznaky z městských registrech

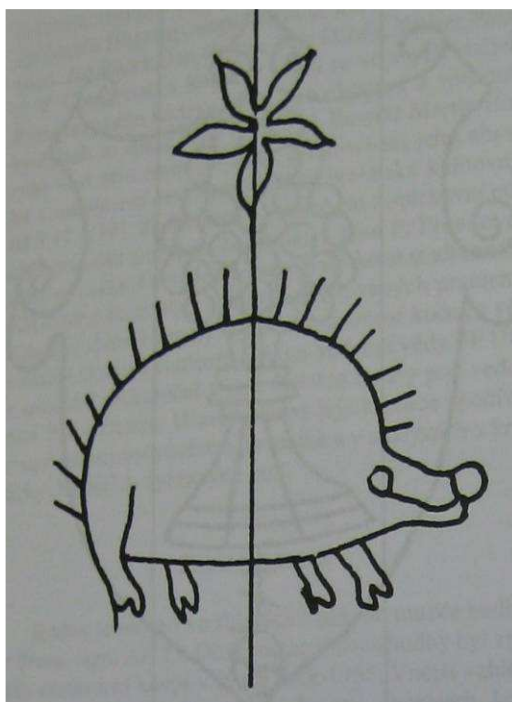
Příloha č. 2 Vyobrazení posla

Příloha č. 3 Vyobrazení Kutné Hory

Příloha č. 4 Vyobrazení Kolína

Příloha č. 1 Vybrané vodoznaky z městských registrech

Ježek s květinou (obr.1)⁴⁸⁹

Ježek (obr. 2)⁴⁹⁰

Vodoznak č. 3 (obr. 3)⁴⁹¹

⁴⁸⁹ Charles- Moïse BRIQUET, Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier de leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600, Leipzig 1923, vyobrazení č. 12463.

⁴⁹⁰ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 156.

⁴⁹¹ SOKA KH, AMKH, Kancelářská registra 1612 - 1620, kn. č. 1297, fol. 139.

Příloha č. 2 Vyobrazení posla

(obr. 4)⁴⁹²

(obr. 5)⁴⁹³

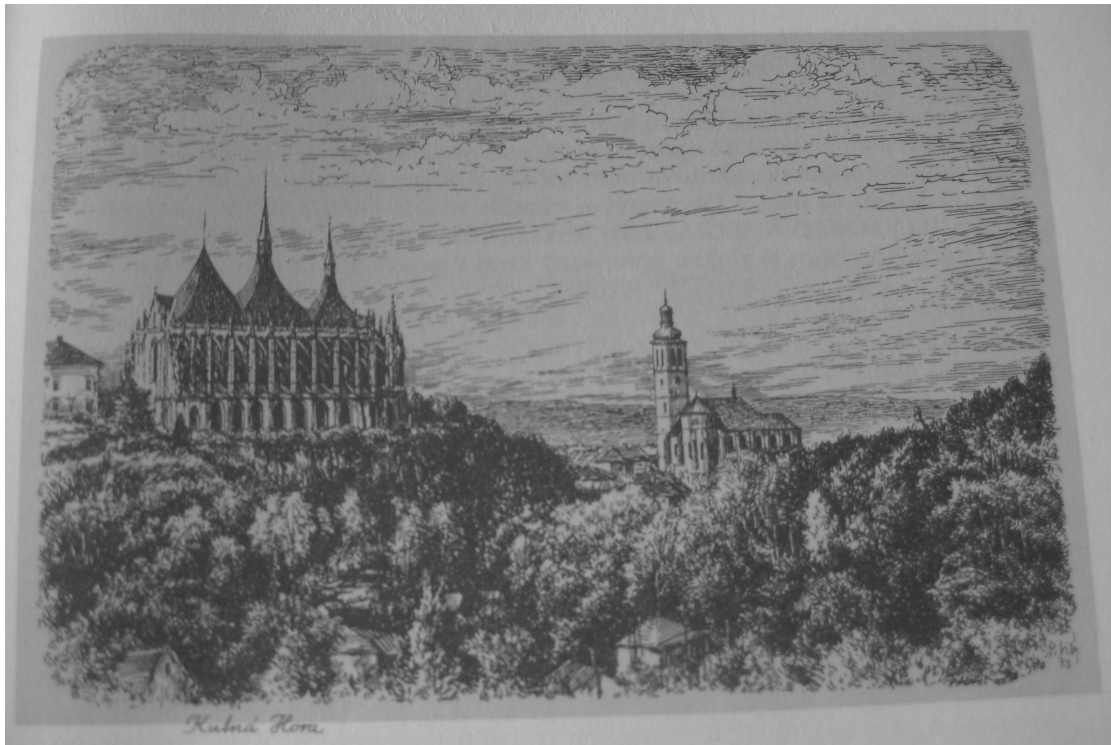

Příloha č. 3 Vyobrazení Kutné Hory⁴⁹⁴

⁴⁹² Josef PETRÁŇ, Dějiny hmotné kultury II/2, Praha 1997, s. 937.

⁴⁹³ Josef JANÁČEK, České dějiny I/1. Doba předbělohorská 1526 – 1547, Praha 1968, s. 82.

⁴⁹⁴ Karel LIŠKA – Alois PŘIBYL, Znaky a pečete středoečeských měst, Praha 1975, s. 87.

Příloha č. 4 Vyobrazení Kolína⁴⁹⁵

⁴⁹⁵ Tamtéž, s. 76.